756555

C. Hoffmann Sebastiani

R. S.

Rutorio Anno illo scriptum qui

Rutorio anno illo scriptum

~~Th. 7. Crt. 4. Ira 7.~~

VII, 1, 11
b

A KÉPGYŰJTEMÉNY KÖNYVTÁRI KÖZPONTJÁBÓL
NEM KÖLCSÖNÖZHETŐ

HÁRMAS KIS TÜKÖR,

MELLY

I. A' SZENT HISTÓRIÁT,
II. MAGYAR ORSZÁGOT,
III. ERDÉLY ORSZÁGOT,

ANNAK

FÖLDÉVEL, POLGÁRI-ÁLLAPATJÁVAL,

ÉS HISTÓRIÁJÁVAL,

GYENGE-ELMÉKHEZ

ÉS A' MOSTNI IDÖKHÖZ

ALKALMAZTATOTT MODON

A' NEMES TANÚLÓKNAK,

SUMMÁSAN DE VILÁGOSAN

ELÖ-ADJA ÉS KI-MUTATJA.

OVID.

Neſcio, qua natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.

KOMÁROMBAN,
Weinmüller Bálint' költségével, és betüivel,
1795.

KEGYES OLVASÓ.

Tapaſztaltam nem kis örömmel, hogy az Oskolákban már bé-vétetett Sz. Hiſtóriának Summájából, ſzép elö-menetelel gyakoroltatnak a' tanúló Gyermek k. Hogy azért többre is meheſſenek, Magyar és Erdély Országnak ezen *Kis-Tükörét*, melly Három Réſzekben, annak moſtani Földét, Polgári állapatját és Hiſtóriáját ſummásan ki-mutatja, nem tartottam illetlennek hozzá ragaſztanom.

Ha ki kételkedik e' Magyar Hiſtóriátskának valóſága felöl: olvassa-meg Tiſztelendö TIMON SÁMUELNEK, T. PRÁY GYÖRGYNEK, és T. KATONA ISTVÁNNAK tudós Munkájit, mind azt azokban hiteles bizonyſágokkal, de ſokkal bövebben fel-találja.

Gyermekeknek írtam, azért-is gyermeki elméhez alkalmaztatott módot ſzükſég vala követnem. Tudjuk, hogy a' gyermekek a' ritmizálásban igen gyönyörködnek, és a' Verseket örömmel tanúlják: ez októl indíttatván, a' Vármegyében lévö nevezetesebb Hely ſégeket Versetskékben foglaltam, hogy azokat minden únalom nélkül meg-tanúlván, álhatatosan elméjekben meg tartsák: hogy pedig érthetſék, alájok tettem rövid világosításokat.

Ma

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

Magyar Gyermekeknek magyarúl írtam, nem idegen nyelven, mellyet nem értenek. Söt vajha már valaha fel-állíttatnának a' mi Nemzetünkben-is a' Magyar Oskolák, a' mellyekben a' ſzükſéges dolgokra magyar nyelven taníttatnának elsöben gyermekeink! úgy ſem ezek idejeket; ſem a' Szülék költſégeket haſzontalanúl el-nem veſztenék.

De ez a' mi Oskoláinknak nagy fogyatkozása, hogy mindenütt minden külömbſég nélkül a' Gyermekek *Cellárіusra*, *Deák Rudimentára* ſzoríttatnak, a' mellyeknek paraſzt állapatjokban ſoha ſemmi haſzát nem vehetik.

Sokkal haſznosabb vólna a' falusi Gyermekeket magyar olvasásra, éneklésre, könyörgésre, írásra, Arithmétikára, Hiſtóriára és a' Kereſztyén Hitnek Ágazataira tanítani, mint gyermeki elméjeket, hat, hét Deák *Declinátzióknak* vagy *Régulákнak* tanúlásával gyöttreni, jövendö meg-sirathatatlan károkkal.

Az Úr Iſten indítsa-fel a' Kegyes Szüléknek ſzíveiket e' nagy fogyatkozásnak meg-jobbítáſára, ſzíves jó indúlattal kívánja N. Körösön 1770. Eſztendöben.

LOSONTZI ISTVÁN.

A' SZENT HISTÓRIÁNAK
SZAKASZAI.

Eſzt

I. A' Világ' teremtésétől fogva azÖzön-vízig el-tölt idö, úgy-mint. . . 1656

II. Az Özön-víztől fogva az Abrahám hivataláig el-tölt idö, úgy-mint . 427

III. Az Ábrahám' hivatalától fogva az Égyiptomból lett ki-jövetelig . . 430

IV. Az Égyiptomból való ki-jöveteltől fogva, Salamon' Templomáig . 480

V. A' Salamon' Templomától fogva, a' Babilóniai fogſágig. 420

VI. A' Babilóniai fogſágtól fogva, Kriſtus Urunk ſzületéséig. 580

VII. A' JÉSUS Kriſtus ſzületésétől fogva annak Mennybe lett fel-meneteléig. 34

VIII. A' JÉSUS Kriſtus' Mennybe lett fel-menetelétől fogva, Jérusálem romlásáig. 40

A'

A' SZ. HISTÓRIÁNAK RÖVID SUMMÁJA.

ELSŐ SZAKASZ.

Mellyben bé-foglaltatik e' Világnak Teremtésétől fogva az Özön-vizig el-tölt Idö. 1656. Esztend.

Kérdés.

*K*i teremtette e' nagy Világot?

Felelet. Az Isten, Krisztus Urunk' születése elött mint egy négy ezer Esztendövel.

K. *Miböl teremtette, és mi által?*

F. Semmiböl, az ö akaratjának hatalma által.

K. *Hány napokon teremtette?*

F. Hat napokon, illy renddel:

1. Napon teremtette a' Mennyet, Földet, és a' Világosságot.

2. Napon a' ki-terjeſztett levegö Eget.

3. Napon el-válaſztotta a' ſzáraz földet a' tengertöl, és a' földet füvekkel, fákkal fel-ékesítette.

4. Napon a'Napot,Hóldat,és a'Tsillagokat.

5. Napon a' Madarakat, és a' Halakat.

6. Napon az oktalan Állatokat, és az Embert.

7. Napon, az: Szombaton, meg-ſzünt Iſten a' teremtéstöl.

K. *Mind ezeket mi végre teremtette az Iſten?*

F. Az ö ditsöſségére, hogy azok által meg-esmértetné Iſteni tökélletesſégeit.

K. *Kitsoda e' földön az Iſtennek nemesebb teremtése?*

F. Az okos lélekkel fel-ékesíttetett Ember.

K. *Ki vólt az elsö ember?*

F. Adám, a' kinek testét formálta az Iſten a' földböl, és okos élö lelket adott beléje.

K. *Ki vólt Adámnak Feleſége?*

F. Éva, a' ki Ádámnak egyik óldala tsontjából formáltatott. 1 *Mós.* 2: 21. 22.

K. *Hová helyheztette az Iſten elsöben Ádámot, és Évát?*

F.

F. A' Földi Paraditsomban, avagy az Éden kertében.

K. *Minémű állapatban teremtette az Iſten az Embert?*

F. Igen bóldog állapatban: mert teremtette ötet az ö képére, és Urrá tette minden földi állatokon.

F, *Miben állott föképen az Iſtennek képe?*

F. Az értelemnek bőltsesſégében, és az akaratnak ſzentſégében, mellyet követett a' halhatatlan bóldog élet.

K. *Miért ruházta-fel illy ſzép virtusokkal?*

F. Azért, hogy az Iſtent igazán meg-esmérje, mindenek felett ſzeresse, és tiſztelje.

K. *Meg-maradott-é az Ember e' bóldog állapotban?*

F. Nem: ſőt abból tsak hamar ki-esett, megſzegvén az Iſtennek próbáló parantsolatját.

K. *Mi vólt ez a' Parantsolat?*

F. Hogy ne ennék azon fának gyümőltséből mellyet az Iſten meg-tiltott vala töle.

K. *Minek nevezi a' Szent Irás ezt a' fát?*

F. Jónak, és gonoſznak tudásának fájának, melly vólt a' Paraditsomnak közepette.

K. *Miért tiltotta-el Iſten az embert e' fától?*

F. Hogy ötet meg-próbálná állhatatoſſága felől.

K. *Ki adott alkalmatosságot e' bünre az embernek?*

F. Az ördög, irígyelvén annak bóldog állapatját.

K. *Miképen vitte az ördög ezt végben?*

F. Külsö ábrázatban Évához ment, és színes beszédével ötet meg-tsalván, arra vette, hogy az által Ádámot-is el-ejtené.

K. *Hogy tsalta-meg Évát az ördög?*

F. Azt mondotta néki: hogy ha ejéndenek arról a' fáról, hasonlók lésznek az Istenhez, Jónak, és gonoszsnak tudói. 1 *Mós.* 3. 4.

K. *Bé-tölt-é az ördögnek ezen mondása?*

F. Nem, sőt e' miatt el-veszteték bóldogságokat, halál alá vettettek, és a' Paraditsomból ki-üzettettek.

K. *Ez eset által mi szállott az emberi nemzetre?*

F. A' bün, és a' kárhozat, melly miatt minden emberek örökké bóldogtalanok lettek vólna; ha az Isten ö rajtok nem könyörült vólna.

K. *Mint jelentette-ki az Isten ez ö kegyelmét?*

F. Mindjárt a' Paraditsomban meg-igérte: Hogy az Aszszonynak magva, meg-fogná törni a' Kígyónak fejét.

K. *Ezen Igéretnek mi vólt értelme?*

F. Ez, hogy az emberek a' büntöl halál-tól, és az ördögnek hatalmától meg-fognának

nak ſzabadittatni a' Jéſus Kriſtus által, a' ki Szüztöl fogna ſzülettetni.

K. *Mindazáltal érzették-é azután-is; az emberek ezen esetnek keserü gyümöltsét?*

F. Úgy vagyon: mert ebböl lett, hogy Éva fájdalommal ſzülné magzatit, Ádám pedig fáradſággal keresné eledelét, és az embera' testi halált meg-kóstolná.

K. *Kik vóltanak Adámnak elsöbb Fiai?*

F. Kain, és Ábel: kik közüll Kain ſzántó-vetö Ember vólt, Ábel pedig juhoknak páſztora.

K. *Meg-egyeztek-é e' két Atyafiak egymással?*

F. Nem: mert az irígy Kain a' kegyes Ábelt egykor a' mezöre ki-hiván, kegyetlenül megölte.

K. *Mi ok indította Kaint a' gyilkoſságra?*

F. A' nagy irígyſég: mert látta, hogy Ábel Isten elött kedvesebb vólna mint ö, és annak áldozatját inkább kedvellené. 1 *Mós.* 4: 4, 5.

K. *Mire büntette Isten Kaint e' gyilkoſságért?*

F. Bújdosóvá, és vándorlóvá tette ötett e' földön.

K. *Ki vólt Adámnak harmadik fia Ábel után?*

F. Seth, kitöl ſzármaztanak az özönvíz elött élö Pátriárkák Ádámon kivül.

K. *Számláld-elö az Özönvíz elött élö Pátriárkákat?*

F. ÁDÁM, SETH, és ÉNOS, KÉNÁN, MAHALÁEL.

JÁRED, kegyes ÉNOK, vén MÁTHUSÁLEMMEL,
LÁMEK, 's végre Noé, e' tiz *személyekkel,*
Vólt az elsö Világ szép, mint tükörökkel.

K. *Kik vóltanak ezidöben a' Királyok, és Birák?*

F. Ki ki az Atyák közzül az ö háza-népét igazgatta, és annak parantsolt.

K. *Minemüek voltanak az idöben az emberek?*

F. Terméfzetekre nézve hofzfzú idejüek' és nagy termetüek: erköltsökre nézve pedig a' Kain maradéki többnyire istentelenek: dea' Seth Nemzetfégében vóltanak kegyes emberek, kik-is nevezetnek Isten Fiainak.

K. *Vólt-é hát ez idöbe-is jutalma, a' kegyesfégnek?*

F. Úgy vagyon: mellyért-is az Isten Énókot életben fel-ragadta, igy akarván az ö kegyesféget meg-jutalmaztatni, és az embereket arra tanítani, hogy vagyon jutalmok az élet után az Isten félöknek.

K. *Meg-maradott-é a' Seth' nemzetfége mind végig az Isteni félelemben?*

F. Nem, fót az-is végre nagy réfzben elfajúlt, és öfzve elegyedett az istentelen Kainitákkal.

K. *Mi-*

K. *Mi követte a' Világot e' nagy veſzetſégért?*

F. Végsö veſzedelem: mert az Isten özönvizet botsátott e' földre, és az által minden embereket, és földi állatokat el-veſztett.

K. *Ki tartattatott-meg ettöl az özön-víztöl?*

F. Egyedül Noé Pátriárka háza-népével együtt, ki-isaz Isten' parantsolatjából Bárkát épített, és abban bé-menvén ö, és némelly állatok, el-kerültek a' veſzedelmet.

K. *Hány eſztendeig tartott-fel az elsö Világ?*

F. Ezer hat ſzáz ötven hat Eſztendeig.

MÁSODIK SZAKASZ.

Az özön-víztöl fogva Abrahám' hivataláig el-tölt Idö, úgymint: 427. Eſztendök.

Kérdés.

Hány napokig tartott az Özön-víz?

F. Száz ötven napokig: azután kezdének fogyni a' vizek, a' Bárka-is az Ararát hegyén meg-állott, és végre a' föld meg-ſzáradván, Noé háza népével együtt a' Bárkából nagy örömmöl ki-jött.

K. *Mit mivelt Noé a' Bárkából ki-jövén?*

F. Oltárt épített, és áldozatot tévén, hálákat adott Istennek, hogy ötet ki-ſzabadította a' veſzedelemböl.

K. *Kel-*

K. *Kedvellette-é az Úr az ö áldozatját?*

F. Ugy vagyon: a' honnan ſzövetſéget ſzer zett az IſtenNoéval, és azt igérte nékie: hogy többé özön-vizzel a' földet nem veſztené-el mellynek-is jeléül rendelte a' ſzivárványt 1 *Mós.* 9: 13.

K. *Kik váltanak Noénak Fiai?*

F. Sem, Kám, és Jáfet, a' kiknek maradéki töltöttek-bé azután az egéſz földet.

K. *Hol telepedtenek-meg ezeknek maradéki?*

F. Sem, maradéki leg-inkább Asiában; Kámé Afrikában; Jáfeté pedig Európában: és ezektöl vagyon a földnek minden nemzetſégeinek eredeti.

K. *Mikor kezdettenek az emberek el-ſzélledni?*

F. A' Bábel tornyának épitése után, mellyhez fogtanak az emberek a' végre, hogy magoknak hírt nevet ſzereznének, és el-ne ſzélednének e' földön.

K. *Véghez vihették-é el-kezdett munkájokat?*

F. Nem; mert az Iſten mind eſzeket, mind nyelveket öſzve-zavarta; úgy hogy egymást meg-nem értvén; külömb külömb Tartományokra el-oſzlanának.

K. *Mi követte az embereknek el-ſzélledéseket?*

F. A' Bálványozás: melly majd az egéſz földet el-foglalta, el-felejtkezvén az igaz Iſtenröl.

K. *Hat*

K. *Hát el-fogyott az igaz Vallás a' földről?*

F. Nem tellyeséggel: mert tetszett az Istennek egy olly népet választ ani, a' mellyben az igaz Isteni esméret, és tiszt elet meg-maradna.

K. *Kitöl vett eredetett az a' Nép?*

F. Semtől, a' kiknek maradékából származott Ábrahám, kit az Isten Káldeának Ur nevű Városából ki-hivott Kanaán földére, azt igérvén nékie, hogy azt a' földet az ő maradékának fogja adni, és hogy abból fog születtetni a' Messiás.

K. *Mikor lett Ábrahámnak ezen hivatala?*

F. Az özön-víz után 427. Esztendövel.

HARMADIK SZAKASZ.

Az Ábrahám hivatalától-fogva, az Izrael Népének Egyiptomból lett ki-jöveteléig el-tölt idö 430. Eszend.

Kérdés.

K. *ikkel jött-ki Ábrahám Kanaán földére?*

F. Lóttal az ő attyafiával, és Sárával kedves feleségével: mert még akkor néki semmi gyermeke nem vala.

K. *Kik laktak Kanaán földében?*

F. A' Kananéusok, kik között a' Sodomabéliek igen gonosz, és fajtalan emberek vóltanak,

tának, holott lakik vala Lót-is, Ábrahámtól el-válván.

K. *Mit tselekedett az Iſten a' Sodomabéliekkel?*

F. Tüzet botsátott-le az égből Sodomára, és Gomorára; melly ezeket a' Városokat a' lakosokkal, és ſzomſzéd tartománnyal együtt porrá égette.

K. *Hát Lót el-veſzett-é ezekkel?*

F. Nem: mert ezen Iſten ötet, Feleſégével, és két leányival együtt az elött onnan kivitte: de Lótnak feleſége az útban Só-bálvánnyá lett; mivel Sodoma-felé viſzſza tekintett az Iſten parantsolatja ellen.

K. *Kik váltanak Abrahámnak fiai?*

F. Ismael, és Isák: az elsö ſzülettetett Hágár ſzolgálójától; Isák pedig Sárától, a' midön vólna Ábrahám ſzáz eſztendös.

K. *Mellyik ſzállott Ábrahám örökſégében?*

F. Isák, Sárának fia, kit-is meg-házasított, el-vévén nékie feleſégül Rebekát, Bétuelnek leányát.

K. *Kik váltanak Isáknak fiai?*

F. Esau, és Jákob, a' ki azután Izraelnek-is neveztetett. 1 *Mós.* 32. 28.

K. *Meg-egyeztenek-é e' két Atyafiak egymással?*

F. Nem: ſöt egyik a' másik ellen törekedett: a' honnan Jákob el-ment bújdosni

Meso-

Mesopotámiában; Lábánhoz, az ő Anyának Báttyához.

K. *Mit tselekedett ott?*

F. Egéſz húſz Eſztendeig őrzötte Lábánnak juhait.

K *Mit fizetett Lábán Jákóbnak, hü ſzolgálatjáért?*

F. Az ő két leányit, Leát és Rákhelt adá nékiFeleſégül: az Iſten pedig meg-áldotta ötet fiakkal, és nagy gazdagſággal.

K. *Meg maradott-é Jákób Lábánnál mind végig?*

F Nem: hanem 20. Eſztendő múlva viſzſza ment Háza-népével együtt Kánahán földére, és ott lakozott.

K. *Hány fiai vóltanak Jákobnak?*

F. Tizenkét fiai, és egy Dina nevű leánya

K. *Számláld elö rendel Jákobnak fiait?*

F. Ruben, és Simeon, Juda, Dán, és Levi. Zebulon, Isakár, Gád, Aser, Naftali. Jósef, és Bénjamin, Rákhel magzatai Ezek a' Jákóbnak tizenkét Fiai.

K. *Ezen 12. fiak kiknek vóltanak fejei?*

F. Az Izrael' Népe' tizenkét Nemzetſéginek.

K. *Mellyik Nemzetſég vólt nevezetesebb?*

F. A' Lévi, és a' Júda Nemzetſége.

K. *Miröl nevezetes a' Lévi Nemzetjége?*

F. Ar-

F. Arról, hogy abból választattak a' Papok, és az Isteni szolgálatra rendeltetett Léviták.

K. *Miről nevezetes a' Júda Nemzetsége?*

F. Arról, hogy a' leg-hatalmasabb vólt, a' Királyi Méltóságot-is sokáig bírta sőt a' Messiás-is abból született.

K. *Ki vólt Jákobnak leg-kedvesebb fia?*

F. Jósef, ki az ő báttyainak irígysége kből el-adatván Egyiptomba vitetett, és ott szólgált egy Potifár névü Fejedelmi embernél.

K. *Minémü állapotban vólt Potifárnál?*

F. Elsőben ugyan nagy kedvességben tartattatott: de mivel nem engedett Aszszonya gonosz kívánságának, attól hamisan, bé-vádoltatván, a' tömlötzben vettetett.

K. *Ki-szabadúlt-é idővel a' tömlözből?*

F. Úgy vagyon: mert Farahó Király onnan ötet ki-vétette, és Fő méltóságra emelte, minekutánnaa'Királynakálmaitmeg-magyarázta

K. *Mint bánt Jósef ezek után az ő Báttyaival?*

F. Nem fizetett gonoszszal. a' gonoszért, sőt táplálta öket az éhségnek idején: végre pedig Jákóbot egészHázanépévelegyütt Egyiptomba vitette, és ott azoknak gondjokat viselte.

K. *Kik vóltanak Jósefnek Fiai?*

F. Éfraim, és Manassé, a' kik-is számláltattanakazIzraelnektizenkétNemzetségeiközzé.

K. *Já-*

K. *Jákób, és József halála után minémű állapotjok vólt az Izráel' fiainak?*

F. Egy darab idö múlva igen keserü; mert azután uralkodó Farahó Király, meg-irígyelvén a' Sidóknak ſzaporodását, azon mesterkedett, hogy öket el-fogyaſſa.

K. *Miképen?*

F. Terhes ſzolgálattal gyötörvén öket, az parantsolta, hogy minden férfiú 'Sidó gyermekek a' vizben vetesſenek.

K. *Ki-ſzabadultanak-é végre e' nyomoruſágból?*

F. Ugy vagyon: mert az Isten el-küldötte Mózsest Áronnal együtt, és tíz tsapásokkal Egyiptom Orſzágát meg-vervén, arrakénſzeritette Faraónót, hogy az Izráel' népét kihagyná menni a' maga Orſzágából.

K. *Számláld-elö e' tiz tsapásokat?*

F. Elsöben a' vizek *vérré* változának:
Undok *békák* után, *tetvek* ſzármazának:
Az után ártalmas *férgek* támadának;
'S dög miatt a' *barmok*, rakásra húllának:
Majd *hólyagos fekélyt*, *kö-eſö* követett;
Sáskák' ſokſágával fü 's fa eméſztetett,
Sürü *ſetétjégel* a' föld bé-fedetett,
Végre mind *meg-hala*, ki *elöl ſzületett.*

Deákúl.

Prima rubensunda: Ranarumplagaſecunda:
Inde culex triſtis: poſt muſca nocentior iſtis:

Quinta pecus ſtravit: antraces ſexta creavit:
Poſtſequiturgrando: poſtbruchusdentenefando
Nona tegit ſolem:primamnecat ultíma prolem

K. *Mikor lett a' Sidóknak Egyiptomból való ki-menetelek?*

F. Ábrahám' hivatala után négy ſzáz harmitz Eſztendövel.

NEGYEDIK SZAKASZ.

Az Égyiptomból lett ki-jöveteltöl fogva, a' Salamon Templomának építtetéséig el-tölt Idö, 480. Eſztendök.

Kérdés.

Az Izráel' Fiai, Egyiptomból ki-jövén, mint vezérlette Isten öket útjokban?

F, Tsudálatos móddal; mert a' veres tengeren ſzáraz lábbal által-vitte öket: Farahót pedig, a' ki útánnok mégyen vala, a' tengerben veſztette egéſz népével.

K. *Ki viselt ételekröl, és italokról gondot?*

F. Önnön maga az Isten, a' ki öket bújdosásokban égböl hullot Mannával; és a' köſziklából ki-fólytt vízzel táplálta.

K. *Hát valamelly Törvényeket adott-é nékiek?*

F. Igen-is, ki-jövetelek után 50. nappal adta-ki Isten a' Sinai hegyen a' Tíz Parantsolatokat, azután a' Polgári, és Tzeremoniás törvényeket, Mózses által. K. *Bé-*

K. *Bé vitte-é öket mindjárt Kanaánban?*

F. Nem, ſöt kelletett nekiek egéſz. 40. Eſztendeig a' puſztában bújdosni, Mózses vezérlése alatt.

K. *Miért tselekedte Isten ezt ö vélek?*

F. Mert a' puſztában ſok-képen fel-boſzſzontották az Urnak Lelkét: mellyre nézve kivánta öket hoſzſzas bújdosásal ſanyargatni és meg-alázni.

K. *Hány eſztendeig vezérlette Mózses e' Népet?*

F. Negyven eſztendeig: azután ö-is meghólt a' Nébó hegyen, holott-is ötet Isten el temette. 5 *Mós.* 34.

K. *Ki állott Mózses' helyében?*

F. Jóſué, a' Nun fia, Mózsesnek ſzolgája.

K. *Mit tselekedett Jósué az ö vezérſégében?*

F. Az Izrael' népét ſzáraz lábbal által vitte a' Jordánon, a' Kanaán földét el-foglalta, és ott az Izráel' népét meg-telepítette.

K. *Jóſuénak halála után kik igazgatták a' népet?*

F. Elsöben ugyan a' népnek vénei: azután a' Bírák, kiketaz Iſtenbizonyosidökbentámaſztott; kik-is ſzám-ſzerént tizen-öten vóltanak.

K. *Számláld-elö renddel az Izráel' Bíráit.*

F. Othniel, és Ehud, Sámgár és Debóra, Ez után Gedeon, Abimélek, Thóla,

JAIR, JEFTE, IBSÁN, ELON, ABDÓNIA, SÁMSON, ÉLI, 's végre SÁMUEL Próféta.

K. *Mondj valami meg-jegyezésre méltó dolgot az elö-ſzámláltt Bírákról.*

F. OTHNIEL Káleb' Veje, Kusán Királyt meg-győzte.

EHUD, Eglont Moábnak Királyát meg-ölte.

SÁMGÁR, 600. Filisteust egy öſztönnel agyon vert.

DEBORA Aſzſzony Bárák által Siserát meggyözte.

GEDEON 300. Katonáival a' Midianítáknak ſzámtalan népét meg-verte.

ABIMÉLEK, 70. Atyaſijait egy kövön meg-ölette.

JEFTE fogadása ſzerént leányát meg-áldozta.

BSANAK 30. házas fiai, és 30 leányi vóltanak.

SÁMSON rend-kívül való nagy erövel bírván, a' Filisteusokat gyakorta meg-verte: de végre Délila ſzeretöjének hízelkedése általmegtsalattatván, a' Fillisteusoktólmegfogattatott, ſzemeitöl meg-foſztattatott, és utoljára egy nagy háznak meg-rázáſával, mind magát, mind a' jelen-lévö Filisteusokat el-veſztette.

ÉLI Pap' idejében nyerettetett-ela' Frigy-láda a' Filisteusoktól. 1 *Sám.* 4.

SÁMUEL utólsó vólt a' Bírák között.

K. *A*

K. *A' Birák után kik igazgatták a' Sidó népet?*

F. A' Királyok; kik között elsö vala Saul, a' Benjámin Nemzetſégéből való Kisnek fia, ki is elsöben ugyan jól kezdett uralkodni; de azután el-fajult: mellyért-is az Isten ötet meg-vetette, végre egy hartzon a' Filisteusok által meg-ölette.

K. *Saul után ki lett a' Király?*

F. Dávid, a' Júda nemzetſégéből való Isainak kisſebbik fia: ki meg-gyözvén a' Filisteus' Góliátot, Királyſágra emeltetett, és az Országot negyven eſztendeig igazgatta nagy kegyesſéggel, és igazſággal.

K. *Dávid Király, és Profétaután ki uralkodott?*

F. Salamon, Dávid Királynak Fia, a' ki épitette a' Jerusálembéli Templomot 480. Eſztendövel, az Égyiptomból való ki jövetel után, és mint egy ezer eſztendövel Kriſtus Úrunk ſzületése elött.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A' Salamon' Templomának épitetésétöl fogva a' Babilóniai fogſágig el tölt idö 240. Eſztend.

Kérdés.

Salamon után ki ült a' Királyi-ſzékben?

F. Róboám, Salamonnak fia, a' kitöl az Iz-

raelnek tíz nemzetsége el-pártolt, és tsak a' Júda, és Benjámin nemzetsége állott-meg mellette.

K. *Mi következett e' szakadásból?*

F. Az, hogy két Országlett egyből, az egyik neveztetett Izrael' Országának; a' másik Juda Országának.

K. *Az Izrael Országának ki vólt elsö Királya?*

F. Jeróboám, a' ki tartván attól, hogy az ö népe viszsza ne menjen Roboámnak hüségére, ha Jérusálembe fogna járni az Isteni tiszteletre: a' maga Országában hamis Isteni tiszteletet álitott-fel.

K. *Miképen?*

F. Két arany borjút tsináltatott, és azokat Isten gyanánt imádtatta. E' felett nagy innepeket, és Papokat rendelt, és így a' bálványozást bé-vitte az Országban.

K. *Hány Királyok uralkodtak ez Országban?*

F. Tizen-kilentz Királyok; a' kik nagy részben Samáriában laktanak, és bálványozók vóltanak.

K. *Hát az Isten tellyességgel-hagytaé e' népet?*

F. Nem sőt küldött hozzájok Prófétákat, a' kik öket büneikről meg-feddenék, és az Istennek igaz esméretét közöttök fenntartanák.

K. *Kikvóltanake' Prófétákközttnevezetesebbek?*

F. Illyés, a' ki tüzes szekérben az égbe fel-

fel-vitetett: és Eliséus, a' ki ſok tsudákat tett Izráelben.

K. *Hány eſztendeig tartott-fel ez az Orſzág?*

F. Mintegy harmad-fél ſzáz eſztendeig.

K. *Minemüki-menetele letta' Izrael Orſzágának?*

F. Hoſeásnak, az Izráelbeli leg-utólsó Királynak idejében, ellene jött Sálmanasſár az Aſſyriabéli Király, Samáriát meg-vette, a' tíz Nemzetſéget magával el-vitte, azt Orſzágában el-oſzlatta, és ekképen az Izrael' Orſzágának véget vetett.

K. *Hát a' Júda Orſzágának mint folytanak dolgai?*

F. A' Júda Orſzága 130. Eſztendövel tovább tartott az Izrael Orſzágánál; a' mellyben-is Roboámtól fogva uralkodtanak húſz Királyok, és laktanak Jérusálemben.

K. *A' Júda Orſzágának-is minemü ki menetele lett?*

F. Ez ellen Nabukodonozor, a' Babiloniai Király fel-jött, Jérusálemet Sedekiás Király' idejében meg-vette, azt a' Templommal együtt meg-égette, és a' népet Babilonba fogſágra vitte, mintegy 580. Eſztendövel Kristus Urunk ſzületése elött.

HATODIK SZAKASZ.

A' Babilónia fogságtól fogva Kristus URunk születésig el-tölt Idő 580. Esztendők.

Kérdés.

Hány esztendeig tartott a' Babilónia fogság?

F. Hetven Esztendeig: melly el telvén, a' Sidók Tzíruſnak engedelméből, Zorobabel' vezérſége alatt viſzſza-mentek hazájokba, hogy a' Jeruſálemi Templomot újobban meg-épitsék.

K. *Végben vitték-é Szent Szándékjokat?*

F. Elsöben ugyan meg-gátolták ebben öket a' ſzomſzéd nemzetſégek, de azután Dárius, a' Persiai Király parantsolatot adott-ki, hogy a' Templom, és az Isteni tiſztelet helyre álitaſék.

K. *Hát Jérusálem Városának mint lett dolga?*

F. A' Templom el-kéſzülése után egynéhány eſztendövel, Néhémiás 'Sidó Orſzágba ment, a' Persiai Király' engedelméből Jeruſálemnek falait meg-épitette, és a' jó rendet, 's az igazgatást fel-állitotta.

K. *Ezek után kiknek birodalmok alatt vóltanak a' 'Sidók?*

F. Egy darab ideig a' Persiai Királyok alatt azután a' Síriai Királyok alatt, a' kiktöl ſok üldö-

üldözéseket ſzenvednek, kiváltképen Antiokus kegyetlen Királytól.

K. *Mint bánt Antiókus Király a' 'Sidokkal?*

F. A' Jérusálemi Templomot meg-foſztotta, és meg-fertéztette, a' 'Sidókat diſznóhusnak ételére kénſzerítette, a' Mózſes Törvényének olvasásától el-tiltotta, és ſok féle kinzásokkal akara vélek meg-tagadtattni a' magok vallását.

K. *Illy nyomorgattatáſokban mit tselekedtenek a' Sidók?*

F. Öſzve-adták magokat, vallásoknak, és ſzabadſágoknak óltalmazására, és az ellenſéggel mindaddig hadakoztanak, míg ſzabadſágokat viſzſza nem nyerték.

K. *Kik váltanak e' hadakozásban a' Sidók' Vezéri*

F. Első vólt Mattathiás, és után Júdás Makkabeus, Jónáthán, Simon, János, és többek,

K. *Viſzſza nyervén ſzabadſágokat a' 'Sidók' kiknek igazgatások alatt éltenek?*

F. A' Papok' igazgatása alatt, kik végtére Királyi nevet-is vetenek magoknak.

K. *Hát ezek után kiknek birodalmokba estenek?*

F. A' Rómaiknak birodalmokba.

K. *Miképen.*

F. Hirkánus, és Áriſtobulús testvér Atyafiak,

a' Fejedelemſégért egy-másſal veſzekedvén, ügyeket vittékPompéjusRómaiVezéreleiben: ki-isJérusálemetmeg-vévén, Hirkànusta'Fejedelemſégben meg-hagyta, Ariſtobulust pedig Rómába el-vitte fiaival együtt.

K. *Hirkánus után kit tettenek a' Romaiak Fejedelemmé?*

F Elsöben gondviselövé tették Antipátert: azután Királyſágra emelték Héródest, annak fiát E' volt az a' kegyetlen Héródes, a' ki akkor uralkodott, mikor a' Jésus KRISTUS ſzülettetett.

HETEDIK SZAKASZ.

A JÉSUS KRISTUS' Születéséröl, Haláláról, fel támadásáról, Mennybe meneteléröl 34. Eſztend.

Kérdés.

Mikor zülettetett a' meg-ígért MESSIÁS?

F. E' Világ' teremtése után mintegy 4000. Eſztendövel, AuguſtusRómai Tsáſzárnak idejében.

K. *Hol ſzülettetett?*

F. Júdeának Betlehem nevü Városában.

K. *Ki-*

K. *Kitöl ſzületett?*

F. Szüz Máriától, a' Szent Lélek ereje által.

K. *Hány eſztendeig vólt e' földön?*

F. Mintegy 34. Eſztendeig.

K. *Mit mivelt ez idö alatt?*

F. Harmintz eſztendeig lakozott Názáretben Szüz Máriának, és Józsefnek házánál: 30. Eſztendös korában fogott közben-járói hivataljához; minekutánna Kereſztelö Jánostól a' Jordán vizében meg-kereſzteltetett.

K. *Kik írták-meg a' Jésus Kristus' életének Historiáját?*

F. A' négy Évengyélisták.

K. *Hány dolgot lehet abban fö-képen meg jegyezni?*

F. Hármat: tudni-illik a' JÉSUS Kristus tudományát: tsuda-tételeit, és életének ſzentſégét.

K. *Minémü a' Jésusnak Tudománya?*

F. Tiſzta Szent Tudomány, melly egyedül az Istennek ditsöſégére, ésazembereknekleIki bóldogſágára tzéloz.

K. *Tsuda-tételei minémüek?*

F. Ollyak; a' mellyekböl véghetetlen hatalom, és jóſág tündöklik-ki.

K *Ezen*

K. *Ezen tsudákkal mit mutatott - meg?*

F. Azt, hogy ő az Istennek Fia, és igaz Messiás, és hogy Istenntől vagyon az ő Tudománya, mellyet hirdet.

K. *Minémü volt világi élete?*

F. Tökéletes szentségü, a' mellyben minden féle jofágos tselekedeteknek példái feltaláltattnak.

K. *Vóltanak-é a' Jésusnak némelly követöi?*

F. Igen is vóltanak: kik között nevezetesek az ő tizen-két Tanítványi, a' Szent Apostolok.

K. *Kik vóltanak a' Jésusnak tizen-két Tanítványi?*

F. PÉTER volt az elsö, kit követett ANDRÁS, JAKAB, JÁNOS, FILEP, BERTALAN, és TAMÁS, MÁTÉ, JAKAB, SIMON, TADDEUS, és JÚDÁS, Így nevezi öket renddel a' Szent-Írás.

K. *Kik vóltanak a' Jésus' fö ellenségei?*

F. A' Farizeusok, Sadduceusok, és az Írás-Tudók.

K. *Mit tselekedtenek ezek a' Kristus Jésus' fal?*

F. Szidalmazták, üldözték, és meg-fogván, Kereszt-fárafeszíteték, ésmegölték, nagy Pénteken, a' Romaiaknak hatalma által.

K. *Ho-*

K. *Hová tétettetett halála után Sz. Teste?*

F. Némelly kegyes emberek által kő-koporsóban helyheztetett, és ott feküdt harmad napig.

K. *A' halálban maradott-é a' Kristus?*

F. Nem hanem halála után harmad napon, Vasárnapnak reggelin, ditsőségesen fel-támadott.

K. *Fel-támadása után mit tselekedett?*

F. Soknak meg-jelent, Tanítványi előtt fel-támadását bizonyosſá tette, azokat oktatta, bátorította, és végre 40. napok múlva, Tanítványinak láttokra, a' menybe fel-ment, és onnan Pünkösd napján, a' Szent Lelket az Apostolokra el-küldötte.

NYÓLTZADIK SZAKASZ.

Az Apolok' Prédikállásokról, és a' Keresztény Vallásnak el terjedéséről, Jérusálem' veſzedelméig 80. Eſztend.

Kérdés.

Az Apostolok el-vévén a' Sz. Lelket Jérusálemben; mit tselekedtenek?

F. Prédikállottákaz Évangyéliomot, ésPrédikállásokattsuda-tételekkelmeg-erősítették.

K. *Hol*

K. *Hol kezdettenek elsöben prédikállani?*

F. Jéruſálemben, és Judeában; azután el mentek az egéſz világra, és minden embereket külömbſég nélkül hívtanak az Évangyéliomnak bé-vételére, és meg-keresztelik vala mind azokat, a' kik Kereſztyénekké akarnának lenni.

K. *Miből állott az ö tudományoknak ſummája?*

F. Ezekből: 1. Hogy tsak egy igaz Isten vagyon, a' ki a' Mennyet, és a' Földet teremtette. 2. Hogy az igaz Isten az ö Szent Fia által, a' Jésus Kristus által kívánja az embereket idvezíteni. 3 Hogy ez a' JÉsus, kit a' 'Sidok meg feſzítettek, fel-támadott, e' Világnak Idvezítője, és ítélö Bírája. 4. Hogy mindenek, a' kik ö benne hiſznek, és parantsolatjaſzerént élnek, örökkéböldogokléſznek.

K. *Mit kívántanak tehát az emberektöl?*

F. Kiváltképen két dolgot.

K. *Mit kívántanak elsöben?*

F. Azt, hogy az emberek hidjenek az Istenben, és a' Jéſus Kristusban, a' Pogányok ne imádjanak máſt, hanem tsak az igaz Istent: a' 'Sidokesmérjék-mega' JÉsusta' Prófétákáltal meg-ígért Mesſiásnak lenni. És hogy mind a' 'Sidók, mind a' Pogányok hidjék-el: hogy a' JÉsus Kriſtus azért jött e' Világra; hogy az embereket ídvezítse.

K. *Mellyik vólt a' másik dolog, mellyet kívántanak?*

F. Ez,

F. Ez, hogy az emberek térjenek-meg, jobbitsák-meg életeket, hagyják-el büneiket, és a' ſzent életben foglalják magokat, a' Kristus parantsolatinak engedelmeskedvén.

K. *Az engedelmeseknek mit ígértenek?*

F. Két drága jókat: tudni-illik, hogy minden ö büneik meg-fognak botsáttatni, és hogy az Isten öket a' maga kegyelmében vévén, idvezíti, és örök élettel meg-ajándékozza.

K. *Hát az engedetleneknek mit hirdettenek?*

F. Azt hogy ök az idvesſégtöl ki-rekeſztettnek, és az örökhárhozatnak rabjai léſznek.

K. *Minémü elö menetele vólt predikállásoknak?*

F. Igen ſzerentsés: mert kevés idö alatt az ö prédikálláſokáltala'KereſztyénValláſe'Világnak nevezetesebb Tartományibanel-terjedett

K. *Hát a' hitetlen 'Sidókat mi követte?*

F. Végsö veſzedelem; mert Kristus Urunk halála után 40. Eſztendövel, a' Rómaiak Jeruſálemet, a' Templommal együtt földig le-rontották: a' Sidókat lakta földökböl ki-verték: kik-is az egéſz Világra el-ſzéledvén, viselik a' ſzámkivetésnek terhét mind e' mái napiglan.

K. *Mind ezekböl mitsoda a' mi tiſztünk?*

F. Ez: hogy a' Kereſztyén Vallásban állhatatosan meg-maradjunk, és ſzentöl éljünk. Igy várhatjuk Isten irgalmaſſágából idvesſéket, Ámen.

A'

A' SZENT ÍRÁS' KÖNYVEINEK LAISTROMA.

Az ó Testámentomi Könyvek

Mózses írt öt Könyvet: Elsöt *Teremtésről*,
Másikat, *Izrael' ki-jöveteléről*:
Harmadikat: *Lévi Nemzete Tisztiről*:
Negyedik, *Népnek meg-számlált rendéről.*
Ötödikben tette a' *Törvénynek Mását.*
Ez után *Józue* vagyon, és a' *Bírák.*
Rúth Aszszony, *Sámuel*, *Királyok*, *Kronikák*,
Két-két Könyvek által írják 'Sidók dolgát-
Esdrás, *Néhémiás*, *Esther*, *Jób*, *'Soltárok*:
Példa beszédeknek, *Prédikátor* társok,
'S Énekek 's éneke, Próféták' mondások,
Azok után esnek; kiknek így van számok.
Ésaiás elsö, *Jeremiás* menten
Siralmával együtt, és az *Ezékiel*.
Dániel, *Hóseás*, *Jóel*, *Amós* renddel
Abdiás, *Jónással*, 's *Mikeással* egyben.
Náhum következik, 's együtt *Habakukal*,
Sófónás, *Haggé*, és *Zakkariással*,
Malakiás végsö. *Ez* hármak, sorjával
A' nagy fogság után szólltak látásokkal.

Az új Testamentomi Könyvek.

Négy Évangyélisták irtanak: Sz. *Máté*,
Márk, *Lukáts*, és *János*. Ezeket követé
Apostolok dolga; azután *Szent Pálé*
Tizen-egy Levelek, mellyek rendi ímé:
Rómában egyet irt; *kettöt Korinthusban*:
Galatákhoz egyet, *egyet Éfésusban*;
Filip, 's Kolossébán: *Tessalonikában*
Kettöt írt; *kettöt* vett *Timótheus* számban.
De *Titus*, *Filemon*, 's *Sidók* vettek egyet.
Jakab-is irt *egyet*; *de Szent Péter kettöt*;
Hármat hagyott *János*; *Júdás egy Részotskét*;
Végre *János* irta *Jelentések' Könyvét.*

MA-

MAGYAR-ORSZÁGNAK

KIS-TÜKÖRE.

MELLY

A' gyenge elmékhez alkalmaztatott könnyû móddal, Magyar-Orſzágnak Földét, Polgári állapotját, és a' Magyar-nemzetnek eredetét, viseltt dolgait, mind ez ideig, hiteles tudós írások ból ſummásan-ki-mutatja.

Patriæ memoria dulcis. Liv.

MUTATÓ TÁBLA.

I. RÉSZ. Magyar Orſzágnak Földéről.

I. Duna-mellyéki Kerületről.
II. Dunán-túl való Kerületről.
III. Tiſza-mellyéki Kerületről.
IV. Tiſzán-túl való Kerületről.

II. RÉSZ. M. Orſzágnak polgári állapotjáról.

I. SZAKASZ. A' Királyról.
II. SZAK. Az Orſzágnak tagjairól.
III. SZAK. Az Orſzágnak Fő-Tiſzteiről.
IV. SZAK. Az Orſzágnak Igazgatásáról.
V. SZAK. A' Helyſégekről.
VI. SZAK. A' Religióról v. Vallásról.

III. RÉSZ. A' Magyar Nemzetről.

I. SZAK. A' Hunnusokról.
II. SZAK. Az Avárésekről.
III. SZAK. A' Hungaruſokról.
IV. SZAK. A' Magyar Kereſzt. Királyokról.
XI. - dik Seculum-béli Királyokról.
XII. - Secul. - - Királyokról.
XIII. - Secul. - - Királyokról.
XIV. - Secul. - - Királyokról.
XV. - Secul. - - Királyokról.
XVI. - Secul. - - Királyokról.
XVII. - Secul. - - Királyokról.
XVIII. - Secul. - - Királyokról.

ELSŐ

ELSÖ RÉSZ.

Magyar - Országnak Földéről.

Kérdés.

Hány részei vagynak a' kerék Földnek?

F. Négy: EURÓPA, ÁSIA: AFRICA, és AMERICA.

K. *Magyar-Ország melly ik részében vagyon?*

F. Európában, melly éfzakra hajlik.

K. *Melly Országok határozzák M. Országot?*

F. Éfzakról, Lengyel Ország és Siléfia.
Nap-keletről, Moldva, Erdély, Oláh-országok.
Délről, Servia és Slavónia v. Tót-ország.
Nap-nyúgotról, Morva és Austria.

K. *Hány nagyobb folyó vizei vagynak?*

F. Négy, *Duna*, *Tifza*, *Dráva*, *Száva*.

K. *Hány nevezetesebb Tavai?*

F. Kettö, a' *Fertö*, és *Balaton* Tava.

K. *Minémü földe vagyon?*

F. Igen áldott, és termékeny, melly a' természetnek majd minden javaival bövölködik.

K. *Köz-beszédben mit mondanak felöle?*

F. Extra Hungariam non eſt vita: ſi eſt vita, non eſt ita. Nints jobb élet, mint Magyar Országban.

K. *Hány Kerületekre oſztattatik M. Ország?*

F. Négy Kerületekre, v. Circulusokra, illy renddel:

I. Duna mellyéki Kerület. - XIII. Várm.
II. Dunán-túl való Kerület. - XI. Várm.
III. Tiſza-mellyéki Kerület. - X. Várm.
IV. Tiſzán-túl való Kerület. - XIV. Várm.

I. DUNA-MELLYÉKI KERÜLET.

Kérdés.

A' Duna mellyéki Kerületben hány Vármegyék vagynak?

F. Tizen-három Vármegyék: illy renddel:

1. Pozson
2. Nyitra.
3. Trentsin
4. Árva
5. Liptó
6. Túrótz
7. Zólyom.
8. Bars
9. Komárom
10. Hont.
11. Nógrád.
12. Pest, Pilis, Sólt
13. Báts-Bodrog Vármegye.

I. POZSON Vármegyéről.

K. *Mit mondaſzſz Pozson Vármegyéről?*

F. FöPozsonyVármegye*Pozson*Városával,
Melly Nemes a' Király' koronázásával.
Híres *Nagy-Szombat*-is ſzép oskolájával.
Modor, *Bazing*, *Szent-György*, él ſzabadſágával

Itt van *Galánta*-is, *Király-falva*, *Dévén*.
Menj-által a' Duna *Tsalló-közi* révén,
Püspökit, *Somorját*, *Vajkát* ſorban vévén,
Szerdahelyt végtére járd-el, idöd lévén.

Pozson (Preßburg) Királyi Város, ez előtt a' Koronának, és a' Királyi Conſiliumnak 's Kamarának, moſtan pedig Akadémiának helye.
Nagy-Szombat, Tyrnavia. K. Város, Kis-Róma a' ſok templomokért. Hová ez előtt a' 'Sidónak, Tzigánynak nem ſzabad vólt menni.
Modor, *Bazing*, *Sz. György*, Királyi Városok.
Galánta, Eſzterházi Grófok' Kaſtélyaival ékes.
Tsalló-Köz, Arany kert. Gyümölts Paraditsom.
Püspökit ſok gelyvás emberek lakják.
Vajkán laknak az Érsek' Nemesei.

II. NYITRA Vármegyéről.

Nyitra Vármegyének van hoſzſzas határa:
Hol mehetſz, ha tetſzik, *Új-helyre*, *Nyitrára*,
Bajmótzra, *Privigyre*, *Holits*, *Szakoltzára*.
Érsek-Újvár, *Galgótz*, *Leopold Várára*.

Vág-újhely, ſzép Város, Præpoſtſággal nemes.
Nyitra, Püspök' lakó-helye, a' Piár. Collégiumával.
Bajmótz, jó fördövel és ſáfránnyal kedveskedik.
Privigye, népes hely, a' Piáriſt. Oskolájával ékes.

Holits, és *Sasſin* a' Királynak múlató helyei.
Szakoltza. Királyi Város a' Morva vize mellett.
Galgótz, Leópold Vára a' Vág mellett erős Várak.
Érsek-Újvár. Nyitra viznél, el-hányattatott 1724.

III. TRENTSIN Vármegyéről.

Trentsin Vármegyének menj-el határában,
Mellyet a' Vág-Duna hasít folyásában:
Itt *Trentsin*, *Betzkóval*, *Pukov* egy folytában,
És Zólna, hol ihatſz jó ſert kortsmájában.

Trentsin K. Város a' Piaristák ſzép Collégiumával.
Betzkov, régi Bolondótz várat mutogatja.
Pukovon. kéſzitik a' Pukovai poſztót.
Zólna kápoſztájával, és jó ſerével kérkedik.

IV. ÁRVA Vármegyéről.

Lengyel-Orſzág ſzomſzédÁrva Vármegyével
Hol van *Arva*, *Kubin*, *Velitsna* földével.
Itt lakik a' Tótság ſzürös ház-népével.
Elmés, izmos, noha él zab-kenyerével.

Árva magas hegyen épültt Vár volt, hová rekeſztette Mátyás K. Péter nevü Cancelláriusát, illy ſententziával: *Arva fuiſti, Petre; Arva eris, & in Arva morieris.*
Kubin, *Velitsna* ſovány földü helyſégek.

V. LIPTO Vármegyéről.

Hegyes földe vagyon Liptó Vármegyének
Német-Liptse, *Botza*, *Rosenberg* helyének.

So-

Sovány terméſe van erdös mezejének.
Vaj, fa, téj, ſajt kintse várt jövedelmének.

Német-Liptse, Botza, ſzámos népü Tót-Városok.
Roſenberg, a' ſó-árúlásnak helye.

VI. TÚRÓTZ Vármegyéről.

Magas hegyek néznek Túrótz Vármegyére,
Szent Márton, *Blatnitza*, *Stuben* ferdöjére.
Hol vigyáz a' Tótság maga élelmére,
Tart juhot és diſznót bö jövedelmére.

Sz. Marton, a' Vármegye ſzékéről és vásárról hires.
Blatnitza, régi romlott Vár a' hegy' tetején.
Stuben meleg ferdövel, ſavanyú vízzel kedveskedik.

VII. ZOLYOM Vármegyéről.

Zolyom Vármegyének van áldott határa.
Hol akadſz *Beſztertze* és *Breznó* Bányára.
Liptse, *Libet*, *Zolyom*, *Radvány*, *Korponára*,
Melly jó föld ſok haſznot hajt a' Kamarára.

Beſztertze, Neoſolium, K. Város, hol áſsák a' rezet.
Breznó, *Libet*, *Zolyom*, *Korpona*, Királyi Városok.
Tót-Liptse ſzabad Város. *Radvány* a Kaſtellyal ékes.

VIII. BARS Vármegyéről.

Bars Vármegye vagyon Garan-víz mentében
Hol *Léva*, *Szent Kereſzt*, *Barsal* egyetemben,
Nagy Sarló, *Verebély*, *Saskö* hegy tetében,
Új-bánya és *Körmötz*, melly nemes hírében.

Léva, hajdan híres Vár, most mező Város.
Szent Kereſzt, Beſztertzei Püspök', *Nagy Sarló*, *Verebély*, Érsek' helyei.
Új bánya, Regiomontum, és *Körmötz*, K. B. Városok.

IX. KOMÁROM Vármegyéről.

KomáromVármegye ſzolgál a' Dunára,
Mellynek Tsalló-közre ki-terjed határa.
Itt *Tata*, *Kots*, *Almás*, *Szöny*, *Komárom* Vára,
Ki még ellenségnek nem jutott karjára.

Tatát Theodatus, Sz. István K. Kereſzt-Atyja fund.
Kots, *Almás*, *Szöny*, népes Magyar helyſégek.
Komárom, Királyi Városſá lett 1745-ben.

X. Nagy és Kis HONT Vármegy.

Nagy Hont Vármegyének határi halmoſok,
Selmetz, *Baka*, *Béla* Királyi Városok.
Tsabrággal itt vagynak. Kis Honti lakosok.
Rimaſzombat, *Osgyán*, kik jó fazekasok.

Selmetz-Bányán lakik a' Bányák' Fő-Præfectuſa.
Tsabrágról nevezi magát a' Kohári Familia.
Rimaſzombat, jeles Magyar Város, jó Vásárral.

XI. NÓGRÁD Vármegyéről.

NógrádVármegyében kell járni nagy ſáron,
Hol *Losontz*, *Nográddal*, *Bujak*-is e' tajon.
Által-mehetſz *Kék-kő* 's *Zyarmati* határon.
Szétsény, *Gáts*, és *Fülek* régi híres Váron.

Lo-

Losontz, Urakkal, Oskolával, Vásárral betses.
Nógrád, *Bujak*, romlott Várait mutogatják.
Kék-kő és *Gyarmat* uralja Gróf Balaſſat.
Szétsény, *Fülek* régi híres Várak.
Gáts, Gróf Forgáts Várával tündöklik.

XII. PEST, PILIS, és SÓLT Vármegy

Ha fordúlſz Pest, Pilis, és Sólt Vármegyére,
Itt akadſz *Buda*, *Pest*, *Vátz*, és *Szentendrére*,
Szent András és *Tsépel* híres ſzigetére,
Hol épült *Rátzkevi*, *Makád* a' ſzélére.
Itt vagyon *Tzegléd*-is, *Kőrös*, *Ketskeméttel*,
Gazdag három Város Vörös-bor ſzürettel.
Kalotsa, *Sólt*, *Dömsöd*, a' *Kis-Kún* Helyekkel,
Mellyek bővölködnek töltt búza Vermekkel,

Buda, (Ofen) Királyi Város, esa' Koronának, Conſiliumnak, Kamarának ſzéke.
Pest, gazdag, kereskedő, és az Orſzági fő Törvény-Székekkel, 's Universitáſsal ékeskedő Város.
Vátz, Püspöki Város. *Szentendre* Rátz Helyſég.
Tsépel ſzigete, a' régi M. Királyok' Vadáſzó kertek.
Kalotsa, a' Kalotsai Érsek' lakó-helye.
Patai, *Sólt*, *Dömsöd*, népes magyar Helyſégek.
Kis-Kúnſágban vagynak, *Halas*, *Félegyháza*, *Maiſa*, *Kún-Szent-Miklós*, *Fülöp-ſzállás*, *Szabad ſzállás*, *Latzháza*.

XIII. BÁTS-BODROG Vármegy.

Báts-Bodrog Vármegye vagyon utóljára,
Hol mehetſz *Baja*, *Báts*, *Zombor*, *Szabadkára*,
Palánkra, *Futakra*, 's a' híres *Zentára*,
Tovább ne menj: itt van e' réſznek határa.

Baja, *Báts*, *Zombor*, *Szabadka*, népes Rátz-Városok.
Zentánál 30000 Török veſzett-el 1697-ben.

II. DUNAN-TÚL VALÓ KERÜLET,

Kérdés.

A' Dunán-túl való Kerületben hány Vármegyék vagynak?

F. Tizen-egy Vármegyék illy renddel:

1. Moson.
2. Sopron.
3. Vas.
4. Szala.
5. Veſzprém.
6. Győr.
7. Eſztergom.
8. Fejér.
9. Tolna.
10. Somogy.
11. Baranya Vármegye.

I. MOSON Vármegyéről.

Moſon Vármegyének földe végső határ.
Hol *Moſon*, *Nezider*, Leitha mellett *Óvár*,
Rajka, *Gálos*, *Köptsén*, *Szent-Miklós*, *Oroſzvár*,
Fél-torony, hol gyakran Királyunk múlat 's jár.

Moſonnal állanak-meg a' gabonnás hajók.
Óvár, Király-aſzſzony Vára, Markalf hazája,
Köptsén, Eſzterházi kies kertével ékes.
Fél torony a' Királynak ſzép múlató helye.

II. SOPRON Vármegyéről.

Ha ſzemed fordítod Sopron Vármegyére,
Itt akadſz *Sopronra*, 's *Fraknó* nagy hegyére
Ruſztra, *Kis-Mártonra*, 's a' *Fertő* Vizére.
Szép Szőlők ültettek mellynek mellyékére.

Sopron (Oedenburg) és *Ruſzt* Királyi Városok.
Fraknó, nagy hegyen Eſzterházi kints-tartó Vára.
Kis-Márton Királyi Város Eſzterházi Hertzeg Paraditsoma.

III. VAS Vármegyéről.

Vas Vármegye vagyon Stájer határában,
Hol *Köfzeg*, *Szombathely*, *Körmönd* egy folytába
Rohontz, *Sárvár*, *Dömölk* mint esnek e' tájban;
És *Szent Grót*, melly híres Török romlásában.

Köfzeg, Ginfium, Király Városfgyümöltfel bővelködik
Szombathely, Sabaria, Sz. Márton Püsp. hazája.
Körmönd, *Robontz* Battyáni Grófok fzép Váraik.
Dömölkön nagy bútsúk fzoktanak esni.
Szent Gotthárdnál igen meg-verettek a' Törökök 1664.

IV. SZALA Vármegyéről.

Mára-köz tartozik Szala-Vármegyére.
Itt *Stridon*, *Tsáktornya*, *Legrád* nem mefzfzére,
Lindva, *Sümeg*, *Tihan*, *Kanisa* végtére,
Hol omlott régenten fok Töröknek vére.

Stridon, mint irják, Szent Hieronymus hazája,
Tsak tornya, erős Vár; édes borral bővölködik.
Sümeg, a' Vefzprémi Püspök múlató helye.
Tihan, Hegyen épült Apátúrfág, Balatonban.
Kanisa, nagy erőfség 1702-ben el-rontatott.

V. VESZPRIM Vármegyéről.

Néz Vefzprim Vármegye Balaton tavára,
És Bakony erdönek fok makkú fájára.
Itt *Palota*, *Vefzprim*, *Pápa*, *Tsefznek* Vára,
Nagy *Vásonkö*, *Somlyó*, 's vár fejér borára.

Palo-

Palota, Mátyás Király, kedves múlató helye.
Veſzprim, Püspök' lakó-helye magas halmon.
Pápa, jeles Magyar Város, régi Várával.
Tseſznek, magas Várát mutatja a' Bakony erdőben.
Vásonkő, Vitéz Kinisi Pálnak hazája.
Somlyó, jó fejér borral kedveskedik.

VI. GYŐR Vármegyéről.

Győr Vármegye vagynon a' Duna mentében,
Hol *Győr* és *Szent-Márton* a' hegy, tetejében,
Itt van *Hedervár*-is Duna ſzigetében,
De már fogyatkozott hajdani hírében,

Győr (Raab) Januarium K. V. erős Várával, ló vásárjával hires.
Szent-Márton, Fő-Apáturſág Magyar Orſzágban.

VII. ESZTERGOM Vármegyéről.

Eſztergom Vármegyét a' Duna hasítja,
Melly hegyes határát igen meg ſzorítja
Ezt *Eſztergom* Vára, *Párkánnal* újítja.
Bátorkeſzi, *Bálna* ſzámát ſzaporítja.

Eſztergom, Gran, Strigonium, K. V. hol. ſzületett. Sz. István K.
Párkán, regi Sántz, most Falu, a' hol 1683 a' Törökök rútúl meg-verettek.

VIII. SZÉKES FEJÉR Vármegyé.

Fejér-Vármegyében van *Székes Fejér-vár*,
Melly régi hírében, fogyatkozott immár.
Itt *Mór*, *Sárkereſztúr*, *Lovas-berény* *Tsíkvár*.
Adon, *Ertse*, *Pákozd* *Bitske*, *Tsóka* kő-vár.

Fejér-

Fejér-vár K. V. régi Királyok' koronázásának helye.
Mór, *Kereſztúr*, *Pákozd*, 's a' t. népes helyſégek.

IX. TÓLNA Vármegyéről.

Tólna Vármegyét-is ha van kedved el-járd,
Hol van *Simontornya*, *Földvár*, *Tólna*, *Szekſzárd*;
Dehogy a' nagy veſzélyt életedre ne várd,
A' jó vörös bortól ſzád', mint lehet, el-zárd.

Simontornyán ſzokott lenni a' Vármegye' gyülése.
Földvárnál nagy Vizákat fognak a' Dunában.
Tólnán tartott II. Lajos Király gyülést 1518.
Szekſzárdon erös, de fö-fájó vörös bor terem.

X. SOMOGY Vármegyéről.

Somogy Vármegyébe Tólnáról el-érhetſz,
Koppánra, *Szigetre*, *Babotsára* mehetſz,
Somot, almát, körtvélyt, itt eleget ehetſz,
De a' tudományban réſzt keveset vehetſz.

Koppán, *Babotsa* regi Várak, most Faluk.
Szigetvár alatt hólt-meg Sulimán Török Ts. 1566.
Kaposváron vagyon a' Vármegye' ſzéke.

XI. BARANYA Vármegyéről.

Baranya Vármegye vagyon utóljára,
Melly igen áldott föld termékeny vóltára.
Itt *Péts*, *Pétsváradja*, *Harsány*, *Siklós* vára,
'S *Mohács*, holnépünkneklönegy kornagy kára

Péts

Péts, Quinque-Eccleſiæ. Püspök lakó-helye.
Péts-váradja gazdag Præpostſág.
Siklós vólt tömlötze Sigmond Királynak.
Mohátsnál II. Lajos K. 22000 emberrel el-veſzett.

III. TISZA-MELLYÉKI KERÜLET.

Kérdés.

A' *Tiſza-mellyéki Kerületben hány Vármegyék vagynak?*

F. Tíz Vármegyék, illy renddel:

1. Szepes
2. Sáros
3. Zemplin
4. Ung
5. Abaúj
6. Torna
7. Gömör
8. Borsod.
9. Heves
10. Tsongrád Vármegye.

I. SZEPES Vármegyéről.

Szepes Vármegyének van ſok hegye, fája. Hól épült *Szepesvár*, mellette *Várallya*. *Késmárk*, *Igló*, *Lötse*, *Lebitz*, *Bátis-falva*. *Lublyót*, *Velkát*, *Bélát* moſt a' Kiraly bírja.

Késmárk: *Lötse*, Királyi Városok.
Szepesvár, köſziklán épült Vár, alatta van *Várallya*, és közel a' Szepesi Káptalan.
Lublyo, *Lebitz*, *Béla*; *Volka*, XVI. Városok.

II. SÁROS Vármegyéről.

Sáros Vármegyének úta igen terhes; Holott vagyon *Bártfa*, *Kis-Szeben*, *Eperjes*, *Kapi-*

Kapivár Makovitz Tartza Sóvár, Sebes,
Hol lakik Tót, Német, Oroſz, Paraſzt, Nemes.

Eperjes, Bártfa, Kis-Szeben Királyi Városok.
Kapi, Makovitz puſzta Várak.
Tartza, Sebes ſzép Kastélyokat mutatnak.
Sóvárnál a' ſós. kútakból ſót főznek.

III. ZEMPLIN Vármegyéről.

Ha Zemplin Vármegyét az útas vizsgálja:
Itt vagyon a' jó bor 's azt termö hegy állya,
Liſzka, Tokay, Újhely, Mád, Kereſztúr Tállya,
Leleſz, Tartzal, Patak, Músák' Oskolája.

Liſzka, Tokay, Mád 's 'a t. drága bort teremnek.
Leleſz híres Convent és Præpostſág.
Sáros-Patakon ſzép Reform Collégium vagyon.

VI. UNG Vármegyéről.

Hegyes Ung Vármegyét, ha tetſziknehadd-el,
Vinnát, Kapots, Ungvárt, Palótzot keresd-fel.
Menj *Oroſz-végre*-is, hol lehetſz jó kedvel,
Ha meg-esmerkedel az Oroſz Püspökkel.

Ungvár nevezetét vette az Ung vizétől.
Palótz, Vinna, Kapos ſzép kastelyokat mutatnak.
Oroſz-vég nagy helyſég, az Oroſz Püspök helye.

V. ABAUJ Vármegyéről.

Abauj Vármegye néz 's hallgat *Kaſára*,
Orſzágunknak egyik híres Városára,

Itt

Itt mehetsz *Göntz*, *Sikszó*, *Szepsi*, *Nagyidára*,
'S a' *Jaszoviai* Præpositurára.

Kassa, Királyi Város, Fő - Akadémiával.
Göntz, *Szikszó*: *Szepsi*, népes Mező-Városok.
Jászó nagy hely, Præpostsággal híres.

VI. TORNA Vármegyéről,

Torna Vármegyének van szoros határa.
Itt *Szadvárból* mehetsz hamar *Tornallyára*.
Szelitze barlangját szemléld-meg próbára,
Hol a' víz télen hév; jeges derék nyárra.

Szadvár kősziklán épültt puszta Vár.
Tornallya jó város, a' régi Torna Vár alatt.
Szelitze barlangja télen meleg, nyárban igen hideg.

VII. GÖMÖR Vármegyéről.

Tornáról visza az út Gömör Vármegyére,
Rosnyó-bánya, *Pelsötz*, és *Tsetnek* völgyére,
Jolsva, *Gömör*, *Ratkó*, *Putnok* mezejére,
'S a' híres *Muránynak* magas tetejere.

Rosnyó-bánya aranyat, *Tsetnek* vasat ád a' bányásznak
Pelsötz a' Vármegye székének helye.
Ratkó, *Jólsva*, vargákkal bővölködik.
Murány meredék hegyen épültt híres Vár.

VIII. BORSOD Vármegyéről

Borsod Vármegyének jó földét még-ne vesd,
Hol *Borsod*, *Diósgyör*, *Miskóltz*, *Onod*, *Kövesd*.

Szen-

Szendröt, *Kereſztúrral Szent-Pétert* itt keresd.
Ihatſz bort, de meg-lásd, magad, meg-ne veresd

Borsod, *Diósgyör* romlott Várait mutatják.
Miskólts Magyar Város, jó borral bővölkedik.
Onod és a' többek népes mező Városok.

IX. HEVES, és Külső ZÓLNOK. V.

Heves együtt vagyon Szólnok Vármegyével
Hol *Eger* és *Gyöngyös* a' Mátra hegyével,
Szólnok, *Heves*, *Hatvan*, és *Jáſzok* földével.
Túr, *Török-Szent-Miklós* Kúnok mezejével.

Eger, az Egri Püspöknek lakó helye.
Gyöngyös, a' Mátra hegy alatt jó bort iſzik.
Heves es *Hatvan* hajdan Várak, moſt köz Városok.
Szólnok Földvárával, ſavával, hídjával, híres.
Túr, *Sz. Miklós*, népes mező Városok a' kövér földön.
A' Jáſzok' Helységeinek feje *Jáſz-Berény*.
A' Nagy-Kúnságnak Fő-Városa *Kartzag* *Kis-Uj-ſzállás*, *Türkevi*, *Kúnbegyes*, *Madaráſz*, népes Kún-helységek.

X. TSONGRÁD Vármegyéről.

Jöj alább, ha tetſzik, a' Tiſza-mentében:
Tsak hamar érkezel *Tsongrád* Vármegyében,
Hol *Tsongrád* és *Szentes* annak ellenében,
Vásárhely és *Szeged* épen a' végében.

Tsongrád, *Szentes*, *Vásárhely* népes Magyar Városok
Szeged Királyi Város, hol vagynak a' só-házak.

IV. TISZÁN-TÚL VALÓ KERÜLET.

Hány Vármegyék vagynak a' Tiszántúl való Kerületben?

F. Tizen hat, a' Bánáti három új Vármegyéket-is ide számlálvan, illy renddel:

1. Tömös.
2. Torontál.
3. Kraſsov.
4. Tsanád.
5. Arad.
6. Zaránd.
7. Békes.
8. Bihar.
9. Kraſzna.
10. K.Szólnok.
11. KövárVidéke.
12. Szatmár.
13. Szabólts.
14. Ugotsa.
15. Bereg.
16. Máramaros-Várm.

I. TÖMÖSVÁRI Bánátról.

Tömösvári Bánát ſzomſzéd a' Dunával,
Hol *Tömösvár* vagyon erös *Pántsovával*,
Lippa, *Lugos*, *Almás*, *Betse Palánkával.*
Bövölkedik ſzarvas és ſertés marhával.
Három Vármegyékre ez nagy kerületet
Oſztották; *A' Tömös* középbe téttetett.
Torontál nap nyugot felé hellyheztetett.
Nap keletre *Kraſsov* Erdélyhez köttetett.
Tömösvár, igen meg erösíttetett a' Török ellen.
Pántsova, *Ujpalánka* föld sántzal erösek,
Lippa, *Lugos* régi Várak, moſt puſzták.

II. TSANÁD Vármegyéröl.

Tsanád Vármegye néz a' Maros vizére,
Keskeny határa van, de haſznos földére,
Itt mehetſz *Tsansádra* a' Püspök helyére.
Ergres, *Kis-Kanisa*, 's *Makó* mezejére.

Tsa-

Tsanádon temettetett-el Kún Láſzló Király.
Kis-Kanisa, Rátz hely, *Egres* Apáturſág.
Makó kövér földű Magyar Város.

III. ARAD Vármegyéről.

VanÁrad-VármegyeTsanád ſzomſzédjában,
Solymós, *Ó-'s Uj-Arad*, a' Maros folytában,
Itt lakik a' Rátzſág ſzemetes házában,
Kinek ne bízd fejed' vad barátſágában.

Solymós, hegyen épült régi Vár, most rongyos.
Ó Arad romláshoz közelit, *Uj-Arad*, épül.

IV. ZARÁND Vármegyéről.

Zaránd Varmegyének esettfeljebb határ,
Hol van *Boros-Jenö*, *Zaránd*, *Világós Vár*,
Brád, *Pankota*, *Halmágy*: de hogy ne érjen kár,
Jól vigyázz, mert itten ſok lator ember jár.

Boros-Jenö, *Zaránd*, *Világosvár*. romlott Várak.
Brád, *Halmágy* kukuritzával bövelkedik.

V. BÉKES Vármegyéről.

Békes-Vármegyének lapályos határa
Ád bövön gabonát ſzántó munkájára:
Itt *Ötsöd Szent-András Békes*, *Gyula Vára*,
Mehetſz *Gyoma*, *Szarvas*, *Birinke*, *Tsabára*.

Gyula, hajdan híres Vár a' Török ellen.
Ötsöd, *Békes*, *Gyoma* jó földű Magyar helyek.
Tsaba, *Szarvas* népes *Tót* helyſegek.
Birinket munkás Svábok lakják.

VI. BIHAR Vármegyéről.

Bihár-Vármegyében erös Vár, *Nagy-Várad*,
Hol a' Körös vize foly 's gyakran meg-árad,
Püspöki, *Diószeg* *Bihar* hátrább marad,
Kínál jó borával, ha torkod meg-szárad.

Itt van *Székelyhíd-is* *Szent Jób*, *Margitával*,
Telegd, *Léta*, *Bajom* *Deretske*, *Kabával*,
Debretzent-is láthadd szép Oskolájával,
Hol lakik a' Pallás zöldes táborával.

Nagy-Várad, Püspöki hely erös Várával.
Püspöki, *Diószeg*, *Bihar* borral, dohányal bövelkedik.
Telegd, *Léta*, *Bajom*'s a' t. népes Mágyar Helységek.
Szent-Jób, Apáturságával nemes.
Debretzen, Kiraly Város piattzával, Collegiumával híres.

VII. KRASZNA Vármegyéről.

Sok hagyma, bab, terem Kraszna Vármegyébe,
Hol *Kraszna* és *Somlyó* magas hegy tövében,
Itt van *Ipp*, *Nagy-falú* Berettyó mentében.
És tart sok vadakat bértzes erdélyében.

Somlyó, Bátori István Király Születésének helye.
Ipp *Kraszna* szegény faluk. *Nagy-falú* népesebb.

VIII. KÖZÉP-SZOLNOK Várm.

KözépSzolnok vagyon Meszes-hegy tövében,
Melly hegy igen gazdag bik-fák böségében
Itt *Hadad* és *Zilaj* a' hegynek szélében,
Termeszt babot, borsót búzát jó födében.

Ha-

Hadadról neveztettnek a' Veselényi Grófok.
Zilaj, ſzép Magyar Város, ſok Urak lakják.
Sibo, ſzoros bé-menetel Erdelybe.

IX. KŐVÁR VIDÉKÉRŐL

Kő-Várnak vidékét Erdély felé tették,
És azt hegyek halmok, erdők, környül vették:
Kapnik Berkeſzt, *Kövárt* ide helyheztették,
De ezt el-hányatták, 's hírét el-temették.

Kapniknak gazdag arany ezüst bányája vagyon.
Kövár, magas hegyen épültt, de el-puſztúltt.

X. SZATMÁR Vármegyéről.

Szatmár Vármegyében, némelly maradványa,
Van az arany értznek: mert itt *felsö Bánya*, *Szatmár*, *Károly*, *Erdöd*, *Gyarmat*, és *Nagy-Bánya*,
Hol Bányáſz az értzet, áſſa, töri hányja.

Szatmár Németivel Királyi Városá lett 1715-ben.
Károly, *Erdöd* Gróf Károlyinak Kastélyaival ékes.
Nagy-Bánya, Rivulus Dominárum K. B. Város.
Felsö-Bánya, K. B. Város, gazdag arany értzel.

XI. SZABÓLTS Vármegyéről.

Ha Szabólts Vármegyét véſzed rendes ſorra,
El-mehetſz *Etsedről* hamar *Nyír-Bátora*, *Polgár-Nánás*, *Dorog*, *Kis-Várda*. *Kállóra*. *Vámos-Pirts Böſzörmény*, *Hatház*, *Szoboſzlóra*.

Etsed, igen erös Vár vólt a' Tó között. 1701. el ront.
Nyir-Bátorból ſzármaztak a' Bátoriak.

Kállót, *Kis-Várdát* ſok Nemesek lakják.
Nánás Dorog, *Szoboſzló*, *Pirts*, *Hathá*, Hajdú Városok.

XII. UGOTSA Vármegyéről.

Ugotsa Vármegyét a' Tiſza hasítja,
Gyakran bö vizével földét el-borítja.
Itt *Halmi*, *Nagy-Szölös*, Kastélyát mutatja.
Nyaláb, *Kankó vára*, romlását ſiratja.

Nagy-Szölös, a' Prinyiek Kastélyával ékes.
Nyaláb, *Kankóvár*, hegyen épültt régi Várak.

XIII. BEREG Vármegyéről.

Vég Bereg-Vármegye Szomſzéd Ugotsával,
Igen ditsekedik *Munkátsnak* Várával.
Itt *Vári*, *Bereg-ſzász*, *Helmetz* falujával,
Tartja ſzegény házát kormos almájával.

Munkáts, győzhetetlen Vár magas köſziklán.
Vári, *Bereg-ſzáſz*, jó Magyar Városok.

XIV. MÁRAMAROS Várm.

Máramaros földe foglal épen véget.
Hol a' magas hegyek érik majd az éget.
Itt van *Huſzt*, *Tetső*, *Visk*, *Róna-ſzék* és *Sziget*,
Hol az áldott jó föld terem sót eleget.

Huſzt, magas köſziklán épültt erős Vár,
Visket jó fonó ſzövő Németek lakják.
Sziget ékes a' Vármegye ſzékével és Oskolával.
Rónaſzéken 20000. kő-ſót ásnak Eſztendönként.

V É G E.

MÁ-

MÁSODIK RÉSZ.

Magyar Orszag' Polgári allapatjáról.

I. SZAKASZ.

A' Királyról.

Kérdés.

MAGYAR ORSZAG Polgári allapatjára nézve, hány Rendből áll?

F. Kettöből: A' Királyból; és az Orszag' Tagjaiból.

K. *Ki volt a' Magyaroknak elsö Kereszтyén Királyok?*

F. Szent István Király, Geiza Fejedelemnek fija, Krisтus Urunk születése után ezeredik Esztendöben.

K. *Váltanak-é az idötöl fogva a' Magyaroknak rendes Királyaik?*

F. Váltanak mind ez ideig Isten kegyelméből.

K. *Ki bírja ez idöben Magyar Országot?*

F. A' Felséges Austriai Ház, még pedig örökös jussal.

K. *Mikor szállott örökös jusz abán?*

F. Leopoldus Király alatt 1687ben: mert az előtt a' Királyok válaszтás által lettenek.

K. *Mi ok inditotta a' Magyarokat arra, hogy az Országot örökösen által adnák Leopoldnak?*

F. Annak nagy érdeme, úgy-mint a' ki a' Törököt Magyar Országból hatalmasa ki-hajtotta

K. *Mi móddal adattatott által örökösen?*

F. A' Fiú ágra nézve: de azután 1723. VI. Károly Tsászár alatt, a' Leány ágra-is e' jus kiterjedett.

K. *Ki volt Magyar Ország első örökös Királya?*

F. Első Józef Tzászár, Leopóldusnak öregbik Fija.

K. *Hát most ki uralkodik örökös jussal?*

F. Felséges Tsászár II. Ferentz ki-is 1792dik Esztendőtől fogva az Ország-t böltse igazgatja

K. *Hol lakik?*

F. Bétsben, Austriának Fő-Városában.

K. *Mi módon erősittetik-meg a' Király Királyi hatalmában?*

F. Koronázás által, melly az Országz Státusinak jelen-létekben a' Palatinus és Esztergomi Érsek által nagy pompával szokott végben menni.

K. *Mi hatalma vagyon a' Királynak mások felett?*

F. Igen nagy, ugyan-is: 1. A'

1. A' Király tehet valamelly paraſzt ſzemélyt Nemessé, a' Nemes embert Grófá, Bárónvá.

2. Ö adhat a' Fö-Papoknak Papi jóſzágokat, a' Nemes embernek örökös fundusokat, és fö tiſztséget.

3. A' Király hirdethet Orſzág-gyülést, katonákat fogadhat, és közönséges fel-ülést parantsolhat az Orſzágban, vagy frigyet köthet az ellenséggel.

4. Ö reá ſzáll a' mag-nélkül meg-hóltt Nemes Embernek egéſz öröksége, és a' vacans Papi jóſzágnak jövedelme.

5. Nem külömben a' pénz-verés, a' sóval való kereskedés, puska-por kéſzítés, és a' Póſtáknak, Harmintzadóknak fel-allítása a' Királyi magános jusra tartozik.

6. Egyedül ö adhat grátiát a' halálos rabnak

K. *Ki-terjed-é többekre-is a' Kiralyi hatalom?*

F. Ugy vagyon, de a' mellyeket az Orſzág Statuſinak egyezésekböl ſzokott mivelni, minémüek:

1. Új törvényeknek ſzabáſa, vagy megváltoztatása.

2. A' Portiónak ſzaporttása, vagy kiſſebbítéſe.

3. A' Palatinusnak válaſztáſa.

4. Az Idegeneknek, a' Magyar Nemeſek közzé való vétele.

5. Valamelly Városnak Királyi Városá való tétele, 's a' t.

II. SZAKASZ.

Az Országnak Tagjairól.

Kérdés.

Kik vagynák a' Királynak hatalma alatt?

F. Az Országnak minden Tagjai, úgy a' Nemesek, mint a' Nemtelenek.

K. *A' Nemesek hány félék?*

F. Két félék, Papi és Világi Nemesek.

K. *Kik a' Papi Nemesek?*

F. Minden Pápista Papok szent hivatalokra nézve Nemeseknek tartattnak, és Ven. *Clerus* néven említtetnek, kik-is vagy *Prælátusok*, vagy *Közrendü Papok.*

K. *Kik a' Prælátusok?*

F. Az Érsekek, Püspökök, Abbások, és Præpostok: a' kik ezek alatt vagynak, Közrendü Papok.

K. *Minémü különös Privilegiuma vagyon a' Papi rendnek?*

F. 1. Magok személyekben a' külsö fórumtól szabadosok.

2. A' Közönséges adótól, és szolgálattól üresek.

3. A' Királyi Dézma, vagy *Decima* öket illeti mellyből sedecimát adnak a' Plébánusoknak.

4. Ez

4. Ez elõtt a' halálos raboknak vólt nálok menedék helyek.

K. *A' Világi Nemeſek hány Rendben vagynak?*

F. Két rendben: Mágnáſok, vagy Köz Nemeſek.

K. *Kik a' Mágnáſok?*

F. Minden Fejedelmek, Grófok, Bárók és Püspökök.

K. *Minémü Privilegiumok vagyon a' Mágnáſoknak más Köz Nemeſek felett?*

F. 1. Ők viſelnek az Orſzágban fõ tiſztſégeket, és elsõ voxok vagyon a' Diétán.

2. Bírnak *jure gladii*, az az: fõben járó Törvény ſzékkel, a' Királynak engedelméből.

3. Magok ügyében Prókátort tehetnek.

4. Különös Királyi Levéllel hívattatnak a' Diétára, ott a' fõ Táblánál ûlnek, és dijok 100. Mark vagy 400. for.

K. *A' Köz Nemeſek hány félék?*

F. Két félék; Poſsesſionatus Nemeſek, a' kiknek Jobbágyaik vagynak, vagy Armaliſták

K. *Mellyek a' Nemeſeknek közönſéges Privilegiumi?*

1. Egyedûl a' Király alatt vagynak, más földes Urat nem esmérnek, ezen az okon, hanem ha tzitáltattnak, és törvényeſen meg-nyeretetnek, nem lehet õket meg-fogni, büntetni, vagy joſzágaikban meg-károsítani.

2. A' közönséges adótól, katona tartáſtól, vámoktól és egyéb ſzolgálatoktól üreſek, dezmát nem adnak: de az Orſzág mellett magok zsóldjokon tartoznak hadakozni.

3. Magok jóſzágokban, annak haſznával ſzabadoſan élhetnek, Jobbágyaiktól nónát vehetnek. 's a' t.

4. Ök bírhatnak örökös jóſzágot az Orſzágban, és ök viſelhetnek Vármegyei tiſzségeket. Kiknek-is homágiumok vagy dijok 50. Márk az az: 200. for.

K. *Hát a' Nemtelenek hány félék?*

F. Három félék: Kiralyi Városnak lakoſai 2. Libertinuſok vagy ſzabadosok, a' kik földes Uraiktól ſzabadſágot nyertenek, és 3. Földes Urak alatt való ez előtt nagy ráſzént örökös, de moſt már mind ſzabados el-menetelü Jobbágyok.

K. *Mind ezen Nemtelenekről mit kell megjegyesni?*

F. Azt, hogy örökös jóſzágot magok ſzemélyekben nem bírhatnak, ſem a' Nemes emberrel nem törvénykezhetnek: hanem a' ſzabados Városbéliek helyett a' Tanáts: a' Jobbágyok helyett a' földes Urak folytat hatják törvényeſen azoknak ügyeket.

III. SZAKASZ.

Az Országnak Fő-Tiszteiről.

Kérdés.

Kik viselnek az Országban fő-Tisztségeket?

F. E' Méltóságos Uri személyek: tudniillik:

1. *Primas Regni.* Az Országnak Primása, Fő-Secretáriusa és Cancelláriusa, a' Papi rendből, ki az Esztergomi Érsek. E' szokta Palatinussal meg-koronázni a' Királyt, és Fejdelmi Titulussal él.
2. *Palatinus.* Nádor Ispán, a' Királynak Helytartója az Országban, és a' Kúnoknak, Jászoknak Fő Bírája a' ki az Országot a' Király útán igazgatja. és ítéli a' Törvény székeken.
3. *Judex Curiæ Regiæ.* Ország' Bírája, a' ki a' Palatinus képet viseli, annak jelen nem létében.
4. *Bánus Croatiæ &c.* Horváth-Oaszági Bán. a' ki azon Országot a' Király nevében igazgatja.
5. *Tavernicorum Regalium Magister.* Tárnok Mester, a' ki fő Bírája az ő reá néző Királyi Városoknak.
6. *Pincernarum Magister.* A' Királynak Fő-Pohárnokja.
7. *Dapiferorum Magister.* A' Királynak Fő-Asztalnokja.

8. *Aga-*

8. *Agazonum Magiſter.* A' Királynak Fő Lovász-Meſtere.

9. *Curiæ Regiæ Magiſter.* A' Király Udvarnak Fő Meſtere.

10. *Janitorum Regalium Magiſter.* A' Királyi Udvarnak Fő Ajtón-állója.

11. *Cubiculariorum Magiſter.* A' Királynak Fő Kamarás Meſtere.

12. *Capitaneus Nobilis Turmæ Prætoriæ Hungaricæ.* Magyar Nemes Gárdának Kapitánya. Vid. Artic. 6. An. 1765. és a' Poſonyi Fő Ispán, a' kik-is Orſzág Báróinak neveztettnek.

13. *Duo Sacræ Coronæ Conſervatores.* A' Szent Koronának két őrizői.

14. *Aulæ Cancellarius Regius.* A' Királynak Cancelláriuſa.

15. *Præſes Cameræ Regiæ.* A' Király Kamarának Præſeſe.

16 *Supremi Comites Comitatuum.* Fő Ispánok.

17. *Perſonalis Præſentiæ Regiæ.* A' Király Táblának Præſeſe.

18. A' Négy Dikaſteriómoknak Præſeſei.

19. *Protonotarii* 4. Négy Itélő Meſterek.

20. Fő-*Comiſſarius* az Orſzágban. Ki alatt vannak 7. Provinciális Comiſsáriusok.

21. *Prælati & Barones Tabulæ.* A' Királyi Táblának Prælatuſi, és Bárói.

22. *Director Cauſarum Regalium.* Királyi Fiſcus.

IV. SZAKASZ.

Az Országnak Igazgatásáról.

Kérdés.

Ki igazgatja az Országot?

F. A' Király.

K. *Hány féle igazgatásnak módja vagyon az Országnak?*

F. Három féle: *Ekkléſiai, Hadi*, és *Polgári.*

K. *Az Ekkléſiai dolgok hogy igazgattatnak?*

F. AzÉrſekek és Püspökök által, kik a' magok Diéczéſiſeikben, Káptalanjaikkal együtt folytatják az Ekkléſiát, házasságat, teſtamentomot illető dolgokat, és a' Papoknak életére vigyáznak.

K. *A' Hadi dolgok miképpen igazgattatnak?*

F. A' Bellicum Conſilium által, melly Bétsben vagyon.

K. *Hát a' Polgári külsö dolgok?*

F. Sok Táblák és Törvény-ſzékek által, minémüek.

1. Az Orſzág-Gyüléſe vagy Diéta.
2. A' Királyi Cancellária.
3. A' Fels. Helytartó Tanáts. Locumtenentiale Conſilium.
4. A' Királyi Kamarák, es
5. Az Orſzágnak Törvény-ſzékei.

K.

K. *Az Orſzág-Gyülése hol tartatik?*

F. Régenten a' Rákos mezején Peſthez közel, az után ſok ideig Pozsonban, moſtan pedig Budán, a' hová Királyi Levelek által hivattatnak az Orſzágnak Statuſi.

K. *Hány Státusokból áll az Orſzág?*

F. Négyből, illy rendel:

1. *Status Venerabilis Cleri* A' T. Papi rendnek
2. *Status Magnatum.* A' Méltós. Uraknak Status.
3. *Status Nobilium.* A' Nemeſeknek Statuſa.
4. *Status Regiarum, & Montanarum Civitatum.* A' Királyi és Bánya Városoknak Statuſa.

K. *Ezen Statusok mi rende; tartana a' Diétan?*

F. Különös Palotákban két Táblákhoz ülnek az élsö neveztetik felsöbb, vagy fö Rendek Táblájának; a' máſodik alsóbb, vagy Nemeſek Táblájának. Néha pediglen mind a' két Tábla egy Palotába öſzve ſzokott ülni.

K. *Ezen Tábláknak kik a' Præſeſei?*

F. 1. A' fôbb Táblának Præſeſe a' Palatinus. kinek jobb kezére ülnek az Érsekek, Püspökök, 's ugyan itt vólt a' helye a' Sz. Mártoni Fö-Apátúrnak, és a' Paulinusok Generáljoknak-is miglen a' Szerzetjek fennállott az Orſzágban: Bal kezére az Orſzág Bárói, Koronának két örizöi, és a' Fö-Ispányok. Ugyan ezen Palotában a' Táblán kívül ülnek a' többi Mágnások.

2. Az alsóbb Táblának Præſeſe a' Perſonális, hol ül a' Királyi Tábla, a' Papi Rend, a' Vármegyéknek, és Kiraly Városoknak Áblegátuſi. különös Táblákon. K.

K. *Mi dolgok folytattatnak a' Diétán?*

F. 1. A' Királynak Propositióji. 2. Az adónak ſzaporitása, vagy kissebbítése. 3. Új Törvényeknek ſzerzése, és másegyébközönſéges dolgai az Orſzágnak.

K. *A' Diétán végeztetett dolgok ki által erösittetnek meg?*

F. A' Királynak helyben hagyása által.

K. *A' kik Diétán meg-nem jelennek, mi a' büntetések?*

F. A' Fő-Rendeknek 800. for. a' köz-Nemeſeknek 400. for. a' ki pedig engedelem nélkül a' Diétárólel-mégyen, két annyirabüntettetik.

K. *A' Királyi Cancellaria hol vagyon?*

F. Ott a' hol a' Király lakik, most Bétsben,

K. *Minémü dolgokat folytat?*

F, Az Orſzágnak mind közönſéges, mind magános dolgait, a' hadi dolgokon kívül, és a' Királynevében ád-kimindenParantsolatokat

K. *Hol vagyona' Fel. Locumtenentiale Conſilium?*

F. Budán, mellynekPræsese a'Palatínus, lévén mellette 22. Tanátsos Úri ſzemélyek.

K. *Mi hivatala vagyon e' Conſiliumnak?*

F. 1. Diéténak végezéseit végbe vinni.

2. Az Orſzágnak Majorkodásait, és Polgári dolgait, a' törvényes dolgokon kívül, igazgatni.

K. *A' Király jövedelmekre kik vigyáznak?*

F. A' Kamárak, mellyek 4. rendben vagynak:
1. *A' Budai Kamara*, melly vigyáz az alsó Magyar Orſzágnak Királyi jövedelmére.
2. *A' Szepeſi Kamara*, melly Kassán vagyon, és vigyáza' felsö Magyar Orſzág' jövedelmire.
3. A' *Körmötzi Kamara*, melly a' Bányákra, és pénz-versére visel gondot.
4. A' *Tömösvári Kamara*, melly vigyáz a' Bánátban lévö jövedelmekre.

K. *Honnan vagynak a' Királynak Jövedelmei?*

F. 1. A' Koronának javaiból, mellyek a' Királyi és Bánya Városok, a' Kúnok és Jáſzok, a' Diós-györi, Budai, Viſsegrádi és egyéb Dominiumok.
2. A' fiſcalis, és vacanus Püspöki jóſzágokból, Vámokból, és az Orſzágnak Adajából.

K. *Az Orſzágnak polgári Törvény ſzékei hány félék?*

F. Két félék: Nemeseké vagy Nemteleneké.

K. *Hány Törvény ſzekeik vagynak a' Nemeseknek?*

F. Négy, 1. A' Septemvirális Tabla 2. A' Királyi Tábla. 3. A' Diſtirctualis Táblák, és 4. A' Vármegyének Táblái.

K. *Hol ſzokott lenni a' Septemviralis Tábla?*

F. Pesten, kétſzer egy eſztendöben, a' mellyben a' Palatinus, mint Præſes, 18. Aſſeſſorokkal

kalegyütt, a'KirályiTábláról appellált causákatvégképenmeg határozza, a'honnanfeljebb appellálni nem lehet.

K. *A' Királyi Tábla hol vagyon?*

F Pesten, mellynek Præsese a' Perſonális, ki-is több Aſſeſſorokkal együtt visgálja a' Nemeseknek fontosabb ügyeket, és mind azokat, mellyek az alsóbb ſzékekről ide hozattatnak.

K. *Hány Diſtrictuális Táblák vagynak?*

F. Négy, azOrſzágnak4.Cirkulusaiſzerint;az 1. vagyon *Nagy-Szombatban*, a' 2. *Kő ſzegen.* a' 3. *Eperjesen*, a' 4. *Debretzenben.* Mindenik Tábla áll egy Præſesből, négy Aſſeſſorokból, és egy Nótáriusból.

K. *Melly Causák tartoznak e' Táblákra?*

F. Kiváttképen ezek:

1. Az adoſágnak vizsgálása, ha 1000 for. több.
2. A' Jóſzágokban való Succeſsiók Divisiók.
3. A' Tútorok tútorſágának meg-vizsgálása.

K. *Hol vagynak a' Vármegyék Tábláik?*

F. Minden Vármegyékben.

K. *Kik a' Vármegyék Tábláinak Tagjai?*

F. Ezek, rendel:

1. A' *Fő-Ispán*, a' Mágnások közzül.
2. Ordinárius, és néhol ſubſtitus Vice-Ispán.
3. Két Vármegye Nótáriusa.
4. Szolga Bírák a' Proceſsusok ſzáma ſzerént.
5. Vármegye Perceptora.

6. Vármegye Fiſcusa, vagy Prókátora.
7. Comiſsárius, a' ki Katonákra visel gondot.
8. Táblának Aſseſsori, Eskütjei, és egyebek.

K. *A' Köz lakosoknak Törvény ſzékeik mellyek?*

F. 1. A' Király Városbélieknek, az ott lévö Tanáts: a' honnan a' Causák vitettnek vagy a' Tárnok Székre, melly Budán vagyon; vagy a' Perſonális eleiben.

2. A' Mezö Városoknak, vagy faluknak elsö Törvény ſzéke, az ott lévö Tanáts, a' honnan appellálni lehet, vagy a' Földes Urra, vagy a' Vármegyére.

K. *Minémü Törvényekkel élnek a' Magyarok?*

F. 1. A' Tripartitummal, mellyet egyben ſzedett Verbötzi István, és appróbáltatott 1514-*ben*, Uladislaus Király által.

2. Az Orſzág-gyülésén végezett Decrétomokkal.

V. SZAKASZ.

A' Communitásokról vagy Helyſégekröl.

Kérdés.

Hány rendbéli Helyſégek vagynak az Orſzagban?

F. Három: 1. Királyi Városok. 2. Szabad Városok, és faluk. 3. Jobbágy Helyſégek.

K. *Hány rendben vagynak a' Királyi Városok?*

F. Három rendben, ugyan-is vagynak:

1. *Ki-*

1. Királyi Bánya-Városok, mint *Körmötz*, *Selmetz*, és egyebek, mellyeknek különös Privilégiumok ez, hogy Katonákat nem tartanak.

2. Tárnok-Meſter alatt lévő Királyi Városok

3. A' Personális igazgatására bízatott Királyi Városok.

K. *Melly Privilegiumi vagynak a' Királyi Városoknak?*

F. 1. Egyedül a' Király alatt vagynak, Földes Urat nem esmérnek.

2. Magok földökön tartattnak Nemeseknek és a' Diétára-is különös Király Levéllel hívattatnak.

3. Törvénykezhetnek akármelly Nemesekkel, és Köz-név alatt örökös jóſzágot-is bírhatnak, de már ez igen meg-ſzoríttatott. 1542. art. 33. 34.

4. Élhetnek főben-járó Törvény-Székkel (jure gladii) és a' közönséges Vámok alól-is fel-ſzabadíttattak.

K. *A' Szabad Városok ismét hány félék?*

F. Sok félék, ugyan-is vagynak:

1. *Jáſz és Kún helységek*: mellyek földes Urak és Vármegyék alatt nintsenek: Fő-Bírájok a' Palatinus, kinek képében egy Palatinális Fő-Kapitány: és három Diſtrictualis alsóbb Kapitányok által igazgattatnak.

2. *Hajdú Városok Szabólts* Vármegyében, a' kik különös ſzéket tartanak egy Kapitány alatt

3. Érseki Nemes Helységek, vagy Prédialisták, mint *Vajka* és *Verebely*, a' kiknek különös Palatinusok és Vitze-Ispányok vagyon.

4. Vagynak más szabados Helységek-is, a' kik magok Privilegiumokkal élnek, és nem a' földes Urtól, hanem a' Vármegyétől függenek.

K. *Melly Városok, és faluk hivattatnak Jobbágy Helységeknek?*

F. A' mellyek földes Urak alatt vagynak, Nonát, Decimát javaikból adnak, és mind a' Vármegyéknek, mind a' földes Uraknak rendes szolgálatokat tenni tartoznak.

VI. SZAKASZ.

A' Religióról vagy Vallásról.

Kérdés.

Hány külömbözö Religiók vagynak az Országban?

F. Négy: Román-Katholika, Evangelika, Reformáta, és Görög Vallás.

K. *Mellyik a' fö és dominans Religio?*

F. A' Romano-Katholica vagy Pápista-Vallás.

K. *Ki tanítja és igazgatja e' Religiót?*

F. A' Venerabilis Clerus v. T. Papi Rend.

K. *Kik tartoznak a' T. Papi Rendre?*

F. E' következendök:

1. A' két *Érsekek*, úgy mint az Esztergomi és Kalotsai Érsek.

2. A'

2. A' *Püspökök*, úgy mint: Egri. 2. Nyitrai. 3. Győri. 4. Vátzi. 5. Pétsi. 6. Váradi. 7. Veſzprémi. 8. Tsanádi. 9. Szegnei. 10. Szeremi. 11. Bosnyai. 12. Zagrábi. 13. Szepeſi. 14. Beſztertzei. 15. Rosnyói. 16. Szombathelyi. 17. Székes Fejérvári. és 18. Munkátſi Görög Püspök. Ezeken kivül vagynak más Titulâris Püspökök-is.
3. *Abbates*, Apáturok, kik között vólt Fő a' Szent Mártoni Apátur.
4. *Præpoſiti* Præpoſtok.
5. *Capitula* Káptalánok.
6. *Conventuales.*
7. *Religioſi*, Szerzetesek.
8. *Plebani* Plebánusok.
9. *Virgines Clauſtrales*, Apátza Szüzek.

K. *Hány Akadémiák vagynak az Orſzágban?*

F. Négy, a' Pozsonyi, Kaſsai, Pétſi és Nagy-Váradi, azon felyül pediglen egy Pesti Univerſitás

K. *Mellyik a' második Religió?*

F. Az Evangelika vagy Lutheránа, melly az Augustána Confeſſiót vallja, és 4. Superintendens által igazgattatik.

K. *Hány nemesebb Oskoláik vagynak?*

F. Négy: *a' Pozsonyi, Soproni, Eperieſi és Késmárki.*

K. *Mellyik az harmadik Religió?*

F. A' Reformáta vagy Kálvinista, melly a' Helvética Confeſſiót vallja, és ugyan 4. Superintendensek igazgatása alá bízattatott.

K. *Hány föb' Oskolái vagynak a' Reformátuſoknak?*

F. Kettö, a' Debretzeni, és Pataki Collégiumok.

K. *Mellyik a' Negyedik Religió?*

F. A' Görög, mellyet többnyire Rátzok, Oroſzok és Oláhok követnek, kik-is *Unituſoknak*, vagy *Diſſentienſeknek* és *Nem-Unituſoknak* neveztetnek.

K. *Kik az Unitusok?*

F. A' kik a' Római Ekkléſiához állottanak kiknek fejek a' Szvindnitzai és Munkátſi Püspökök.

K. *Kik a' Diſſentienſek vagy Nem-Unituſok?*

F. A' kik a' Római Ekkléſiához nem állanak, és a' Karlovitziai Érſektöl függenek.

K. *Mit mondaſz a' Zsidó vallásról?*

F Ennek a' Királytól és Orſzágtól különösen nyert ſzabadsága nintsen, hanem tsak a' földes Urak' engedelmekböl gyakoroltatik, de a' Bánya Városokban a' Zsidók nem lakhatnak

K. *Minémü Tzimere vagyon Magyar Orſzágnak?*

F. Egy két-felé oſztatott pais, mellynek jobb réſzén 4 fejér lineák; bal réſzén pedig hármas halmon, Érseki kettös Kereſzt látſzik.

V É G E.

HAR-

HARMADIK RÉSZ.

A' Magyar Nemzetről.

A' Hunnusokról.

Kérdés.

Mitsoda Nemzet vagy?

F. Magyar Nemzet vagyok.

K. *Kiktől ſzármaztak a' Magyarok?*

F. A' Scitháktól, ezek Magoktól Jáfet' fijától.

K. *Hol laktanak régenten?*

F. Nap-kelet felé Aſiában.

K. *Hány ízben jöttenek-ki Magyar Orſzágba?*

F. Három izben: Elsöben, *Hunnusoknak*, Máſzodſzor, *Avároſeknek*, és Harmadſzor *Hungarusoknak* vagy Magyaroknak nevek alatt.

K, *Kik jöttenek-ki elsöben Magyar Orſzágba?*

F. A' Hunnusok 374-dik Eſzt. tájban.

K. *Hogy hívták az elött Magyar Orſzágot?*

F. A' Dunántúl való Réſzt *Pannoniának*, a'

Duna, Tiſza közit, *Jázigiának*, a' Tiſzán-túl való réſzét pedig *Dátziának*.

K. *Honnan jöttenek Magyar Orſzágba?*

F. A' Káspium Tengere mellől.

K. *Mi ok inditotta öket a' ki-jövetelre?*

F. A' ſzomſzéd Tatároknak ſok alkalmatlankodásaik, és a' földnek ſzük ſovány volta.

K. *Ki alatt indúltanak-ki elöbbeni helyekből?*

F. Balambér Királyalatt, feleſégestől, gyermekestől ſzámſzerént tízſzáznyóltzvanezeren.

K. *Mit miveltenek elsöben a' Hunnusok?*

F. A' Tanais vizén által-költözvén az Alánusokat, és más ſzomſzéd nemzeteket meg-hódoltattanak, és társaſágokban vettenek.

K. *Innen hová mentenek?*

F. Dátziába, a' hol akkor *Gepidák* és *Gothusok* laktanak, kiket-is meg-győzvén réſz ſzerént magokhoz fogadtanak; réſz ſzerént Dunántúl üztenek, és magok azon jó földön megtelepedtenek 376. Eſztendöben.

K. *Meg-elégedtenek-é Dátziával?*

F. Nem: mert a' Dunántul lakó Gothusok, *Valens* Tsáſzár ellen támadván, a' Hunusokat ſegítſégül hívták, azokkal együtt *Valens* ſeregét meg verték, magát-is a' Tsáſzárt egy kunyhóban ſzaladván, meg-égették; és így Pannoniának nagy réſzét el-foglalták 378.

K. *Ki*

K. *Ki lett Valens után Nap-keleti Tsászár?*

F. Első Theodosius. 379-ben, ki alatt a' Hunónsok békességben vóltanak, sőt hadakoztanak-is a' Rómaiak mellett, minthogy *Gratianus* és *Theodosius* két Tsászárok szövetséget vetvén velek, őket nagy ajándékkal esztendőnként tiszteltték.

K. *Balambér vagy Balamir után kik vóltanak a' Hunnusoknak Fejedelmei?*

F. Hatot emlitenek a' régi Irók, kik-is ezek:

KARATON, kinekidejében hólt-meg I. *Theod.* 295-*ben Arkádius* és *Honórius* két fiaira bízván a' Romai birodalmat.

ULDINUS, 400-*ben.* Kit Stilikó Olasz Országba hivott Radagaisus ellen segítségül.

MUNDZUKUS, kit a' Magyarok *Bendegúznak* neveznek, Atillának, Atya, 411-*ben* Ki Fő-Hadnagyát *Rugilát* Konstántzinápoly alá küldötte, de szerentsétlenül; mert ott *Rugilát* a' menny-kő meg ütötte, serege-is nagy részben el-veszett; a' honnan lett, hogy a' Romaiak Panóniát ismét el-foglalnák, és a' Hunusokat Datziába viszsza-szoritanák.

OKTAR, és RUA, Mundzukusnak Attyafijai 430, kiknemsokáig élvén, uralkodnikezdett utánnak

ATILLA, 434-*ben*, a' Hunnusoknak igen hires Királyok, ki-is Blédát testvér Attyafiját maga mellé vévén, nagy dolgokat tselekedet mind a' Nap-keleti, mind a' Nap-nyúgoti birodalomban.

K. *Mit*

K. *Mit tselekedett elsöben-is?*

F. A' Nap-keleti Rómaikkal való frigyet meg-erösítette de illy kötés alatt, hogy eſztendöként nékie 700. font aranyat fizessenek, és az el-ſzökött Scithákat hozzája viſzſza küldjék.

K. *Állando vólt-é ſokáig e' kötött frígy?*

F. Nem ſöt két eſztendö mulva el-bomlott: mivel a' Rómaiak ígéreteknek nem tettenek eleget.

K. *Mit mivelt azért Atilla?*

F. Nagy haddal a' Dunán által menvén, a' Tsáſzár Tartományait tüzzel, vaſsal égette, puſztította, és tsak nem Konſtántzinápoligvitte rabló ſeregét.

K. *Hogy nézhette ezeket II. Theodoſius Tsáſzár?*

F. Könyves ſzemekkel, de minthogy erövel ellene nem álhatott, kért Atilától békeſséget.

K. *Meg-nyerhette-é töle a' kivánt békeſséget?*

F. Nagy nehezen, de illy terhes kötés alatt:

1. Hogy 6. ezer font aranyat adjon a' Tsáſzár Atillának az el-múlatott elöbbeni adóért,

2. Hogy ez után eſztendönként 2100. funt aranyat fizeſsen, és minden rabért 12. aranyat.

K. *Bé-tellyesítette-é a' Tsáſzár e' pontomokat?*

F. Úgy vagyon, de népének nagy erölteté-ſével: mert mindenekre olly terhes adót vetett, hogy ſokan a' miatt magokat fel-akaſztanák.

K.

K. *Hát a' nap nyúgoti Tsáfzárhoz mint viſelte magát?*

F. Még ez időben tsendeſen: mivel Valentiniánus, ötet Római Vezérnek titulusával és az illető sóldal kivánta eſztendönként tiſztelni

K. *Ezek után kik ellen ment Atilla?*

F. Pontus tengere mellett lakozók ellen, 444-ben, kiket tsak hamar meg-hódított; holott is egy barom páſztor a' Mársnak kardját meg-találván, Atillának vitte, mellyet ö nagy örömmel el-vett, mint az egéſz világnak ö általa lejendö meg-gyözettetésének jelét.

K. *Mind ennyi gyözedelmeit, mivel motskolta-bé Atilla?*

F. Azzal, hogy jámbor teſtvér ötsét Bléda; álnokúl meg-ölette 445-ben, hogy ez után tsak maga uralkodhaſſon.

K. *Ezek után fegyverét ki ellen forditotta?*

F. Ismét II. Theodóſius ellen, azt adván okáúl, hogy mind a' ſzököt Scithákat viſzſza nem küldötte.

K. *Kik lehettenek ezek a' ſzökött Scitthák?*

F. Kétség kivül azok, a' kik a' pogányságból Kereſztényekké lettenek, és köztök lakoztanak.

K. *Miért nem adta kézhez ezeket a' Tsáfzár?*

F. Mint jó Kereſztyén, nem kivánta azokat Atilla kegyetlenſégére ki-adni, a' kik hozzá folyamodtanak.

K. *Mit*

K. *Mit tselekedett azért Atilla?*

F. Nagy haraggal ismét a' Tsáſzár földére ütött, és ott 70. Városokat fel-dúlt kegyetlenül.

K. *Hogy engeſztelte-meg Atilla haragját a' Tsáſzár?*

F. Ajándékkal és könyörgéſſel, küldvén Atillához *Maximinus* követjét *Priſcus* Rhétorral együtt.

K. *Mint fogadta Atilla e' Követeket?*

F. Nagy emberséggel, Királyi aſztalához-is öket méltóztatván, bátor tudná, hogy a' Tsáſzári Udvar életének el-veſztére igyekeznék,

K. *Mi módon?*

F. Arra kérte Edekont Atillának Követét egy udvari fő ember Kriſaſius, hogy Atillát ölné-meg, ſok kintset adván, és nagy uraságot igérvén nékie.

K. *Végben vite-é Edekon e' gyilkoſságot?*

F. Ajánlotta magát ugyan arra, de haza menvén, e' gonoſz ſzándékot tudtára adta titkon Atillának.

K. *Mit mivelt erre Atilla?*

F. Felettébb azon meg-nem indúlt, hanem tsak Orestes nevű Követének nyakába függeſztvén a' tele pénz erſzényt, az által kívánta a' Tsáſzárnak ſzemére vetni álnokságát: hogy holot a' ſzerentse Theodóſiuſt, Atillának adó fi-

zető

zetö jobbágyává tette; még-is ö, mint gonosz és háládatlan szolga Ura' élete után leselkednék.

K. *Mi lett a' dolognak ki-menetele?*

F. A' nagy ajándékok és sok kérések által Atilla meg-engeszteltettvén, békeségre ment Theodósiussal, de azzal nem sokáig élhetett a' Tsászár, mert tsak hamar meg-hólt 450-*ben*, és a' birodalom *Martziánusra* szállott.

K. *Mint viselte magát Atilla az Új Tsászárhoz?*

F. Követeket küldött mind Martziánushoz, mind Valentiniánushoz a' Nap-nyúgoti Tsászárhoz.

K. *Mit kívánt tölök?*

F. Martziánustól adót; Valentiniánustól podig *Honória* nevü Húgát, birodalmának fele részével.

K. *Hogy indúlt Atilla e' kivánságra?*

F. Már ez elött *Honoria* Követe által magát feleségül ajánlotta Atillának, küldvén nékie egy drága gyürüt-is, mint szeretetének zálogát

K. *Bé-tellyesítették-é kívánságát a' Tsászárok?*

F. Egyik sem: Martziánus azt felelte, hogy ö adót nem fizet, mert nem Jobbágya: ajándékkal tiszteli, ha otthon ül; ha pedig fegyverhez fog; ö-is ellene fegyvert köt. *Valentiniánus* azt izente, hogy *Honóriát* már férjhez adta: a' birodalom pedig férjfiat nem aszszonyt illet.

K. *Meg-*

K. *Meg-nyúgodott-é Atilla e' ſoványfeleten?*

F. Nem, ſőt hányta vetette elméjét, mellyik Tsáſzár ellen fordítsa elsőben-is fegyverét: végre magában el-végezte, hogy Valentiniánus ellen menjen, és a' nap nyúgoti birodalomnak véget veſsen.

K. *Végben vitte-é fel-tett ſzándékát?*

F. Törekedett abban, mert 451-ben nagy ſereget ſok féle nemzetekből egybe gyűjtvén, Német-Orſzág féle indúlt és Galliában érkezett, holott-is ſok városokat fel-dúlván, végre *Aureliát* még-ſzállotta, hogy azt meg-venné.

K. *Meg-vehette-é e' gazdag Városſt?*

F. Nem: mert meg-hallván, hogy *Ætius* RómaiFő Vezér a' Gothuſokkal és Frantzokal ellene jöne: oda hagyta *Auréliát*, és a' *Katalauni* mezőségre ſzállott; holott is táborát kaſzás ſzekerekkel körül vévén, még-erősítette.

K. *Ezek közt Ætius mit tselekedett?*

F. Atilla után ment, azt el-érte, táborát tábora ellenében ſzegezte, várván jó időt az ütközetre.

K. *E' két Tábor meg-ütközött-é egymáſſal?*

F. Úgy vagyon, még pedig tüzes indúlattal mert a' Hunnuſok a' Rómaianak hoſzſzas uralkodáſokat irígy ſzemmel nézték; a' Rómaiak a' Hunnuſokat fejeken uralkodni nem könnyen engedték.

K. *Med-*

K. *Meddig tartott a' hartz?*

F. Reggeltől fogva késő estvéig iszonyú véront sáffal: úgy hogy a' testtől a' mező nem látszana, és az ott folyó patak, a' meg-öletteknek vérével meg-áradna.

K. *Mi lett ki-mentele e' véres hartznak?*

F. Estve későn Atilla seregét szekeres sántzában vitte; a' Rómaiak az ütközetnek helyén maradtanak.

K. *Hányan estenek-el a' hartzon?*

F. A' két részről közel két-száz ezeren, kik között vólt *Theodorikus*-is, a' Gothusok' Királya.

K. *Mellyik részre hajlott a' győzedelem?*

F. Bizonytalan, a' bizonyos, hogy Atilla hagyta-el elsőben az ütközetnek helyét; Ætius pedig meg-nem várván a' hadakozásnak végét, onnan tsak hamar el-ment egész seregével.

K. *Mit irnak a' Hiſtorikusok Atilláról?*

F. Azt, hogy a' Hunnusok sántzában, nyergekből rakatott egy magas halmot, olly véggel, hogy ha a' Rómaiak a' sántzra ütvén, azt meg-vennék; azon a' halmon teste égettetnék-meg, hogy az ellenségnek vagy életében, vagy halálában tsúfja ne lenne.

K. *Reá ütöttek-é a' Romaiak Atilla sántzára?*

F. A' vólt ugyan szándéka *Thorismundusnak*, Theodorikus fijának: de e' szándékától Ætius,

ötet el-fordította javalván nékie, hogy hamar menne viſzſza *Tholosában*, és üllne Attya ſzékébe, mellyet meg-is tselekedet, és Atillát ott hagyta.

K. *Hát Atilla mit tselekedett?*

F. Viſzſza indúlt Orſzága felé, de útjában ſok Városokat fel-prédált, haza érkezvén, ſeregét új Katonákkal igyekezett helyre állítani

K. *Mi végre?*

F. Hogy újabb haddal menjen a' Rómaiak ellen, a' mint hogy mindjárt második eſztendöben Olaſz-Orſzág felé indította ſeregét, és útjában *Aquiléja* Városſt meg-ſzállotta.

K. *Meg-vehette-é könnyen ez erös Városſt?*

F. Sok ideig ostromlotta haſzon nélkül: mert a' Városbéliek vitézül óltalmazták magokat mind fegyverrel, mind hadi fortélyal, kik-is éjjel ſok fa-képeket állítottanak a' kö-falakra Katonák helyett, de hamar éſzre vették a' Hunnusok e' tsalárdságot, látván, hogy a' madarak bátran azokra ſzállanának.

K. *Mi lett ki-menetele Aquiléja Városának?*

F. Igen ſiralmas: mert Atilla látván, hogy egy gólya, fijait a' Városból ki-vinné ezt jó jelnek magyarázta Katonái elött, és azokat ujabb ostromra fel-indította, kik-is a' Városra rohanván, azt meg-vették, abban ſzörnyü dúlást, öldöklést tettenek, és földig le-rontották.

K. *Ho-*

K. *Hová ment innen Atilla?*

F. Beljebb Olaſz Orſzágba, holott-is ſok Városokat meg-vett, és néhol kegyelmességének néhol pedig keménységének mutatta jeleit, mint ezt *Ravenna*, *Pádva*, *Mediólánum* és *Mutina* Városok bizonyítják.

K. *Mit tselekedett Ravennával?*

F. Az ott lévő Püspöknek kérésére meg-kegyelmezett ugyan a' Városnak; de azt kívánta, hogy a' Városnak kapuit hányják-le a' földre, mellyeken egéſz ſeregével által menjen, és azokat meg-tapodja hatalmának jeléül.

K. *Mit tselekedett Padvában?*

F. A' midőn ott mulatna, egykor el ment az Akadémiába: holott-is egy Marullus névű Poéta kezdet elötte hízelkedő verseket mondani, és Atillát Iſteni magból valónak hirdetni: mellyen fel-indúlván Atilla, parantsolta, hogy azt a' ſzemtelen Poétát verseivel együtt mindjárt meg égetnék, úgy mint a' ki nem ſzégyenlené az halandó embereket az halhatatlan Istenekhez hasonlítani.

K. *Hát ugyan meg-égettetett-é e' ſzegény Poéta?*

F. Midőn már nyavalyás a' rakás fára felvonattatnék, és a' hóhérok tüzzel forognának körülötte; akkor Atilla: Ne bántsátok (úgy mond) a' roſz embert, hogy a' jó Poétákat-is el-ne ijeſzſzük a' mi méltó ditséretünknek leírásától.

K. *Hát Médiolánumban mit mivelt?*

F. Meg-látván ott egy képet, mellyre a' Római Imperátoroknak lábaikhoz a' Scithák le-borúlva festettenek: Atilla más képet festetett, a' mellyben magát Király ſzékben ülve le-rajzóltatta; a' Római Tzáſzárok' hátáikra pedig teli zsákokat íratott, a' mellyekből lábai eleibe töltenék a' ſok pénzt.

K. *Minémü kegyelmet mutatott Modenához?*

F. Meg-látván az ott lévö Püspököt *Geminiánust* a' kö-falon járni, kérdezte töle, Ki légyen? az, felelte, hogy Iſten ſzolgája: mellyre Atilla: ha te (úgy mond) Iſten ſzolgája vagy, én Atilla Iſten oſtora vagyok, az háládatlan ſzolgák pedig méltán oſtoroztattnak az Iſtentöl.

K. *Mit felelt erre a' Kegyes Püspök?*

F. Minden hatalom, (úgy mond) az Iſtentöl vagyon: ha te Iſten oſtora vagy, nem állok ellent annak oſtorának, jöjj-béazért a' Városba és tselekedd azt velünk a' mit az Úr néked meg-engedett. Melly kegyes ſzavain megilletödvén Atilla, *Modenának* meg-kegyelmezett, és onnan minden kár-tétel nélkül el-ment.

K. *Hová igyekezet innen menni?*

F. Róma felé, de Leo Pápa egéſz Papi ſeregével eleibe menvén ſok ajándékokkalés bölts orátziójával arra vette, hogy onnan Pannónia felé viſzſza fordúlna.

K. *Mit*

K. *Mit ſzóllott Leo Atillának?*

F. Rövid, de igen fontos Orátiót mondott elötte, így ſzóllván: A' Római Tanáts és Község, a' ki régenten az egéſz Világnak gyözedelmes Ura vólt, moſt meg-gyözettetvén, fóhajtáſſal kér tóled kegyelmet, Atilla Királyoknak Királya: és tsak azt kívánja tóled, hogy gyözd-meg magadat, a' ki mindeneket meggyözhetſz. Érzették a' kevélyek a' te oſtorodat; érezzék moſt a' te elótted esedezók kegyelmességedet: vagy azért, hogy magokat meg-gyözetteteknek lenni vallják, vagy hogy önként parantsolatidat tselekedni kéſzek.

K. *Viſzſza menetele után mint folytanak Atillának dolgai?*

F. Minden méltósággal, hanem hogy nékie is végre fejet hajtani kellett a' halálnak, melly életét közel 50. eſztendós korában el-vette 454-ben, még pedig lakodalmának idején, a' midón *Hildégundával* a' Frantzia Király leányával menyegzói pompát tartana, kinek-is teſte arany, ezüst, és vas hármas koporsóban tétettvén, nagy pompával *Domb-egyház* mellett *Tsanád* Vármegyében (mint irják) el-temettetett.

K. *Mi módon hólt-meg?*

F. Sokan úgy írják, hogy éjjel orra-vére el-erredett, és attól fuladott-meg, mátkája mellett.

K. *Hány fijai maradtanak?*

F. Három, *Ellák*, *Dengefits* és *Irnák*. *Csaba* pedig és *Aladárius* tsak költemények.

K. *Minémü Ember vólt?*

F. Alatsony termetü, ſzéles melyü, apró ſzemü, ritka ſzakállú, barnás és nagy bátorságú vitéz Fejedelem, a' kihez hasonló abban az időben a' Barbarusok közt nem találtatott.

K. *Mennyire terjedett birodalma?*

F. Tanaistól fogva majd ſzinte a' Rénus vizéig, a' kinek mind a' két Tsáſzár adót fizetett.

K. *Atílla halála után mint folytanak a' Hunnusoknak dolgai?*

F. Mindjárt kezdett hatalmok hanyatlani, és kevés idő múlva ſemmivé lett.

K. *Mi okozta illy hamari romlásokat?*

F. Atilla fijainak egymás ellen való törekedések; mert a' midőn kiki uralkodni kívánt, mindnyájan az Orſzágot el-veſztették.

K. *Miképen?*

F. A' meg-hódolt Fejedelmek látván egyenetlenségeket, tölök el-pártoltanak, és ellenek támadtanak, hogy a' Scithiai jármot nyakokból ki-vethessék.

K. *Ki támadott fel elsöben ellenek?*

F. Ardáricus Gepidáknak Királya, ki-is Atilla fijaival meg-ütközvén, a' Hunnusokat meg-ver-

te,

te, el-ejtvén bennek 30. ezeret; melly hartzon Atillának öregebb fija-is *Ellák* el-esett; két fijai pedig a' Pontus tengere mellé szorítattak.

K. *Mi lett e' győzedelemnek gyümöltse?*

F. Egész Dátziát és Jázigiát a' Gepidák el-foglalták, a' Gothusok Pannoniát, más Nemzetek más Tartományokat.

K. *Hogy szenvedhették ezt Atillának fijai?*

F Igen nehezen, mellyért-is a' Gothusokra mentenek, de azoktól-is Sirmiumnál meg-veretettenek 455-*ben*

K. *E' Hartz után mit miveltenek a' Hunnusok?*

F. Lappangottanak egy darab ideig a' Pontus tengere mellett, és Leó Tsászárhoz követeket küldöttenek a' frigy kötésre: de már szavokra keveset hajtottanak a' Rómaiak.

K. *Próbáltanak-é ez után-is szerentsét?*

F. Mozogtanak, mint lehetett, de kevés elömenetellel: mert mind a' Gothusoktól, mind a' Rómaiaktól meg-verettettenek. *Dengifits* is meg-ölettetett 469-ben, és feje Konstántzinápolyba vitettvén, közönséges helyen karóra függesztetett.

K. *Ezek után mint lett dolgok a' Hunnusoknak?*

F. Némellyek a' Gepidák, Gothusok és Rómaiak alá adták magokat, nagyobb része pedig Irnákkal a' Tanais vize körül telepedett-meg, és ott sokáig lakozott.

K. *Meddig tartott a' Hunnusoknak birodalmok?*

F. Kezdődött 374-ben Balamber Király alatt: Dengefits alatt 469-ben el-múlt, és így tartott közel 100. Eſztendeig.

II. SZAKASZ.

Az Avaresekről.

Kérdés.

Kik jöttenek-ki másodſzor Dátziába?

F. Az Avaresek, a' kik Volga vizén túl lakoztanak, és a' ſzomſzéd Törököktől nyomattattván, nap-nyúgott felé Europába, Kházánus Vezér alatt által költöztenek 550-dik eſztendő tájban.

K. *Mit miveltenek elsöben?*

F. A' Tanais vize mellett lakó Hunnusokat, mint régi Attyokfijait, magok társaságában vették, és azokkal-is ſeregeket ſzaporították.

K. *Mi alkalmatossággal jöttenek Dátziába?*

F. Albonius, *Longobárdusok* Királya, ki akkor Pannóniában lakott, hadakozván *Kunimundus* Gepidák' Királyával, az Avareseket hívta ſegítségül.

F. El-mentenek-é Alboniusnak hivására?

F. Jó ſzívvel, de illy kötés alatt: 1. Hogy a' Longobárdusok marháiknak tizedét az Avareſek-

ſeknek adják. 2. Hogy a' nyertt prédának felét, és a' Gepidák földét nékiek engedjék.

K. *Mi lett e' kötés után?*

F. A' Gepidáknak romlások: mert a' Szövetſégesek a' Gepidákat igen meg-verték, Kunimundust-is Albonius meg-ölte, és ſeje-koponyájából ivó pohárt kéſzített magának. Így az Avárések Dátziát el-foglalták, és a' Gépidákat Jobbágyaikká tették 553-dik eſztendöben.

K. *Ezen győzedelem után mit miveltenek az Avárе?*

F. Hogy magokat jobban-is meg-erösítsék: *Kandits* névü Követjeket Juſtiniánus Tsáſzárhoz küldötték; ajánlván ſzolgálatjokat minden ellenſégei ellen.

K. *Hogy ſzóllott Kandits a' Tsáſzár előtt?*

F. Menander így írja: Meg-jelent előtted, Tsáſzár eggy igen erös Nemzet, a' ki minden ellenſégid meg-győzheti, ha frigyet vetſz véle: de nem akar külömben társad lenni, hanemha drága ajándékot, eſztendönként való adót, és a' lakozásra jó földet adándaſz nékie.

K. *Mit felelt e' pompás Orátióra a' Tsáſzár?*

F. Minthogy már öreg és kedvetlen ember vólt; hogy e' Vad nemzetet fel-ne boſzſzontsa; kívánſágára hajlott, és vele frigyet kötött.

K. *Mint viselték ezután magokat az Avaresek?*

F. Tsendeſſégben éltenek Juſtiniánusnak ha-

láláig, melly történt 565-ben, és helyében II. Justinus lett Tsászárrá.

K. *Mit tselekedtenek ennek idejében?*

F. *Tárgites* névü Követjeket küldötték hozzája, hogy a' rendes adót ö-is adná-meg: de *Justinus* kéréseket meg-vetette, és öket fegyverrel fenyegette.

K. *Mint szenvedték e' kedvetlen választ?*

F. Igen nehezen, és minden módon kerestenek alkalmatosságot a' bosszú-állásra; mellyre maga Justinus nyitott nékiek ajtót.

K. *Miképen?*

F. *Nársétes* Fö-Vezérét tisztségétöl megfosztván, Olasz Országból visszza hívta, és helyében mást állított, melly gyalázaton annyira fel-indúlt *Nársétes*, hogy a' Longobárdusokat Pannoniából Olasz Országban hívná, annak el-foglalására.

K. *El-mentenek-é hívatására a' Longobárdusok?*

F. Úgy vagyon *Alboninus* K. alatt, és Pannóniát az Avároseknek, mint Barátaiknak engedték. Így az Avárosek Pannoniában is magokat meg-erösítették a' Rómaiak ellen 568-*ban.*

K. *Mentenek-é hát valaha ellenek?*

F. Hogy arra színes okot találnának, *Tárgites* Követjek által ollyakat kívántak Justinustól, mellyeket tudtak, hogy nem fogna meg-adni.

K. *Mi-*

K. *Miket kívántanak?*

F. Ezeket 1. Hogy Sirmiumot v. a' Szeremi Tartományt adja nékik örökösen. 2. Juſtiniánus halálától fogva el-múlaſztott adót tegyele. 3. És ő is ezután eſztendőnként való adót fizeſſen.

K. *Bé-tellyesítette-é Juſtinus kívánſágokat?*

F. Nem: mellyért-is nagy haddal által menvén Kágánus az Iſter Vizén, a' Tsáſzár földét puſztította, annak ellene küldött ſeregét meg-verte.

K. *Kágánus győzedelme mire indította a' Tsáſzárt?*

F. Arra, hogy véle frigyet kötne, 80000. arany pénzt igérvén nékie eſztendőnként 575-ben.

K. *Ezek után mi változáſok történtenek?*

F Mind Juſtinus, mind I. Kágánus meg-hóltanak 578-ban, annak helyében *Tiberius*; ennek pedig, II. Kágánus állott, ki az elsőnél ravaſzabb vólt.

K. *Miben mutatta-ki ravaſzſágát?*

F. Ebben, hogy ſzínes barátſágát Tiberiusnak ajánlván, Átsokat kért tőle magános ſzolgálatjára; de azokkal hídat tsináltatott a' Dunán, és azon által menvén, *Sirmiumot* a' Rómaiaktól el-vette 580-ban.

K. *Adta-é más jeleit ravaſzſágának?*

F. Úgy

F. Úgy vagyon: mert *Tíberius* 582-*ben* meghalván, és *Mauritzius* ülvén helyében; minden módon keresett alkalmatoſágot az azzal való hadakozásra.

K. *Miképen?*

F. Meg-nem elégedvén a' rendes adóval, ſok féle ajándékokat kívánt töle boſzſzontására.

K. *Minémü ajándékokat kívánt?*

F. Elsöben azt kíváta, hogy küldjön néki egy Elefántot, hadd lássa, azt el-vévén, ismét kívánt egy aranyas tzifra ágyat, azt-is meg-nyervén; újobban azt kíváta töle, hogy a' 80. Ezer arany adóhoz tégyen még 20. ezeret, E' kívánſágát-is a' Tsáſzár békeſség kedvéért bé-tellyesítvén, ismét 20. ezerrel kíváta ſzaporíttatni.

K. *Hogy türhette a' Tsáſzár e' ſzemtelenſéget?*

F. Látván, hogy Kágánus telhetetlenſégét, bé-nem tölthetné, kedve ellen-is fegyvert fogott ellene.

K. *Minémü ki-menetellel?*

F. Igen ſzomorúval: mert Kágánus ellene menvén, ſok Városait meg-vette, földét tüzzel vaſſal, égette, puſztította, és tsak nem Konſtántzinápolig vitte prédáló ſeregét.

K. *Mit mivelt Mauritzius illy ſzorongattatáſiban?*

F. Követeket küldött Kágánhoz nagy ajándékokkal, kérvén töle békeſséget: mellyet

nagy

nagy nehezen meg-nyert ugyan, de úgy, hogy a' 80 ezer arany adót 20 ezerrel kellett pótolni.

K. *Állandó vólt-é ez a' békesség?*

F Nem sokáig tartott, sőt azután is nagy ellenkezések vóltanak a' Rómaiak és Avarefek között; mellynek végre végső veszedelmet okoztanak az egész Tsászári Háznak.

K. *Miképen?*

F. Priskus Római Fő Vezér Katonáinak gyakorlására a' Duna körül kezdett prédálni, azután Dúnán által menvén, az Avarefek földére is bé-tsapott vadászásnak színe alatt.

K. *Mi lett e' szines vadászásból?*

F. Igen nagy vér-ontás: mert Kágánus ezen meg-haragudván, 598. az Iſter vizén seregével által-ment, Dalmátziában 40. Városokat el-pusztított, annak Fő-Városát is *Bálhát* meg-vette. Azután való Esztendőben, ismét Mésiában bé-ütött, és ott *Tomis* nevü erős Várost meg-szállotta.

K. *Minémü emberséget mutatott itt Kágánus?*

F. Húsvét tájban lévén az idő, hogy a' Rómaiak tsendesebben ülhetnék-meg Husvét innepét: egynéhány napi fegyver meg-szünést engedett. Söt hallván a' Rómaiaknak szükségét, 40. szekér élést küldött nékiek, hogy jobb kedvel innepelhetnének.

K. *Talán le-is tett ezután az ellenkezesről?*

F. Nem

F. Nem, ſöt az Innep el-múlván, viſzont a' Városſt oſtromlani kezdette.

K *Hát Mauritzius miben munkálódott?*

F. Kommentiolus Fö Hadnagyát nagy ſereggel Kágánus ellen küldötte, de ſzerentsétlenül: mert Kágánus, eleibe menvén, annak nagy réſzét le-vágta, 12. ezeret el ſogott, azután tovább menvén egéſz Konſtántzinápolig mindeneket rontott, puſztított, és annyira megrémítette a' Rómaiakat, hogy a' Városſt elhagyván, Áſiában akarnának ſzaladni.

K. *Végben vitték-é ſzándékjokat a' Városbéliek?*

F. Nem: mert az Iſten Kágánuſt igen megalázta, táborában nagy dög-halált támaſztván: melly miatt ſok népe el-veſzett, és 7. fiai egy napon meg-hóltanak.

K. *Kétſég kívül ſzarvat emeltek-é ezen a' Rómaiak?*

F. Még ſem bízhattak erejekhez, hanem Követjek által békeſséget kértenek Kágántól: mellyet ſokára meg-nyertenek de illy kötés alatt, hogy Iſter légyen a' Két Nemzetnek határa; e' felett a' rendes adó 20. Ezer aranyal ismét ſzaporíttaſſon.

K. *Minémü ſiralmas dolog történt ezután?*

F. Minek elötte Kágánus haza felé indúlna, kinálta Mauritziuſt a' rabokkal, hogy ha ſzemély ſzerént egy arany pénzt adánd érettek, öket el-bötsátja; de a' midön Mauritzíus ezt nem ígérné-meg a' rabokért; leg-ottan Kágá-

nus

nus mind a' 12 Ezer rabokat meg-ölette, és úgy ment viſzſza-földére.

K. *Mi követte Mauritziuſt e' nagy hidegſégért?*

F. Egéſz Tsáſzári Házának veſzedelme: mert Katonái tőle el pártolván. *Fokás* nevű Hadnagyot tettek Imperátornak, ki is a' Városban menvén, Mauritziusnak feleſégét és 4 fijait ſzeme láttára, azután magát is meg-ölette 602.

K. *Mit mondott ezekre Mauritzius?*

F. Töredelmes ſzívvel tsak e' ſzókat: Igaz vagy Uram, és igaz a' te ítéleted!

K. *Ezek után mit mivelt Kágánus?*

F. Fegyverét a' Lombárduſok ellen fordította-fel-bontván a' velek tett régi frigyet.

K. *Minémű elö-menetellel?*

F. El-indúlván Olaſz Orſzág felé, Gilulfus Foro-juliai Hertzegnek ſeregét meg-verte, magát-is Gilulfuſt meg-ölte, azután Forojuliumot meg-ſzállotta, hogy azt meg venné.

K. *Meg-vehette-é könnyen ez erős Városſt?*

F. Igen hamar, de nem fegyverrel, hanem Romildának Gilulfus feleſégének álnokſágával, a' ki Kágánusnak aztígérte, hogy ha ötet feleſégül el-venné, fel-adná nékie a' Városſt.

K. *Reá állott-é Kágánus e' ſzerentsés Conditzióra?*

F. Tettette ugyan ſzeretetét, de meg-vévén

a'

a' Városi Romildát elevenen nyársban vonatta így szólván: A' melly Aszszony hazáját elárúlná, illy és nem más társra vólna méltó.

K. *Hát a' Városszal miként bánt?*

F. Igen kegyetlenül: mert a' férjfiakat mind meg-ölette, a' fejér népet és gyermekeket rabságravitte, kik között vóltanak Romildának is két szép leányi.

K. *Mit tselekedtenek e' fejedelmi leányok?*

F A' melly-fűzöjök alá senyvett húst tettenek, mellynek büdösségе miatt az Avaresek tölök távozván, szűzességeket épen meg-tartották.

K. *Mi nevezetes dolgok történtentenek ezek után?*

F Fókás Tsászár meg-ölettetvén, Heráklius ült a' Tsászári székben; az Avaresek is új Kágánust kezdettek tisztelni 610-dik Esztendőben.

K. *Mint egyezett-meg Herákliussal az Új Kágán?*

F, Színlette hozzája való barátságát, és azt izente nékie, hogy látogatására, Herákliában menni kívánna.

K. *Mint vette Heráklius ez izenetet?*

F. Igen nagy örömmel, mellyre nézve nagy pompával, és drága ajándékokkal Heráklia felé indúlt, hogy ott Kágánust szembe tisztelhetné

K. *Ura lett-é Kágánus parolájának?*

F Ki indúlt ugyan ő is, de álnokságban járt: mert némelly részét seregének előre küldötte

tit-

titkon, hogy Herákliusnak háta-megé kerülvén, azt bé-kerithetné, és el-foghatná egész pompás seregével.

K. *Elö mehetett-é gonosz szándékában?*

F. Kevés híjja volt: de Heráklius meg-tudván szándékát, parasztruhában jó paripán a' Városba szaladott, minden kintsét Tsászári palástjával együtt az Avareseknek hagyván.

K. *Meg-bosszúllotta-é Heráklius e' fortélyt?*

F. Nem lehetett; mert a' Persák ellen hadakozott: sőt követeket küldött hozzája, és továbbra is barátságát kérte, kétszáz ezer aranyat ígérvén nékie, tsak tsendességben maradna: mellyet Kágánus fogadott ugyan, de nem tartott-meg tellyes hűséggel.

K. *Miben mutatta-ki hűségtelenségét?*

F. Titkosan meg-egyezett *Kosroessel*, a' Persák' Királyával: hogy míg ő Herákliussal Ásiában hadakozna; az alatt Kágánus szállana és venné-meg Konstántzinápoly Városát.

K. *Elö-mehetett-é titkos szándékában?*

F. A' Várost ugyan meg-szállotta, és azt minden felöl ostromlotta; de semmire nem mehetett: sőt seregének nagyobb részét elveszt vén, nagy kárral és gyalázattal kénteleníttetett viszsza-menni földére 626-Eszt.

K. *Ezek után mint folytanak az Avárcsek dolgai?*

F. Kezdett lassanként hanyatlani szerentsé-

jek: mert a' Bulgárok is *Kubrátus* Fejedelemmel együtt Heráklius mellé állottanak; a' Horvátok is Dalmátziát tölök el-vették; a' Tseh és Morvai Tótok-is Garan vizéig a' földet el-foglalták, és így az Avároseknek határaik igen meg-szoríttatak.

K. *Hát ezután semmi virtust nem mutattak-é?*

F. Békességben lakoztanak földökön sok esztendeig, mind a'Nagy Károly Tsászár' idejéig, a' mellyben kezdették ismét fejeket fel-emelni, és régi vitézségeket elö-venni 782. Esztén.

K. *Mi adott nékiek okot a' fegyver fogásra?*

F. *Tasszilo* Bojároknak Hertzege, felességének izgatásából Nagy Károly Tsászár ellen támadván, az Avároseket is társul hívta magához.

K. *El-mentenek-é Tasszilo' segítségére?*

F. Úgy vagyon: mellyért Károly Tsászárt magok ellen boszszontották, ki is mind addig hadakozott vélek, meg-nem vég-képen megalázta tnának.

K. *Mint folytatta Károly Ts. a' hadakozást?*

F. Egy részről maga személyében ment nagy haddal ellenek 791. és földjöket egész Rába vizéig el-foglalta: más felöl *Pipinus*, Károly' fija, a' Dráva és Száva között lakó Avároseke ütvén, azokat igen meg-törte. Azután is több esztendök alatt mind addig fárasztotta öket, míg nem egészen nékie meghódolnának 803-dik Esztendöben.

K. *Mi-*

K. *Minémü kegyelmeſséget mutatott hozzájok a' Tsáſzár?*

F. Földeiket továbbra is bírni meg-engedte, Papokat küldött hozzájok, a' kik ôket a' Kereſztyén Vallásra tanítanák, és meg-térítenék. Kik között igen híres vólt *Ingó* Pap, ki is a' meg-tértt ſzegény Aváreſeket aſztalához ültette, vendégelte, aranyas pohárokból itatta, a'kik pedig még pogányok vóltanak, azoknak kívül az ajtó elöl találtatott a' földön.

K. *Lett-é valami haſzna e' jó igyekezetnek?*

F. Igen-is: mert nem tsak a' köz rend, hanem magok a' Kágánuſok is, több Urakkal együtt, Kereſztyéneké lettenek, és a' Frantzok alatt jobbágyi állapotban éltenek, míg nem, az Áſiából ki-jött Magyarokkal eggybe ſzövetkezvén, hajdani ſzabadſágokat és ditsöſégeket viſzſza-nyernék.

III. SZAKASZ.

Az Hungarusokról.

Kérdés.

K. *Kik jöttenek-ki harmadſzor Magyar Orſzágba?*

F. A' Hungaruſok, vagy Magyarok.

K. *Mitsoda Nemzettől ſzármaztanak?*

F. Ezek is a' régi Hunnusoktól, kik Törököknek is neveztettenek.

K. *Honnan vették a' Török nevet?*

F. Nem az Arabſoktól, kiknél a' Török név latrot jelent; hanem mivel az Altai hegy mellett lakoztanak elsöben, melly hegy ſisak formát mutatván, *Turknak*, vagy *Siſaknak* neveztetett: innen, az ott lakó Hunnuſokra is e' név által-ment, mint írják a' Khinabéli régi Hiſtorikusok

K. *Mi ok indította öket lakó-földjök' el-hagyájára?*

F. Apokánus nevü Fejedelem el-ſzakadván a' Nap-keleti Hunnuſoktól; a' Tanais és Volga között lévő földet el-foglalta, és ott telepedett-meg 585-ben egéſz népével, holott is lakozott e' nemzet ſok ideig.

K. *Hát onnan miért jöttenek közelebb Dátziába*

F. A' ſzomſzéd *Pátzinátzitákkal* ſokat ellenkezvén, végre azoktól meg-nyomattattanak: melly ért is két réſzre ſzakadtanak: egyik réſze-ment Nap-kelet felé; más réſze pedig Nap nyúgot felé.

K. *A' kik Nap-kelet felé mentenek, hol telepedtenek-meg elsöben?*

F. Abban a' Tartományban, mellyet ma is *Turkomanniának* neveznek, a' kiktől ſzármaztanak a' mai hatalmas Törökök?

K. *A' kik Nap-nyúgot felé indúltanak, hol állapodtanak-meg?*

F. Boriſtenes vizén innen, *Moldávia* és *Dátzia* körül

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

körül; holott az Avárefekkel egybe kötötték magokat 862-ben.

K. *Ide érkezvén, mit mivéltének elsöben?*

F. Magoknak Fö-Vezérül válaſztották *Arpádot*, Álmosnak fiját, és a' mellé hat Fö embereket rendeltenek a' kiktöl igazgattatnának.

K. *Kik vóltanak a' Magyaroknak elsö Vezérei?*

F. Hét Fö-Kapitányok: *Arpád, Gyula, Kúnd, Szabólts, Urs, Leel,* és *Verböltz,* mint nevezi Turótzius.

K. *Tsendeſségben lakhattanak-é Dátziában?*

F. Ott is háborgatni kezdették öket a' Pátzinátziták, mellyért közelebb az Ister, és Tiſza-felé költöztenek 889-dik Eſztendö tájban.

K. *Adták-é hamar itt jelét vitézi vóltoknak?*

F. Igen-is, mert Leo Nap-keleti Tsáſzár, öket nagy ajándékokkal ſegítſégül híván, Simon Bulgárok Fejedelme ellen, ſzép jelét mutatták vitézſégeknek.

K. *Miképen?*

F. Által-menvén az Ister vizén, a' Bulgárok, földét puſztították, Simont ſeregével együtt meg-verték, maga is Simon alig ſzaladhatott-el *Diſtra* nevü Városba.

K. *Ki-mutatták-é máſutt is Virtuſokat?*

F. Úgy vagyon: mert *Arnulfus* Német Tsáſzár hadakozván *Zventibáld* Morvai Fejedelem

ellen, a' Magyarokat is ellene ki-hívta. Kik is *Zventibáldot* Orſzágából ki-kergették 892-Eſztendöben.

K. *Mi lett ki-menetele Tót Zventibáldnak?*

F. Azt írják a'Tseh Hiſtorikusok, hogy meg-únván e' tündér világot, ment Nyitra mellett egy *Zóber* névü hegyre, és ott három Remetéket találván, azokkal lakozott; nem is hamarébb, hanem tsak halálának óráján jelentette-meg magát ki légyen.

K. *Mi haſznokra lett e' hadakozás a' Magyaroknak?*

F. A'Garan és Vág között lévö földet ugyan el-foglalták, melly akkor Morvához tartozott; de otthon ſokkal nagyobb kárt vallottanak.

K. *Miképen?*

F. Míg máſutt más haſznára hadakoztak, addig Simon a' Pátzinátzitákkal együtt földökre bé-ütött, és ottan nagy öldöklést puſztítáſt tett.

K. *Hü ſzolgálatjokra mit nyertek Arnulfustól?*

F. Sovány ígéreten kívül ſemmit.

K. *Hát olly könnyen hagyták el-veſzni ſzolgálatjoknak jutalmát?*

F. Arnulfusnak életében meg-türtették magokat; de annak halála után duplásan is kiverekerték a' Németektöl.

K. *Mi-*

K. *Miképen?*

F. Elsöben *Kárintiába* bé-ütvén, annak nagy részét el-vették. Azután két sereget állítottanak 900. Eszt. egyiket Oláſz Országba, másikat *Bavariába* küldötték, és mindenütt szörnyü öldöklést, pusztitáſt tettenek; a' Templomokat fel-verták, a' Püspököket, Papokat, Barátokat minden kegyelem nélkül le-vágták, és 20. ezer embereket emésztettenek-meg.

K. *Hogy szenvedhették ezeket a' Vitéz Németek?*

F. Igen nehezen: mellyért is Ludovikus Tsászár, Arnulfus' fija, nagy sereget gyüjtvén ellenek, a' Likus vizénél vélek meg-ütközött 901-ben, de szörnyü kárával: mert hadának nagyobb részét el-veſztette, úgy hogy a' győzedelmes Magyarok, hóltt testekből raknának aſztalokat, mellyeken vendégeskednének.

K. Hogy tsendesitette-le ez erös Népet Ludovikus?

F. A' Tiſzteknek ſok pénzt adott, eſztendönként való adót is ígért, tsak viſzſza-mennének.

K. *Illy ígérettel viſzſza-mentenek-é?*

F. Nagy nehezen, de 902-ben ismét Bavariára ütöttenek; holott is a' Bavarusoktól meg-verettetvén, *Kúsál* nevü Vezéreket is oda hagyták.

K. Mi történt ez időben a' Magyarok között?

F. Árpád halála, kinek helyébe *Zóltán* állott, Hadi Vezérekképedig válaſztattanak *Dur-*

sák és Búgát Fő-Hadnagyok, kik is Olasz Országba bé-ütvén, Berengáriusnak seregét meg-verték, és attól sok pénzt ki tekervén, úgy mentenek visszza földökre.

K. *Mint igyekezett Ludovicus ellent-állani?*

F. Pannoniába küldötte számos népét *Luitpuldus* Vezér alatt 906-ban. Kik ellen a' Magyarok fel-kelvén, tüzesen vélek meg-ütköztenek, és három napig tartó hartz után a' Németeket igen meg-verték, *Luitpuldus* Vezért is meg-ölték, és így egészPannoniát el-foglalták.

K. *Hadakoztanak-é más felé is ez időben?*

F. Úgy vagyon: a' Magyaroknak eggyik része *Bulgáriába* ütött, és azt adó-fizetővé tette: azután fordúlt *Morvába*, és azt is nagy részben el-foglalta.

K. *Illy győzödelmeik után le-tették-é a' fegyvert?*

F. Semmiképennem, sőt 908-ban ismét a' Bavarusokat nyaggatták: azután Saxoniába ütöttenek hasonló szerentsével. 909. ujobban meghartzoltak a' Németekkel, Frantzokkal Augustánál, nagy győzedelemmel; mellyből vett bánatjában *Ludovikus* Tsászár 911-ben meg-hólt, és *Konrádus* tétetett hellyébe Tsászárnak.

K. *Mit művelt Konrádus a' Magyarokkal?*

F. Bavariának óltalmazására *Arnulfust* állította ellenek: ki is némelly pusztító Magyarokat Német Országban elő-kapván, azokat mind le-vágta, és csak harmintzakat hagyott közzülök hír-mondónak 913. Eszt. K.

K. *Kétség kívül alább hagytanak ezután a' Magyarok a' pusztításal?*

F. Sôt annál jobban fel-gerjedtenek, és Német Országot egymás után 3. Esztendeig pusztították: Basiliát, Alsátziát, Lotharingiát szörnyûképen dúlták, égették, egész Konrádus' haláláig, melly történt 918. Esztendôben.

K. *Ki lett Tsászárrá Konrádus után?*

F Henrikus Auceps, vagy Madarász Henrik.

K. *Mit miveltenek a' Magyarok Henrik alatt?*

F. Rövidségnek okáért summásan elô-adom:

924-ben, Frankoniában nagy pusztítást tettenek.

925-ben A' Szent-Gallumi Klastromot felverték.

926-ban Saxoniát igen nyomorgatták: többre is mentek vólna, hanemha Fô-Vezéreket (talám *Zoltánt*) szerentséböl el-kapták vólna a' Németek; a' kinek meg-szabadításáért 9. Esztendeig való békességet kötöttek a' Tsászárral.

934 ben. A' frigynek ideje el-telvén, ismét Saxoniába mentenek prédálni: de ott Henrik Tsászártól igen meg-verettettenek, 36 ezeren el-esvén a' Magyarok közzül. Szerentsésebbek vóltanak azok, a' kik Olasz Országra ütöttenek: mert onnan addig ki nem jöttenek, míg-nem Húgó Fejedelem 10 véka pénzt adna nékiek.

938-ban. viszont Saxoniára rohantanak; de ott ismét meg-nyomattatván, haragjokban 120 Papokat és Apátzákat öltenek-meg egy Városban.

943-ban A'Nap-keleti Tsáſzár ellen indúlának; ki-is ſok pénzen tölök békeſséget nyervén, *Báltsát* és *Gilát*, mint kezeseket Konſtántzinápolyban maraſztott, kik is ott Kereſztyénekké lettenek.

948-ban, újobban Olaſz-Orſzágra ütöttenek, kiktöl Berengárius tíz véka pénzen vett békeſséget.

955-ben. Otto Tsáſzár ellen, ki Henrik' fija vólt, támadtanak; de attól igen meg-aláztattanak.

K. *Mi ok indította öket Otto ellen való támadásra?*

F. *Luitolfus* Ottónak fija, és *Konrádus* annak Veje, Ottoellen támadván, a'Magyarokat is ſokkintstsel ki-hívták, még pedig olly nagy ſzámmal, hogy azt mernék mondani: Hanem ha vagy a' föld nyelné-el öket; vagy az ég ſzakadna reájok, külömben ſenki öket meg-nem győzhetné.

K. *Hová ment elsöben e' ſzámtalan nép?*

F. *Konrádus* és *Toxus* Vezérek alatt Bavariába, onnan Alſátziába és Lotharingiába; holott-is iſzſzonyú dúlásokat tévén, viſzſza-fordúlttokban, Auguſta névü Városſt meg-ſzállották, hallván, hogy a' Németek minden kintseiket oda hordták, mellyeket magokévá akarták tenni; bátor *Konrádus* tölök el-ſzökvén, a' Tsáſzárhoz állott.

K. *El-nyerhették-é a' Németek' ſok kintseit?*

F. Nagy akadályokra vólt Otto Tsáſzár, ki

is

is egész Német-Országgal a' Magyarok ellen ment és velek tüzesen meg-hartzolt Augustánál.

K. *Minémü ki-menetellel?*

F. Elsöben ugyan a' Magyaroknak szolgált a' szerentse, úgy hogy Ottónak táborát-is fel-vernék: de a' midön a' prédán mohon kaptak, Otto új sereggel rohant reájok, és öket meg-szalasztotta.

K. *El-szaladhattanak-é mind a' veszély elöl?*

F. Igen kevesen: mert sokan a' hartzon el-estenek, sokan a' pajtákba szaladván, meg-égettettenek; sokan a' vízbe vesztenek, vagy a' lakosoktól meg-ölettettenek, úgy hogy kevesen mehetnének viszsza földökre.

K. *Kik vesztenek-el e' hartzon a' Vezérek közül?*

F. 1. A' Németek közzül a' pártos *Konrádus*, Lotharingiai Hertzeg, ki felöl azt költi Turótzius, hogy azt Lehel Kapitány ütötte vólna agyon kürtével, melly kürtöt még mais mutogatnak a' Jászberényiek.

2. A' Magyaroknak három Vezérei (talám *Bultsú*, *Lehel*, és *Botond*) elevenen el-fogattatván, fel-akasztattanak. *Toxus* Fejedelem kevesed magával nagy nehezen haza verödött; és azután a' Magyarok kezdettek a' Keresztyénekhez szelídebbek lenni.

K. *Miben mutatták-ki szelídségeket?*

F. A' Keresztyén rabokkal kegyelmesebben bántanak, meg-engedték, hogy fijaikat meg-keresztelják 's a' t.

K.

K. *Toxus után ki lett a' Magyarok Fejedelme?*

F. Geiza, Toxusnak fija 972-ben. Ki is sok mester-embereket és Kalmárokat az Országba hozatván, a' Magyarokat Mesterségre és kereskedésre szoktatni igyekezett.

K. *Tetszett-é Otto Tsászárnak e' jó szándék?*

F. Igen is: mellyre nézve *Brunó* névü Püspököt hozzája küldötte, a' békességnek megerösitésére.

K. *Mint vette Geiza, Otto Tsászárnak követségét?*

F. Nagy emberséggel, a' minthogy ö is emberét a' Tsászárhoz küldötte, és azzal szövetséget kötött.

K. *Mit kivánt föképen Otto Geizától?*

F. Hogy szabad légyen a' Keresztyén Tanítóknak Magyar-Országba menni, és a' Keresztény Vallást tanitani.

K. *Reá állott-é Geiza e' fontos Conditióra?*

F. Jó szivvel, söt *Piligrinus* Püspöktöl Tanítókat kért, ki is sok Papokat küldött a' Magyarokhoz, a' kik által tsak hamar 5000. Magyarok lettek Keresztyénekké.

K. *Hát maga Geiza Keresztyénné lett-é?*

F. Úgy látszik: mert Sárolta feleségétöl született fiját Adalbertus Prágai Püspök által meg-kereszteltette, 983-ban, és azt a' Keresztény Vallásban neveltette.

K. *Mi-*

K. *Mikor hólt-meg e' Jó Fejedelem Geiza?*

F. 990-dik Eſztendöben, hagyván maga után Iſtván fiját, ki a' Magyaroknak mind Királyok, mind Apoſtolok vólt.

IV. SZAKASZ.

A' Kereſztyén Magyar Királyokról.

Kérdés.

Mikor kezdettenek a' Magyarok Kereſztyén Királyokat tiſztelni?

F. Kriſtus Urunk ſzületése után Ezeredik Eſztendöben, vagy a' XI-dik Seculumnak elején.

K. *Hány K. Királyok uralkodtanak mind ez ideig?*

F. Ötven Királyok.

XI. SECULUM.

K. *Hány Királyok vóltanak a' XI-dik Seculumban?*

F. Kilentz Királyok' illy renddel: Szent *István*, és *Péter*, kegyetlen *Abával*. *András*, Elsö *Béla*, *Salamon*, *Geizával*, Ezután Szent *Láſzló*, a' Könyves *Kálmánnal*, Ki kegyetlenül bánt jó Atty afijával.

1. S. STEPHANUS. 1000. An.

SZENT ISTVÁN, Geiza Fejedelem' Fija, Ezeredik Eſztendöben a' Sz. Koronával megkoro-

koronáztatván, lett a' Magyaroknak Első Keresztyén Királyok, ki is ditsőségesen uralkodott 28. Esztendeig. Ez

1. Az egész Magyar Nemzetet Keresztyén Vallásra igyekezett téríteni: melly végre rendelt az Országban Püspököket, fundált Templomokat Klastromokat.

2. Az Országban jó Törvényeket szabott, azt Vármegyékre osztotta, Fő-Ispányokat, Ítélő-Bírákat rendelt az igazságnak ki-szolgáltatására.

3. A' Zenebonás *Kupát* és *Gyulát*, kik a' pogány Vallásért ellene támadtanak, meg-győzte. Kupát meg-ölvén, Gyúlát pedig fogságba tévén.

4. Végre, *Imre* Hertzeg' jeles fijának halálán igen keseregvén, nyavalyába esett, és meg-hólt 1038 ban.

2. PETRUS. Alemannus. 1038.

PÉTER Német Nemzet, Szent István K. Nénnyének fija, uralkodott két ízben 4. Esztendeig. Ez

1. Nagy háládatlanságát mutatta mindjárt *Gisélához* Sz. István K. feleségéhez, kit majd minden aszszonyi ékességétől meg fosztott, és az Országból kimenni kénszerített; ki is a' Passáviai Apátzák közzé menvén, ott töltötte szentúl életét egész haláláig.

2. A' Magyarokat meg-útálván, a' Németekkel barátkozott; azokra bízta a' Várakat, Fő tisztekat azokból rendelt, és rút fajtalanságra vetemedett.

3. Mellyen a' Magyarok fel-indúlván, *Abát* választották Királyá, *Pétert* pedig az Országból kikergették.

3. ABA

3. ABA. 1041.

ABA, Szent István K. Sógora, lett Királyá 1041-ben; de tsak három eſztendeig uralkodott. Ez.

1. Igen Kegyetlen K. vólt, a' Fő-rendeket karóba vonatta, ſőt a' Valláſt-is igyekezett megváltoztatni; mellyért a' Magyarok Henrik Tsáſzár' ſegítſége által Pétert viſzſza-hozták, *Abát* pedig a' hartzon meg-ölték.

2. Viſzſza nyervén *Péter* a' koronát, elébbeni kevélyſégét kezdette újobban követni, és az Orſzágot is halála után *Henrik* Tsáſzárnak ígérte. Ezen a' Magyarok meg-búsúlván; *Andrást* válaſztották Királyoknak. *Péternek* pedig némelly Magyarok ſzemeit ki-tólták, melly ſebe miatt tsak hamar meghólt, és a' Pétsi templomban el-temettetett.

4. ANDREAS I. 1045.

ANDRÁS, Kopaſz Láſzlónak fija, Királyá tétetett 1045-ben, és uralkodott 15. Eſztendeig.

1. Ennek idejében némelly Magyarok a' pogány vallás mellet buzogván, a' Templomokat el-rontották, a' Püspököket, Papokat üldözték, azok között Gellért Püspököt Budánál meg-fogván, eggy magas hegyről le-taſzították; melly hegy ma is Sz. Gellért hegyének neveztetik. De András K. e' zenebonát kemény parantsolat által le-tsendesítette.

2. *Henrik* Tsáſzár pedig hallván Péternek ſzerentsétlenſégét, nagy haddal két ízben a' Magyarok ellen jött; de kevés haſzonnal: mert András K. egy *Zotmundus* nevű búvárt meg-fogadott, ki is a' Dunán álló élés hajóknak fenekeit éjjel meg-furdalván, azokat el-ſüljeſztette, és a' Tsáſzár' hadát nagy éhſégre

re jutatta; melly miatt viſzſza-menni, és a' Magyarokkal meg-békélleni kénſzeríttetett 1051-ben.

3. Hogy az Orſzágban halála után ſemmi zürzavar ne lenne: hét eſztendös fiját *Salamont* meg-koronáztatta: mellyen fel-indúlván teſtvér ötse *Béla*, a' Lengyelek' ſegítſégével a' Király ellen támadott, és a' Tiſza-mellett véle meg-ütközvén, azt megverte, melly hartzon *András* Király-is el-esett, vagy meg-fogattatván, bánatjában meg-hólt, és teſte, a' *Tihani* Klaſtromban, mellyet éltében fundált, eltemettetett 1060. Eſztendöben.

5. BÉLA. I. 1060.

BÉLA, András K. Teſtvér ötse, meg-koronáztatott 1060. és királykodott 3. Eſztendeig. Ez

1. Hogy az Orſzágot magához édesítse, az adót és vámokat meg-kissebbítette; böltsen ítélvén, hogy nem ſzegény ott a' Király, a' hol a' lakoſok gazdagok.

2. A' Magyarokat pénz-verésre ſzoktatta, a' roſzſz pénz helyébe, jó pénzeket veretett, minden el adó jóſzágnak rendes árrát ſzabott, és a' mardosó usoráſokat meg-zabolázta.

3. A' Szithiai Vallásért háborgó paraſztſágot vitézi által ſzéllyel verte, és le-tsendesítette.

4. Végre, midön *Demes* nevü helyſégben gyülést tartana, a' ház reá ſzakadván meg-hólt, és a' *Sexardi* Templomban, a' hol Apátúrſágot fundált, el temettetett, két fiakat hagyván maga után, *Geizát* és *Láſzlot*. A' Jobb Királyok közzé ſzámláltattathatnék, ha nem kegyes Attyafijának halálával nyitott vólna magának útat a' Királyſágra.

6. SA-

6. SALAMON. 1063.

SALAMON, I. András Knak. fija, III. Henrik Tsáſzárnak Veje, kezdett uralkodni 1063-ban, és 11. Eſztendők alatt ſok változásokat ſzenvedett.

1. Henrik Tsáſzár ſegítségével az Orſzágba bé-jövén, ismét meg-koronáztatott. De tsak hamar ellene támadtanak *Geiza* és *Láſzlo*, Bélának fijai Kiket a' Fő-Rendek úgy tsendesítettenek le, hogy az Orſzágnak harmad réſzét Hertzegi titulusſal nékiek ajánlának.

2. Hadakozott a' Hertzegekkel együtt a' *Kúnok* ellen, és azokat Erdélyben igen meg-verte. Az után fordította fegyverét a' *Boſznia Serviabéliek* ellen, kiktől *Belgrádot* el-vette, holott a' Magyarok ſok prédát nyervén, annak el-oſztásában, a' Király és a' Hertzegek között nem kis ellenkezés támadott mellyet a' ſugarlók úgy magyaráztak a' Király előtt, mint ha nem tiſztelnék a' Királyt, és az Orſzágra vágyodnának.

3. Ezen a' Király fel-indúlván, meg-akarta őket fogatni: de azok el-ſzaladtanak, és Morvából nagy ſereggel ki-jövén, Vátznál a' Királyal meg-ütköztenek, azt meg-győzték, és *Óvárba* ſzalaſztották.

7. GEIZA I. 1074.

GEIZA, Béla K. öregbik Fija, uralkodni kezdett 1074-ben és bírta az Orſzágot 3. Eſztendeig. Ez

1. Hogy Henrik Tsáſzárt meg-gátolhaſſa, a' ki nagy haddal kivánta Salamont az Orſzágba viſzſza állítani, az úton előre mindent el-puſztított; melly miatt tsak hamar a' Német Táborban nagy éhség,

és dög támadott, és Henrik Tsászár viszíza menni kénszerítettetett.

2. Így Geiza a' Királyságban meg-erösödvén, Vátzi Templomot fundálta; azután tsak hamar meghólt 1077 ben, hagyván maga után *Kálmán*; és *Almós* fijait.

8. S. LADISLAUS 1077.

SZ. LÁSZLÓ, Geizának testvére Királyá lett 1077-ben, és ditséretesen uralkodott 18 Esztendeig. Ez

1 Ez ellen Salamon a' Kúnok és Görögök segítségével újobban támadott; de Lászlo ötet két ízben is meg-verte, és azt mivelte, hogy Salamon az Országtól vég bútsút vévén, Vándorló és Remete lenne.

2. Első István, Imre fijával együtt, a' R. Pápa által, a' Szentek közzé számláltatta.

3. Horvát Országot, holott is a' *Zagrabiai* Püspökséget fel-állította, M. Országhoz kötötte. 1090-ben, az Almos Hertzegre bízta.

4. Az Országba bé-ütött Kúnokat a' Temes vizénél igen meg-verte, sokat el-fogott, sokat le-vágott, úgy hogy tsak eggyet hagyna-meg, a' ki hírt mondhatna otthon a' többeknek. A' raboknak úgy ajánlott kegyelmet, ha Keresztényekké lennének. Kiknek maradékai lehettenek a' mai Jászok.

5. Végre, a' midön a' Tsehek ellen készülne, meg-hólt, és a' Váradi Templomban el-temettetett 1096-ben, kinek halálát a' Magyarok 3. Esztendeig gyászolták, és minden hegedülések, tántzolások meg-szüntenek.

9. Co-

9. COLOMANUS 1096.

KÁLMÁN, I. Geizának öregbik fija, Pápa rendeltetett vala ugyan Láfzló Királytól, mellyért *Könyves Kálmának* neveztetett: de ö a' Papság elöl Lengyel Orfzágba fzaladott. és onnan hívattatván a' Királyságra 1096, bírta az Orfzágot 19. Eftz.

1. Ennek idejében mentenek által M Orfzágon a' Kereftes Katonák: kik-is mivel ál-al-mentekben fok kárt tettenek, a'Király közülök fokat le-vágatott

2. Minden igaz ok nélkül a' Ruffusok ellen ment nagy haddal: de azok éjjel táborára ütvén azt felverték, feregét el-fzéleftették, és magát-is fzaladásra indították.

3. Onnan vifzfza jövén, a' pártos Horvátokat le-tsendesítette, az adó fizetést el-engedvén nékiek, és tsak azt kívánván tölök, hogy fegyverrel fzolgáljanak az Orfzág mellett, Dálmátziának-is nagy réfzét a' Venetusoktól el-vette.

4 Kívánván fiját a' Királyságban bátrabbá tenni, *Almos* teftvér ötsét, és annak fiját, *Bélát* megfogatván, mint kettönek fzemét ki tolatta, és a' *Demefi* Klaftromban rekefztette.

5. Ezek után tsak hamar meg-hólt 1115-ben, hagyván maga után István nevü fiját.

XII. SECULUM.

K. *Hány Királyok uralkodtanak a' XII-dik Sec?*

F. Nyóltz Királyok, illy rendel:

István, *Bela*, *Geiza*, mind második ſzámmal. Majd Harmadik *István*, Második *Láſzlóval*. Kit Negyedik *István*, Harmadik *Bélával*. 'S *Imrével* követett, Bélának fijával.

10. STEPHANUS II. 1115.

II. ISTVAN, Kálmán fija kezdett uralkodnii 1115-ben, és igazgatta az Orſzágot 17. Eſztendeig. Ez

1. Atyának kemény terméſzetét viselte, tsak hamar kegyetlenségre és fajtalanságra vetemedett; mellyért magát gyülölségesé tette.

2. Sokat és ſokſzor hadakozott a' Venetusokkal Dalmátziáért, úgy a' Görögökkel, Tsehekkel ſzerentsésen.

3. A' Kúnokat Magyar Orſzágba be vette Tatarus Vezérekkel együtt, és a' Tiſzán-túl lévő földnek egy darab réſzét, lakásúl nékiek engedte; honnan eredett a' Nagy Kúnság.

4. Végre, Vér-hasban esvén, Barát ruhában öltözött; de ez őtet a' haláltól meg nem mentette: mert ugyan tsak meg-hólt mag nélkül 1131-ben.

11. BELA II. Cæcus 1131.

II. Vak BÉLA Álmos Hertzegnek fija, fogott a' Királysághoz 1131-ben és uralkodott 10. Eſztendeig. Ez

1. Szemeinek el óltott világát kegyességgel igyekezett ki-pótolni, gyakran énekelvén Sz. Dáviddal; Az Úr meg-nyitja a' Vakoknak ſzemeiket.

2. Ki-

2. Királyságának elején, Orſzág-gyüléſt tartott *Aradon*, holott-is *Ilona* nevü felesége négy fijaival meg-jelenvén, kért a' Magyaroktól boſzſzú-állást azokon, a' kik férje vakságának okai vóltanak. Kinek kérésére fel-indúlván a' Magyarok, ott mindjárt 68. Embereket fel-kontzoltanak, ſokakat tömlötzre hánytanak, vagy az Orſzágból ki-üztenek.

3. Hadakozott *Borikius* ellen, ki magát Kálmán fijának tartotta, és a' Lengyelekkel az Orſzágba bé-ütött, de Béla ötet onnan ki hajtotta.

4. Vénségében a' nagy bor-italnak adván magát. vízi betegségbe esett, és meg-hólt 1141-ben, hagyván három fiakat, *Geizát*, *Láſzlót*, és *Istvánt*.

12. GEIZA II. 1142.

II. GEIZA, Vak Bélának fija, Atya ſzékében ült 1142-ben, és uralkodott nagy igazsággal 20. Eſztendeig. Ez

1. A' Száſzokat Erdélyben bé-hívta, és nagy Privilegiummal meg-ajándékozta, hogy a' Kúnoknak gyakor bé-ütéseket azok által meg-gátolhatná.

2. Hadakozott Henrik, Auſtriai Márchió ellen, a' ki Borikiuſt kivánta ſegíteni; kit-is meg-győzött, le-vágván ſeregéből 7. ezer Németet.

3. Fegyverben keveredett Mánuel Nap-keleti Tsáſzárral-is, kivel gyakorta meg-ütközött nem igen ſzerentsésen, és gyakran viſzont meg-békéllett.

4. Végre ſok bajai után meg-hólt 1161-ben, és az Orſzágnak nagy ſirásával el-temettetett, hagyván maga után ſzámos gyermekeket, a' többek között, *Istvánt* és *Bélát*.

13. STEPHANUS III. 1161.

III. ISTVÁN, II. Geizának fija kezdett uralkodni 1161-ben, és igazgatta az Orszá-got 12. Esztendeig Ez

1. Kivánt vólna békességben élni, de nem lehetett: mert Mánuel *Lászlót* és *Istvánt*, Vak Bélának fijait, az Országba bé-iktatta, és a' Magyarokat sok pénz által arra vette, hogy elsöben *László*, az után *István*, a Királynak otthon nem létében meg-koronáztattnék.

14. LADISLAUS II. 1162.

II. LÁSZLÓ Vak Bélának fija 1152-ben Királyá tétetett; de alig bírhatta a' koronát 6. hólnapig: mert hirtelen meg-hólt, és azt másnak engedni kelletett.

15. STEPHUNUS IV. 1163.

IV. ISTVÁN, ugyan Vak Bélának fija, a' hamis úton el-nyert koronát, nem bírhatta tovább 5. hólnapnál: mert a' Magyarok hamar reá úntanak, és elöbenni Királyokat vissza hívták az Országba 1163-ben.

1. Helyre állván III István, Mánuel ellen támadott, hogy azt meg-bosszúlná, a' mit ellene tselekedett, sok vér ontás után békességre ment a' dolog, István Király-is életének véget vetett 1173-ben, meg-halván mag nélkül.

16.

16. BELA III. 1174.

III. BÉLA, II. Geizának fija Királyá tétetett 1174-ben, és jelesen uralkodott 23. Eſztendeig. Ez

1. Olly rendet ſzabott az Orſzágban, hogy ez után az Inſtánsok ne magok ſzemélyekben mennének a' Királyhoz; hanem kivánságokat írásba tévén, adnák, az arra rendeltetett Miniſtereknek; azok a' Királynak, és úgy vennék a' Királytól írásban a' válaſzt.

2. Ugyan ez *Galitziát* kis Rusſiának Tartományját András fija által Magyar Orſzághoz kötelezte, de azt viſzont a' Lengyel K. attól el-ſzakaſztotta.

3. Láſzló Királyt, a' R. Pápa által a' Szentek közzé ſzámláltatta, és Innepet rendelt tiſzteletére.

4. Ezek után a' jó Király életét le-tette 1196-ben, maga után hagyván *Imre* és *András* fijait.

17. EMERICUS 1196.

Imre, III. Bélának elsö fija, ült a' Királyi ſzékben 1196-ben, és uralkodott 8. Eſztendeig. Ez

1. Orſzáglásának kezdetében nagy erőſzakot tett a' Vátzi Püspökön, *Boleslauson* valamelly titkos okért. Kit a' Templomból erővel ki-vonatott, és minden kintsétől meg-foſztott; a' kivel az után a' R. Pápának közben-vetésére meg-békéllett

2. Nem lehetett tsendes békesége *András'* ötse miatt, ki a' Királyságra vágyódván, Báttya ellen támadott, és nagy ſereget gyüjtött ellene.

3. A' Király nem fegyverrel, hanem Királyi hatalommal győzte-meg ötsét: mert koronás fővel és Királyi ruhában Andrásnak serege közzé menvén, Ötsét meg fogta, kezénél fogva a' táborból ki-vitte, és fogságba tétette.

4. A' Királynak ezen nagy bátorságát látván az ellenkező felek: nagy szeréremmel fegyvereiket le-rakták és lábaihoz borúlván, kegyelmet kértek a' Királytól, mellyet meg-is nyertenek.

5. Ezek után nem sokára nagy betegségbe esvén, *László* fiját Királynak, *András* ötsét annak Tutorának rendelte, és *Egerben* meg-hólt, holott-is eltemettetett 1204-ben.

XIII. SECULUM.

K. *Hány Királyok váltanak a' XIII-dik Seculumban?*

F. Hat Királyok, illy rendel:

Ült Harmadik *László*, Második *Andrással*,
A' Királyi székben, 's Negyedik *Bélával*,
Ezt Ötödik *István*, Negyedik *Lászlóval*,
A' rendben követte Harmadik *Andrással?*

18. LADISLAUS III. 1204.

III. LÁSZLÓ, Imre Királynak fija, 1204-ben, gyenge korában következett Atya helyében: de 6. hólnap múlva Bétsben, hova ötet Konstantia édes Annya vitte vala a' koronával együtt, meg-hólt.

19. ANDREAS II. 1205.

II. ANDRÁS, III. Bélának fija, Láſzló halála után meg-koronáztatott 1205-ben és bírta az Orſzágot 30. Eſztendeig. Ez

1. Galitziába menvén, hogy fiját Kálmánt azon Tartománynak Királyává tégye: az idő alatt otthon Gertrudis feleſégében nagy kárt vallott, kit *Banko Péter* Bán Úr; kegyetlenül meg-ölt 1213-ben.

2. Mi ok inditotta Bankót e' gyilkosságra: nem olly bizonyos. *Bonfinius* ezt mondja okának, hogy Gertrudis, Atyafiának bujaſágára adta volna-ki Bankonak ſzép feleſégét. *Longinus* pedig okául ezt adja: Hogy *Gertrudis* a' Királyt a' Magyaroktól el-idegenitvén, a' fő tiſztſégeket maga nemzetſégének adatta: mellyen a' Magyarok fel-indúlván, *Bankó* által a' Királynét meg-ölették.

3. Ez után 1217-ben András Király a' Jerusálemi ſzent földre ment a' Saracénusok ellen mellyért Jerusálemi Andrásnak neveztetett; és ott közel két eſztendőt el-töltvén, viſzſza jött ſok ſzent Ereklyékkel.

4. Viſzſza-jövetele után a' Nemeseket, és az Erdélyi Száſzokat nagy Privelegiumokkal megajándékozta, a' kiknek vitézſégeket a' ſzent földön tapaſztalta.

5. Fijával Bélával ſokat ellenkezett, és vénſégében *Beatrix* névű Olaſz Aſzſzonyt vévén feleſégül, az után tsak hamar meg-hólt 1235-ben.

20. BELA IV. 1236.

IV. BELA, II. András Királynak fija, Atya halála után ült a' Királyi ſzékben 1236-ben, és uralkodott 35. Eſztendeig. Ez

1. Keményen kezdett uralkodni, A' kik Atyát ellene támaſztották, igen meg-büntette. *Dionifius* Palatinusnak ſzemeit ki-tolatta, és olly parantsolatot adott-ki, hogy a' Király előtt ſenki le-nè ülne, az Orſzágnak belső és külső Fő-Urain kívül.

2. Illy keménységével ſok Nemeseket magától el-idegenitvén, Fridericus Auſtriai Hertzegnek ajánlották az Orſzágot: ki-is 30000, emberrel bé-jött az Orſzágba, de Bélától igen meg-verettetett.

3. Ennek idejében, a' *Kúnok* 40. Ezeren *Kutonus* Vezér alatt a' Tatárok miatt M. Orſzágba jöttenek, és Bélának hűségébe ajánlották magokat. Kiket a' Király örömmel bé-fogadott és azon földre ſzállitott, mellyet kis Kúnságnak hívnak, melly az Orſzágnak nagy veſzedelmet okozott. Ugyan-is.

4. A' Tatárok *Vattus* Vezér alatt az Orſzágba bé-ütvén 1241-ben, azt ſzörnyen puſztították. A' Magyarok vélvén, hogy a' Kúnok adták-el az Orſzágot, reájok támadtanak, és őket öldösni kezdették; mellyen a' Kúnok fel-indúlván, a' Tatárokhoz adták magokat, és hasonló öldöklésſeket tettenek.

5. Béla Király látván e' romláſt, kevés ſzámú hadával a' Tatárok ellen ment: de azoktól a' *Sajó* vizénél egéſz ſeregével igen meg-verettetett, maga-is alig futhatott-el Auſtriába. De ott-is ſzerentsétlen vólt: mert *Friderikus* őtet meg fogatta, minden kintsétől meg-foſztotta, és úgy ereſztette-el

te-el Dalmátzia felé, hová feleségét és gyermekeit előre küldötte vala.

6. Ez után a' Tatárok egész két esztendeig az Országban dühösködvén: a' midőn már vólna semmi, a' mit el-prédálhatnának, önként földekre visszza-mentenek, sok rabokat elsőben táborokban le-vágván.

7. A' Tatárok el menetelek után, Béla Király visszza jövén az Országba azt tsak nem pusztán találta: mert a' kik meg-maradtanak-is, a' nagy éhség miatt meg-hóltanak. Nevelte e' nyomorúságot a' farkasoknak szörnyü duhösségek, mellyek a' böltsökből-is ki-vonták a' kis gyermekeket, sőt a' fegyveres embereket-is el-szaggatták. Ide járúltt a' Sáskáknak számtalan soksága, melly megemésztett minden vetéseket.

8. De mind ennyi ítéletek között-is Béla Király magát el nem hagyta, hanem igyekezett az Országot rendbe venni, az el-széledett népet falukra, Városokra osztván, hogy a' földet mivelnék, és sok gabonát, barmokat szállítván más Tartományokból az Országba.

6. Ezek után Béla Király kívánván bosszúját állani *Friderik* Hertzegen, ellene ment a' Tsehekkel 1245-ben, a' kitől ugyan akkor meg-veretett; de második esztendőben a' Kúnokkal újabb próbát tévén, *Friderik* Hertzeg meg-ölettetett.

10. Ugyan Béla Király építette Buda Várát egy hegyen 1254-ben, mellyet új Budának nevezett.

11. Ismét a' Tatárok Magyar Országba bé-ütöttenek 1261-ben. De akkor Béla őket igen megverte, 50000. közülök el-veszttvén, a' Táborokat-is fel-prédálván.

124. Illy ſok viſzontagſági után Béla Király a' Nyúlak ſzigetében meg-hólt 1270-ben és Eſztergomban teste el-temettetett, hagyván maga után István fiát.

21. STEPHANUS V. 1270.

V. ISTVÁN, IV. Bélának fija, kezdett uralkodni 1270-ben, és bírta az Orſzágot 2. Eſztendeig. Ez

1. *Ottokárus* Tseh Király ellen hadakozott, de nem nagy elő-menetellel: mert a' midőn István Király Morvába puſztitana; más felől *Ottokarus* a' Dunán Pozsony alá ſzállott, és azt több Városokkal együtt meg-vette.

2. *Erzsébet* leányát a' Nyúlak Szigetében Apátzává tette, jegy pénzét a' Klastromnak adván. *Mária* leányát pedig Károlynak a' Siciliai Király Fijának ajánlotta feleſégül.

3. Végre ő-is rövid életét le-tette 1272-ben, hagyván maga után *Láſzló* és *András* fijait.

22. LADISLAUS IV. 1272.

IV. LÁSZLÓ, V. Istvánnak fija igen ifijú korában ült Atya' ſzékében 1272-ben és uralkodott 8. eſztendeig. Ez

1. Rudolf Tsáſzár mellé állott *Ottokarus* ellen, a' kit a' Tsáſzár a' Magyarok ſegítſégével elsőben ugyan Auſtriától; azután életétől is meg-foſztott. *Láſzlót* pedig fijának fogadván, ſzép hírrel és nyereſéggel az Orſzágba viſzſza botsátott.

2. De Láſzló Királyſágának jó kezdetét, csak hamar életének rútſágával bé-motskolta: mert a' Kú-

Kúnokkal társalkodott, azokkal vendégeskedett, és a' Kún Aszszonyokkal fajtalankodott, mellyért is Kún Lászlónak neveztetett.

2. Ennek idejében a' Tatárok ismét bé-jöttenek az Országba, és abból minden marhákat elhajtottanak, úgy hogy a' lakosok magok húznák barom módjára a' két kerekü szekeret, mellyet *Lájzó szekerének* hívtanak.

3. Végre a' midőn a' fajtalanságról le-nem tenne, sőt a' Kúnoknak feleségeikkel szabadoson viszszaélne: maga sátorában éjjel, a' Kúnoktól meg-ölettetett 1290-ben, és teste Tsanádon el-temettetett.

23. ANDREAS III. 1290.

III. ANDRÁS, II. Andrásnak Unokája, Királyá válaszтatott 1290-ben, és bírta az Országot 11. Esztendeig. Ez

1. Karolus Martellus ellen hadakozott, a' ki a' R. Pápának engedelméből az Országot kívánta el foglalni, de arra nem mehetett, hamar meg-halván.

2. Károlynak fiját *Robertust* a' R Pápa Magyar Királyá rendelte, kihez a' Dalmaták is állottanak. Mellyen András Király igen meg-szomorodván, bánatjában meg-hólt 1300-dik Esztendőben, a' kiben Szent István Királynak férfiú ága el fogyott.

XIV. SECULUM.

K. *Hány Királyok vóltanak a' XIV-dik Seculumban?*

F. Hét Királyok, illy renddel:

Idegen nemzet vólt Lengyel *Venceslaus*,
Kit követett *Otto*, *Carolus Robertus*,

Majd

Majd Nagy *Lajos* Király, *Mária*, *Carolus*, 'S Máriának férje *Cæsar Sigismundus.*

24. VENCESLAUS 1301.

VENTZEL, a' Tseh és Lengyel Királynak fija meg-koronáztatott 1301 és bírta az Országot 4 esztendeig. Ez

1. Minthogy a' Pápának akaratja ellen lett Királyá, annak nagy kedvetlenségébe esett; ki-is Követét Magyar Országba küldötte, hogy *Robertust* esmérnék Királyoknak. De a' Magyarok, kivált a' Budaiak a' Követ szavára keveset hajtottanak. Mellyért a' Követ a' Budaiakat az Ekklésiából kitiltotta; de a' Budaiak ugyan azt tselekedték a' Követtel.

2. Ezt hallván a' R. Pápa, közönséges Bullájában meg-hírdette, hogy mindenek *Car. Robertust* esmérnék Királyoknak: a' kik külömben tselekednének, az Ekklésiából ki-tiltattak lennének.

3. Vévén a' R. Pápának ezen erös parantsolatját, látván azt-is, hogy az igazgatásra alkalmatlan lenne, úgy mint a' ki már-is a' bornak adta vólna magát; sokan Ventzeltől el-állottanak: mellyért Atya nagy sereggel Pestre jövén, fiját a' koronával együtt Tseh Országba vitte. Ki-is nem sok idö múlva *Olmützban* egy gyilkos által meg-ölettetett 1306.

25 OTTO 1304.

OTTO, Bavariai Hertzeg a' Magyaroktól R. Pápának ellenére-is Királyá választtatván múlatott az Országban 3. Esztendeig. Ez

1. Ven-

1. Ventzeltől a' Koronát el-kérvén, azzal magát meg-koronáztatta 1305-ben; de azt tsendesen nem bírhatta: mert a' R. Pápától Királynak nem esmértetett.

2. Hogy azért a' Magyarokat magához édesítené, 's fel 's alá járt az Országban koronás fővel: de a' midőn az Erdélyi Vajdához Lázlóhoz ment volna; kinek leányát feleségül jegyezte magának, attól meg-fogadtatatt, és mind addig el-nem botsáttatott, míg nem a' koronát viszsza-adná, és a' Királyságról le-mondana; mellyet meg-tselekedvén, viszsza-ment Bavariába, és ott meg-hólt 1312-ben.

26. CAROLUS ROBERTUS. 1380.

I. KÁROLY, Martellus Károlynak fija, a'R Pápának hathatós indításából, Királynak válaszstatott 1308-ban, és 1310-ben meg-koronáztatott; ki-is ditséretesen uralkodott 32. Esztendeig. Ez

1. *Trentsini Mátyás* Grófot, és Palatinust, a' ki Károlyt nem akarta Királynak esmérni, igen megalázta, és nagy jószágától meg fosztotta; mellyet ma is *Mátyás földének* hívnak.

2 Azután *Urosius* Servia Király ellen fordította fegyverét, és Serviát Magyar Országhoz foglalta 1320-ban.

3 Ment az Oláhok Vajdája *Bazarád* ellen majd minden igaz ok nélkül 1330. azért-is szerentsétlen vólt. Mert az Oláhok egy mély völgyben szorították ötet egész seregével, és azt a' hegy tetejéről igen vesztegették; maga is a' Király, egy köz katonájának adván Királyi ruháját, alig szabadúlhatott-ki a' veszedelemből.

4. Haza

4. Haza menvén nagy nehezen *Visegrádra*, nagyobb veſzélyben esett, mert a' midőn a' Király feleſégével és fijaival együtt az aſztalnál ülnének; *Felitziánus* nevű udvari ſzolgája dühös indúlattal az egéſz Királyi Familiát meg-akarta ölni; mellyre ugyan nem mehetett; de a' Királynénak négy újjait el-vágta, a' Királyt meg-ſebesítette, és a' Király fiakat is meg-ölte vólna, hanem ha a' több udvari Katonák a' lármára bé-menvén Felitziánust el-veſztették vólna.

5. Mind ennyi bajai között ebben vígaſztaltatott-meg, hogy *András* fiját a' Szitziliai: *Lajoſt* pedig a' Lengyel Orſzági Király fijának fogadta.

6. Ezek után halálos betegſégbe esvén, meg-hólt 1342-ben, és a' Magyaroknak nagy ſiráſok között a' Fejérvári Templomban el-temettetett.

27. LUDOVICUS I. 1342

1. LAJOS, Károlynak fija, Atya ſzékében ült 1342-ben, és nagy hatalommal uralkodott 40 Eſztendeig. Ez

1. A' Zenebonás Száſzokat Erdélyben le-tsendesítette, és *Bazarád* Oláh Vajdát, kitől 1000 font aranyat nyert, óltalmában vette.

2. Dalmátziának nagy réſzét a' Veńetuſoktól viſzſza vévén, azután ment *Neápolisba*, hogy meg-boſzſzúlaná *András* Ötsének halálát, a' kit némelly fő rendek, *Joanna* feleſégének kéſztére éjjel meg-fúlytottanak. Holott is Neápolis Orſzágot el-foglalván, a' gyilkoſokat méltóképen megbüntette; de *Joannát* minthogy el-ſzaladott, megnem kaphatta. 1348.

3. Innen viſzſza-jövén, 1351-ben, a' Tatárok ellen küldötte *András* nevű fő-Hadnagyát, ki is a' Tatárokat

rokat *Podoliában* el-érvén, annyira meg-rontotta, hogy Katonáji az öldöklésben el-fáradnának. Nem ſok idö múlva 1354-ben maga-is Lajos K. ellenek indúlt: de a' Tatár Kám eleibe menvén, kegyelmet nyert tőle, és azt hűsége alá fogadta.

4. Ezek után fordította fegyverét *Bóſznia*, *Servia*, és *Bulgária* ellen: holott-is ſok Városokat megvett, és a' Bulgárok' Fejedelmét-is el-fogta.

5. Ezek köztt *Kaſimirus* Lengyel K. mag-nélkül meg-halván 1370-ben, az Orſzág Lajoſt tette Királyának, és azt nagy pompával meg-koronázta.

6. Illy jeles és több viseltt dolgai után, *Mária* leányát *'Sigmond* Hertzegnek el-jegyezvén: Nagy-Szombatban a' világból ki-múlt 1382-ben, és az Orſzágnak nagy sírása között Fejér-Váron el-temettetett.

28. MÁRIA 1382.

MÁRIA Nagy Lájos K. Leánya, Attya érdeméért Királylyá tétetett 1382-ben, és maga ſzemélyében uralkodott 2. Eſztendeig. Ez

1. *Erzsébet* Annyával együtt láttatott elsöben tsendesen uralkodni, míg az, az Orſzágot a' Királyi Tanáts által igazgatta: de azután *Gara Miklós* Palatinus' tanátsán járván, a' midőn ſok fő embereket fel-boſzontott vólna; ſokakat magától tsak hamar el-idegenített.

2. Annakokáért *Palisna János*, *Latzkovits István*, *Horváth János*, és egyebek, öſzve-adván magokat, Máriától el-pártoltanak, és a' Zagrabi Püspök által Kis *Károlyt* Neapolisból a' Királyságra hívták. Ki-is az Orſzágba jövén, meg koronáztatott 1384-ben. Mária pedig a' koronától meg-foſztattatott.

29. CAROLUS II. Parvus. 1384.

II. KÁROLY Apuliának Királya, némelly pártos Magyaroktól Királylya tétettetett: de alig bírhatta a' Koronát 3. hólnapig; ugyan-is.

1. Erzsébet, Mária K. Annya, *Gara Miklóſsal* meg-eggyezvén, *Károlyt* ſzép ſzín alatt magához hívatta, holott-is a' midőn beſzéllgetnének, *Forgáts Balás* halálos ſebet ejtett a' Királynak fején, és illy ſebesen a' Visegrádi tömlötzbe tétetett, a' hol nem ſokára meg-is hólt.

2. E' ſzörnyű dolog Máriát, és Erzsébetet, Garával együtt nagy veſzélybe ejtette; mert a' midőn eggyik Dalmátziafelé útaznának, *Horváth János* ſzámos ſereggel reájok ütött, *Forgáts Balást*, és *Gara Miklóſt*, több társaival együtt meg-ölte, a' Király Aſzſzonyokat pedig minden kintsektől meg-foſztván, erős tömlötzbe vetette; holott *Erzsébet* tsak hamar meg-hólt, *Mária* pedig majd eſztendeig tartatott fogságban.

30. SIGISMUNDUS 1387.

'SIGMOND, IV. Károly Tsáſzárnak fija, és Mária Király Aſzſzonynak férje, nagy ſereggel Budára érkezvén; azoktól, a' kik Mária' pártján vóltanak, meg-koronáztatott 1387-ben, és bírta az Orſzágot ſok viſzontagságok között 51. Eſztendeig.

1. Ez Mária feleségét a' Venetusok' ſegítségével a' fogságból ki-ſzabadítván, és magához vévén nagy örömmel; elsőben-is a' pártosokat kezdette üldözni: kik közzűl némellyeket meg-ölettett, némellyeket kegyelmébe vett.

2. Ment ez után a' Törökök ellen, és azokkal *Morava* vizénél szerentsésen mng-ütközött: de az idő alatt Mária felesége Budán meg-hólt 1392-ben, melly Sigmondnak nagy bánatot, és sok veszélyt szerzett.

3. Felesége' halála után ment Tseh Országba Venceslaus Király Bátyjához, kinek az Országot által-adta, ha mag nélkül halna-meg; mellyért a' Magyarok 'Sigmondtól igen el-idegenedtenek. Kiket hatalommal kívánván engedelmességre hajtani, kezdett rajtok kegyetlenkedni. *Kontz Istvánt* 32 Nemes Társaival a' Budai piatzon meg-ölette, 1393. *Latzkovits Istvánnak*, unokájával eggyütt, az Ország' gyülésén fejét vétette, és testét az ablakon ki vettette.

4. Azután ment 130 Ezer emberrel *Bajazet* Török Ts. ellen 1396 és *Nikopolist*, meg szállotta: de itt a' Töröktől igen meg-verettetett, egész táborát el-veszt vén; maga is nehezen szalladhatott eggy kis hajón Konstantzinápolyba, a' honnan idővel Magyar Országba viszsza-verekedett.

5. Viszsza-jövén, a' midőn Budán múlatna, a' pártosok reája mentenek, meg-fogták, és a' *Siklósi* tömlötzbe vetették 1401-ben: de onnan 4 hónap múlva *Gara Miklós* és *János* által ki-szabadúlván, Tseh Országba ment, és nagy sereggel viszsza-jövén M. Országba, kegyelmet ajánlott mindeneknek, a' kik az engedelmességre hajlanának.

6. Ezek után 'Sigmond, Tsászárnak választatott az Imperiomtól 1410 ben, és a' Venetusok ellen nagy hadat indított; mellynek folytatására *Lublót* 13. Városokkal a' Lengyeleknek zálogba vetette, mellyet a' Felséges Mária Therésia a' Lengyelektől viszsza-nyert.

7. Ez alatt tartatott a' Konstantziai Sinodus, holott meg-engedvén égettetni *Hussus* és *Hieronymus*

mus Tseh Professorokat 1415-ben, a' Tseheket magára haragította; kik is *Ziska* névű Vezér alatt gyakorta 'Sigmondal meg-hartzoltanak, és többire győzedelmeskedtenek.

8. Ezen Zenebonák között *Ersébet* leányát adta feleségül *Albert* Austriai Hertzegnek, kit mind a' Magyaroknak, mind a' Tseheknek ajánlván, végre meg-hólt *Morvában*, és Teste Váradon Mária kedves felesége mellé temettetett, 1437. Esztend. Symboluma vólt: *Sic cedunt munera fatis.*

XV. SECULUM.

K. *Hány Királyok vóltanak a' XV-dik Sec.?*

F. Hat Királyok, illy renddel:

A' Korona szállott *Albertus* Tsászárra,
Azután ötödik 's Hatodik *Lászlóra*,
Majd Mársnak fijára *Corvinus Mátyásra*,
És Heted*ik László Dobsze* Tseh Királyra.

31. ALBERTUS 1438.

ALBERT, Austriai Hertzeg, 'Sigmond Tsászárnak és Királynak Veje, Királylyá lett 1438 és bírta a' koronát 2. Esztendeig. Ez

1. Egy Esztendőben az Impériumi, Magyar, és Tseh Országi koronát ritka, szerentsével el-nyerte, és nagy reménységet mutatott bölts igazgatása felől: mert mind a' Lengyeleket, mind a' Husitákat meg győzte, sőt Amurátes Török Tsászár ellen is nagy készülettel igyekezett hadakozni: de szándékát végbe nem vihette, mert Vérhasba esvén, *Nesmely* névű helységben a' Duna mellett meghólt,

hólt, és Erzsébet feleségét terhben hagyta 1439-ben. Symboluma vólt: *Amicus optima vitæ possessio.*

32. WLADISLAUS. 1440.

V. LÁSZLÓ Lengyel nemzet, a' Magyaroktól Királyságra hívattatott 1440-ben, és ült a' Királyi-ſzékben 4. Eſztendeig.

1. Ennek nagy bajt okozott *Erzsébet* Király Aſzſzony; ki is férjének halála után tsak hamar Komáromban *Láſzló* névü fiját ſzülvén, azt 3 holnapi korában meg-koronáztatta, és a' koronát Viſegrádból el lopván, fijával eggyütt Bétsbe ment Fridrik Tsáſzárhoz.

2. De ezen a' Magyarok fel nem akadtanak, söt Láſzlót elsöben Budára, azután Fejérvárra vezetvén, Sz. Iſtván Király fejében lévő magános koronával meg-koronázták, és az Orſzágot reá bízták.

3. Erzsébet Királyi Aſzſzony ezt hallván, ſok Tseheket hívott Magyar Orſzágba, *Giskra* névü Vitéz Vezér alatt, és azok által kívánta ügyét óltalmazni: de Erzsébet 1442 ben meg-hólt, és a' tusakodáſt másnak engedte.

4. Ezek köztt *Hunyadi János* vitéz Vezér a' Törököket Erdélyben két ízben is meg-verte. Melly jó ſzerentsén maga is a' Király fel-indúlván, 1443. Eſzt. Hunyadi Jánoſſal ismét a' Törökök ellen ment, és azokon ſzerentsésen győzedelmeskedett, el veſztvén bennek 30. Ezeret, 4. Ezeret el fogván.

5. Amurátes látván a' Magyarok' vitézségét, bé-kességet kért a' Királytól: mellyet meg is nyert, tíz eſztendeig tartó frigyet vetvén véle 1444-ben.

6. De Láſzló e' kötéſt Juliánus Kárdinálnak öſztönözésére fel-bontotta, és újobban ment nagy ſereggel *Amurátes* elen, mel'y néki nagy veſzedelmet okozott; mert *Amurátes* a' Magyarokat *Vá nánál* igen meg verte, a' Királyt-is meg ö te, és fejét karóba függeſztvén, nagy örömmel hordoztatta Táborában. *Hunyadi János* pedig el ſzaladott, de útában *Drakula* Oláh Vajdától meg-fogattatott, és ſok ígéretek által is nehezen botsáttatott el hazájába 1444 ben.

33. LADISLAUS VI. 1452.

VI LÁSZLÓ Albert Király' fija, öt Eſztendös korában az egéſz Orſzágtól Királynak lenni esmértetett: de még gyenge lévén az igazgatásra, Hunyadi János rendeltetett az Orſzágnak Gubernátorává. Ki-is

1. Meg emlékezvén *Drakula* Vajdának nagy embertelenségéről, ellene fordította fegyverét, és azt nem tsak Orſzágától, hanem életétől-is meg-foſztotta.

2. Azután 1448 a' *Rigó* mezején tüzesen megütközött a' Törökökkel, és majd 3. napig hartzolt vélek: de harmad napon a' Magyarok el-fáradván, és az Ó áhoktó is el-hagyattatván; a' Törökök'ö igen meg verettettenek. *Hunyadi János* ſok veſzélyei után Budára viſzſza-verödött.

3. Ezek után Láſzló Király a' Magyaroknak meg adattatott; és Budára nagy pompával le jött 1453 Második Mahumet pedig Konſtantzinápolt meg-vette, azután 1456. nagy ſereggel *Belgrád* alá ment, hogy azt-is el foglalná.

4. Ezt hallván Láſzló Király, Tziliai Gróf Tutorával, Budáról Bétsbe viſzſza-ſzaladott: de *Hunya-*

nyadi János és *Kapistránus* híres Barát, a' Magyarokkal és Keresztes Katonákkal nagy bátorsággal a' Törökök ellen mentenek, azokat *Belgrád* alól elkergették, sokat közzülök meg-ölvén, és minden hadi eszközeiket el-nyervén. Melly hartz után Hunyadi János meg hólt, kit nem sok idő múlva Kapistránus Barát is követett.

5. Láfzló Király meg-értvén a' győzedelmet, visszsza-jött Magyar-Országba a' Tziliai Gróffal, és ment *Belgrádnak* szemlélésére: holott-is Hunyadi Jánosnak fija *Láfzló*, ki Belgrádnak Præfectusa vólt, öszve veszvén a' Tziliai Gróffal, azt meg-ölte; mellyen a' Király igen meg háborodott, és Buda felé visszsza-tért.

6. Útjában, Erzsébet Hunyadi Jánosnak özvegye, kegyelmet kért a' Királytól fijának: mellyet meg-is nyert, és Láfzló a' Királyt Budáig el-kísérte; de ott mindjárt meg fogattatott, és harmad nap múlva feje vétettetett, 26. Esztendős korában. *Mátyás* pedig Bétsbe vitetett fogságba 1457.

7. Ezek után Láfzló Király Bétsbe, és onnan Prágába menvén, házasságra fordította elméjét, és Követjei által a' Frantziai K. leányát Margitot feleségúl meg-kérte magának; de jegyesét nem láthatta, mert az idő alatt (mint írják, méreg által) 17. esztendős korában vég bútsút vett e' világtól 1457-ben.

24. MATHIAS Corvinus 1458.

MÁTYÁS, Hunyadi János Gubernátornak kissebik fija, a' Prágai fogságból Királyságra emeltetett 1458, és jelesen uralkodott 32. Esztendeig. Ez

1. Királyságának mindjárt elején három fereget állított, eggyiket *Friderik* Tsászár ellen, másikat *Giskra* Tseh Vezér ellen, harmadikat a' *Törökök* ellen; és mindenütt vitézül folytatta dolgait.

2. Viszsza-váltotta a' szent koronát Friderik Tsászártól, adván érette 6000. aranyat.

3. Hadakozott sok ízben a' Törökökkel, mind Oláh Országban, mind Boszniában szerentsésen; *Jaitzát*-is annak fő Városát meg-vévén 1463.

4. Fordította fegyverét *Podiebrád György* Tseh Országi Király ellen-is, a' R. Pápának izgatásából: 1468. Morvát és Siléziát el-fogla'ta. Melly miatt György Király nagy bánatjában meg hólt 1471. Esztendőben, és helyette Tseh Országi K. lett *Wladislaus*, a' Lengyel Országi Királynak fija.

5. Míg Mátyás Király Tseh Ország körül mulatott, addig itthon sokan a' Magyarok közzül el-pártoltanak töle, és *Kasimirus* Lengyel Országi Király' fiját hívták a' Királyságra. Ki-is nagy fereggel bé-jött az Országba; de Mátyás Király azt az Országból ki-űzte, sok fő rendeket a' tömlötzbe vettetett, kik között vólt *Vitéz János* is, Esztergomi Érsek, kit a' Visegrádi fogságban tartott egész haláláig.

6. Ezek után ment Wladislaus és Kasimirus Királyok ellen Siléziába 1474-ben. Kiknek is szám-ta an feregét gyakorta való portázással annyira meg-erőte enítette; hogy az el enkező Királyok kéntelenítettnének vé'e meg békélleni illy kötés alatt, hogy Tseh Ország Wladislausé légyen; Morvát és Siléziát bírja Mátyás Király haláláig.

7. Onnan viszsza-fordúlván, *Sabatsot* hadi mesterséggel a' Töröktől meg vette, mellyért Sixtus Pápától 93000. aranyakat nyert 1475-ben.

8. Meg-

8. Meg-halván első felesége *Katalin*, Podiebrad György'leánya; a' Neapoli Királynak *Beatrix* nevű leányát vette feleségül 1476.

9. A' Törökök ismét nagy rabláſt tettenek Erdélyben: de viſzſza-menttekben *Bátori István*, és *Kinifi Pál* ellenek támadván, ſzörnyen azokat a' *Kenyér Mezőn* meg-verték, 30000 le-vágtanak, és egéſz táborokat el-nyerték 1479.

10. Friderik Tsáſzárral-is haſonló ſzerentsével hadakozott, és Bétset Auſtriának nagy réſzével tőle diadalmaſan el-vette 1485 ben.

11. Végre ſok jeles győzedelmi után Mátyás Király Bétsben meg-betegedett, és ugyan-ott 47 Eſztendős korában meg-hólt 1490 ben. Teste Fejér Váron nagy pompával el temettetett.

35. WLADISLAUS 1490.

VII. LÁSZLÓ Tseh Orſzági Király, a' Koronát mások felett el-nyerte 1490-ben, és Királykodott 26 Eſztendeig. Ez

1. Igen jámbor és eggyügyű ember vólt, akár mi hírt vittenek néki, azt ſzokta reá mondani tótúl *dobsze*; (jól vagyon) mellyért *Dobsze* Láſzlónak nevezteteti. A' fő rendek-is nem ſokat tartván tőle, ſok törvényteleneségeket tselekedtenek: a' honnan köz-beſzédben ſokan így panaſzolkodtanak: *Meg hólt Mátyás Király, el-múlt az igazság.*

2. Ez alatt *Maximilián*, Friderik Tsáſz. fija, Bétset és Auſtriát könnyen viſzſza-vette: azután M Orſzágban *Sopront*, *Vasvárt*, *Fejérvárat* el foglalta; Budát-is igyekezett magájévá tenni; de Katonáji nem akarván néki engedelmeskedni, a' hópénznek meg-nem adásáért, kelletett viſzſza menni.

3. Albert-is a' Király' ötse bé-jött az Orſzágba; de ezzel Láſzló Király tsak hamar békeſségre lépett, 3000 aranyakat, és Siléſiának némelly réſzét adván nékie.

4. Meg békéllett Maximiliánnal is 1491-ben, illy kötés alatt: hogy ha a' Király mag nélkül meghal, az Orſzág Maximiliánra ſzáljon.

5. Ennek idejében támadott Magyar Orſzágban a' Kereſztes paraſzt had 1514-ben; mellyet a' Magyarok *Kurutzoknak* neveznek. Ezeket *Bakáts Tamás* Eſztergomi Érſek a' Törökök ellen gyűjtötte-öſzve, adván nékek Vezérül *Dóſa György* nevű ſzékely embert; a' kik-is a' midőn földes Uraiktól a' ſzolgálatra erővel-is viſzſza vonattatnának, azok ellen támadtanak: az Urakat ölték, puſztították. *Tsáki Jánost*, Tsanádi Püspököt elevenen nyársba vonták, és több kegyetlenségeket-is tselekedtenek. De végre *Zápolya János* Erdélyi Vajda őket Temesvárnál meg-verte, ſokakat közzülök el-fogott, és kegyetlen halállal ölettetett-meg. E' támadásért az Orſzág' gyülésében, igen nagy járom alá vetették a' Nemeſek a' paraſztokat, melly alatt ma-is nyögnek.

6. Ugyan ennek idejében írta *Verbőtzi Iſtván* Ítélő Meſter a' Tripartitumot, mellyel ma-is él az Orſzág.

7. Végre Láſzló, hoſzſzas betegeskedéſe után meg-hólt 1516 Eſzt. hagyván maga után *Anna* leányát, és *Lajos* fiját. Ez eggyben ſzerentsés, hogy az Orſzágból ſemmit el-nem veſztett.

XVI. SECULUM.

K. *Hány Királyok váltanak a' XVI-dik Seculumban?*

F. Öt Királyiok, lly rendel:

Bírt

Bírt Második *Lajos* a' szent Koronával,
Ki szerentsétlenül hartzolt Sulimánnal,
Ezt követte *János*, Első *Ferdinánddal*,
És *Maximilián*, *Rudolfus* Tsászárral.

36. LUDOVICUS II. 1561.

II. Lajos, László K. fija, ült Attya székébe 1416 Eszt. és bírta az Országot 10 Esztendeig.

1. Ebben mindenek rendkívül történtenek, Idétlen korában jött e' világra, édes Annya' halálával; második esztendös korában meg-koronáztatott, 10 Esztendö korában ült a' Királyi székbe; 15-ben meg-házasadott, hamar meg-özvült, és igen ifjú korában vált meg életétöl.

2. Ennek idejében a' Török Tsászár *Sulimán* nagy haddal jött M. Ország. ellen 1521-ben *Belgrádot*, *Szabatsot* Serviában meg-vette. Azután 1526-ban, Lajos Királylyal és Magyarokkal Mohács mezején meg-ütközvén, azokat szörnyen meg-verte. El-estenek e' hartzon, 2 Érsekek, 6 Püspökök, 28 Fö-Urak, és 22 Ezer alsóbb rendü személyek. Maga-is a' Király *Csele* patak nevü sáros vízben lovával együtt el-veszett. Kinek teste azután 2 hólnap múlva találtatott-meg, és Fejér-váron szomorúan el-temettetett.

3. E' gyözedelem után Sulimán Budára ment, onnan Katonájit minden felé rabolni küldötte, vég re számtalan rabokkal viszsza-tért Konstántzinápolyba.

37. JOANNES de Zápolya 1526.

JÁNOS, Szepesi Gróf, és Erdélyi Vajda, némelly Uraknak akaratjokból Királylyá koronáz-

náztatott 1526-dik Eſztendőben, ki-is ſok változások között 14 Eſztendeig uralkodott.

1. Ez, Bátori István Palatinusnak, és több fő-rendeknek nem tetſzett; mellyért I. Ferdinándnak, Anná férjének ajánlották az Orſzágot. Ki-is nagy ſereggel Budára érkezvén, azt az Orſzágnak nagyobb réſzével el-foglalta, és magát meg-koronáztatta 1527-ben.

2 János nem bírhatván Ferdinánd' érejével, Lengyel Orſzágba ſzaladott, és egy *Laski* János nevű fő Lengyelt Sulimánhoz küldött, ſegítséget kérvén tőle: mellyet meg-is nyert. Ugyan is

3. Sulimán Tsáſzár ſok néppel M Orſzágba jővén 1529-ben Budát el-foglalta: az után ment Bétsalá, de minthogy azt meg nem vehette, viſzſzatért Budára, azt az Orſzággal és koronával Jánosnak bírni engedte; maga pedig viſzſza-ment Konſtántzinapolyba, ſzámtalan raboka vivén magával.

4. Ferdinánd, Janos Királyt Budából ismét igyekezvén ki-hajtani, *Rogendorf* Vezérét Buda alá küldötte ſzép ſereggel: de Jánosnak ſegítségére jővén a' Belgrádi Baſſa, Rogendorfot a' Város alól el-menni kénſzerítette 1530-ban.

5. Meg únván az ellenkezést a' két Királyok, egymáſsal meg-békéllettene, illy kötés alatt, Váradon 1531 Eſzt. 1. Hogy mind ketten a' Királyi nevet viſelnék. 2. János' halála után az Orſzág ſzállana Ferdinándra.

6. Ezek után János feleségűl vette magának *Isabel át*, a' Lengyel Orſzági Királynak 'Sigmondnak leányát, kitől ſzületett néki János nevű fija 1540-ben; maga pedig azon Eſztendőben meg-hólt, Erdélyben, *Száſz-ſebes* nevű Városban.

38. FERDINANDUS I. 1540.

I. FERDINAND, Maximilian Tsáſzárnak unokája, János' halála után magánoſon kezdett uralkodni 1540-ben, és bírta az Országot 24 Eſztendeig. Ez

1. A' kötött ſzövetség ſzerént nem foglalhattael mindjárt az Országot: mert *Isabella* azt nem engedte, hanem János fijának által-adni kívánta, és Sulimántól óltalmat kért Ferdinánd ellen, Verbötzi István Követje által.

2. Ferdinánd meg-értvén ſzándékát Isabellának, Rogendorf Vezérét nagy haddal küldötte Budának meg vételére 1541-ben: ki-is erőſen oſtromlotta ugyan a' Várost, de azt meg-nem vehette, mert a' Várbéliek-is vitézül óltalmazták magokat; a' Törökök-is oda érkezvén, a' Németeket onnan el-kergették, meg-ölvén közzülök 20 Ezeret. Ugyan akkor Pestet-is a' Törökök meg-vették és fel-prédálták.

3. Azután ſak hamar Sulimán Tsáſzár-is Buda alá érkezett, azt el-foglalta, és Isabellát fijával eggyütt Erdélybe küldötte, fogadván ésküvéſsel-is, hogy azt idővel viſzſza-adja Jánosnak. Az ott meg-maradott Magyaroknak pedig *Verbötzi Istvánt* Törvényt-tévő Bírájokká tette.

4. Ezt Ferdinánd nehezen ſzenvedvén, újabb erős hadat küldött a' Török ellen Brandenburgiai Joakim Vezér alatt: de itt-is nem ſzolgált a' ſzerentse nékiek: mert Sulimán Tsáſzárnak jövetelén el-réműlvén a' Németek, Peſt alól nem kevés kárral ſzaladtanak-el. Suliman pedig *Peſtet*, *Fejérvárt*, *Eſztergomot*, *Tatát* 's a' t. meg-vette, és úgy ment-viſzſza nagy ditsőséggel 1542.

5. Lát-

5. Látván Ferdinánd, hogy a' Töröknek erejével nem bírna, Követje által 1546 fegyver megfzűnést kért Sulimántól; mellyet meg-is nyert, de nem fokáig tartott; mert

6. Ferdinánd titkon meg-eggyezvén *Martinufius György* Váradi Püspökkel, az ifjabb János' Tutorával Erdélynek el-adásáról: *Káftáldus* Vezérét nagy haddal Erdélybe küldötte, és azt el-foglalta, a' koronával eggyütt 1551-ben. Isabellának ígért Száz-ezer aranyat, Silésiában az Oppáviai Hertzegséget, és meg-hóltt Férjének egéfz örökségét Magyar Orfzágban, János fijának pedig Joanna névű kifsebbik leányát feleségül, és ekképen Erdélyből Isabellát ki-küldötte.

7. Ezt Sulimán meg-hallván, nagy haraggal Magyar-Orfzág ellen fordította fegyverét. *Ali* Budai Basa, Szegednél Ferdinánd feregére ütvén, 6. ezeret le vágott, a' Városf fel-prédálta, 5000. órrokat és 46 Záfzlókat küldött Konftántzinápolyba, győzedelmének jeléül 1552 ben.

8. Más felől Akmet Basa *Temesvárat*, és egyéb Várakat a' Bánátban meg-vett; azután *Szólnok* Várát-is el foglalván, *Eger* alá fzállott, de azt meg nem vehette; mint hogy azt a' Várbéli Katonák vitézűl óltalmazták.

9. Ferdinánd ismét a' békességre fordította elméjét, és Követjei által 8. Efztendeig tartó frigyett kötött Sulimánnal, 30. Ezer aranyat ígérvén annak efztendönként. Isabella is Fijával eggyütt vifzfza-ment Erdélybe 1556-Efzt és ugyan-ott fok zűrzavarok között meg-hólt 1559. Efzt.

10. Végre illy fok véres hadakozásai után Ferdinánd Bétsben életét le-tette 1564-ben, hagyván maga után 3 Hertzeg fijakat, *Maximiliánt*, *Ferdinándot* és *Károlyt*. Symboluma: *Fiat juftitia, aut pereat mundus.*

39. MAXIMILIANUS. 1564.

MAXIMILIÁN Tsáſzár és Király Ferdinándnak fija, még Attya' életében meg-koronáztatván, ült a' Királyi ſzékbe 1564-ben, és uralkodott 12. Eſztendeig. Ez

1. Igazságot ſzerető kegyelmes K vólt, és békességben kívánta az Orſzágot tartani; de nem lehetett János Erdélyi Fejedelem miatt: ki bízván a' Törökben, *Szatmárt*, *Hadadot*, *Váradot*, megvette, ſőt *Kaſsát*-is ſzorongatta. Melly miatt felindúlván a' Király, *Svendi* Generálisa által, *Tokajt*, *Erdődöt*, *Nagy-Bányát*, és egyéb Városait Jánosnak meg-vette, ſeregét-is meg-verte Szatmárnál.

2. Melly dolgon Sulimán meg-haragudván, ſzámtalan néppel Magyar Orſzág ellen jött 1566. *Gyulát*, *Jenőt*, és *Sziget* Várát hoſzſzas oſtromlás után meg vette, holott Vitéz Zrini Miklós elesett; de maga *Sulimán* Tsáſzár-is vér-hasban Sziget alatt meg-hólt, és *Selimus* fija ült helyébe, kivel az után 1566. Maximilián 8. Eſztendeig tartó békességet kötött.

3. Meg eggyezett Jánossal-is 1570-ben; Erdélyt, és Magyar Orſzágban *Bihar*, *Máramaros*, *Kraſzna*, *Közép Szólnok* Vármegyéket oda engedte. De ſokáig e' ſzerentsével János nem élhetett, mert 1571 ben meg-hólt Sociniána Vallásban, és Bátori Iſtván válaſztatott helyébe.

4. Ezek után Maximilián Tsáſzár-is 1576-ban életét le-tette, hagyván maga után 6. Értz-Hertzegeket. *Rudolfuſt*, *Erneſtuſt*, *Mátyáſt*, *Maximiliánuſt*, *Albertuſt*, és *Wenceslauſt*, kinek Symboluma vólt: *Deus providebit.*

40.

40. RUDOLPHUS. 1576.

RUDOLF, Maximilian Tsáſzárnak első Fija, még Attya' életében 1572-ben meg-koronáztatott, és bírta az Orſzágot 36 Eſztendeig. Ki alatt ſok változáſokon ment-által Magyar és Erdély Orſzága, a' Töröknek nyughatatlanſága miatt; a' többek között.

1. Sinán Baſa Magyar Orſzágba jövén, tsak hamar *Veſzprimt* és *Palotát* meg-vette 1593, azután való Eſztendőben *Győrt* is *Pápával* eggyütt el-foglalta Kinek kevélységét igen meg alázta *Bátori 'Sigmond* Erdélyi Fejed és *Mihály* Óláh Vajda, három ízben meg-vervén annak Seregét a' Dunánál, e' felett *Lippát* és *Jenőt* a' Töröktől meg-vévék 1595-ben.

2. Ezt nehezen ſzenvedvén Mahumet Török Tsáſzár, maga ſzemélyében Magyar Orſzágba nagy ſereggel bé-jött 1596, és *Eger*-Várat meg-vette. Ki ellen Maximilián és Bátori 'Sigmond menvén, *Kereſztes* mellet annak ſeregét meg-nyomta: de a' midőn a' Katonák a' prédán igen kapkodnak; a' reájok viſzſza fordúltt Tatároktól meg-veretettenek.

3. Szerentsés vólt Rudolfnák az 1598-dik Eſzt. a' mellyben *Svartzenburg*, és *Pálfi Miklós* Vezérek, Petárdával éjjel Nagy Győrnek kapuját felvettetvén, a' Várat viſzſza-nyerték, és a' Törököket benne le-vágták. Mellyért Svartzenburgnak a' Tsáſzár 100000 aranyat adott; Pálfi Miklósnak pedig a' Bétsiek egy ſzép arany poharat ajándékoztanak, melly ezer aranyat nyomott.

4. Ezek után *Ibrahim* Fő-Vezér ismét Magyar Orſzágba jött 1600, és útjában *Babotsát*, azután

Ka-

Kanisát-is meg-vette. Ellenben *Mercuriánus* Fő-Tiſzt, Fejér-várat 1601-ben el-foglalta, de azt *Haſſán* Budai Basa ismét viſzſza nyerte 1602-ben.

5. Nem ſok idő múlva 1604-ben *Botskai Iſtván* Rudólf K. ellen támadott, mivel joſzágaitól, Biarbiánus Kaſſai Generális által meg-foſztattatott, és a' Török mellé állván, Magyar Orſzágnak felsőbb réſzét el-foglalta, *Mahumet* Vezér pedig Eſztergomot 1605-ben. Ki Botskait Erdélyi Fejedelemé tette, és koronával-is meg ajándékozta.

6. Ezek után Rudolf békességre ment Botskaival Bétsben 1606 ban, a' mellynek erejével a' Proteſtáns Vallásnak ſzabadsága Magyar Orſzágban meg-engedtetett. A' Törökkel-is meg békéllett, 20 Eſztendeig való frigyet kötvén egymáſſal.

7. Ezek így meg lévén, Rudolf még életében által-adta Mátyás Ötsének Auſtriát, Morvát, Magyar Orſzágot a' koronával együtt, mellyel meg-is koronáztatott Pozsonyban 1608-ban. Végre vízi betegségbe esvén, meg-hólt 1612-ben, és mint hogy felesége ſoha nem vólt, a' birodalom egéſzen ſzállott Mátyás Tsáſzárra és Királyra. Symboluma: *Omnia ex voluntate Dei.*

XVII. SECULUM

K. *Hány Királyok vóltanak a' XVII-dik Seculumban?*

F. Öt Királyok, illy rendel:

Mátyás Király után vólt (bár a' ſort meg-hányd)
Második, Harmadik, Negyedik *Ferdinánd*,
És Nagy *Leopoldus*; kinek Magyar kíván'd;
Fényljen áldott híre, míg nap fel-viradánd.

41. MATHIAS II. 1608.

MÁTYÁS Tsáſzár és Király, Rudolfnak teſtvér ötse meg-koronáztatott 1608. és uralkodott igen kegyelmesen 10. Eſztengeig. Ez

1. Jó rendben vette, nagy békességben igazgatta az Orſzágot; a' koronát, melly közel 70. Eſztendeig másutt tartatott, viſzſza hoztaz Orſzágba, és Pozsonyban helyheztette, rendes Palatinuſt tétetett, e' felett az Orſzágnak egyéb ſzabadságait-is hellyre állította.

2. Ennek idejében Bátori Gábor Erdélyi Nemes emberek által meg-ölettetett, és Betlen Gábor nyerte-el a' Fejedelemséget.

3. Végezetre Mátyás Király, minekutánna Ferdinándot Tseh és Magyar Orſzági Királyságra felkoronáztatta vólna 1618. az után való eſztendőben minden mag nélkül meg-hólt Bétsben. Kinek Symboluma vólt: *Concordia lumine major.*

42. FERDINANDUS II. 1618.

II. FERDINÁND, I. Ferdinándnak Károly fijától ſzármazott Unokája, Királyá tétetett 1618-dik. Eſztendőben, és uralkodott 19. Eſztendeig. Ez

1. Igen nagy ſzívű, és vallása mellett buzgó Fejedelem vólt, a' kit ſemmi ſzerentsétlenségek-is meg-nem tsüggeſztettenek.

2. E' Király helyében a' Tsehek más Királyt tettenek magoknak, a' Pajatinusi Electort V-dik Friderikust: de nagy károkkal; mert Ferdinánd el-

lenek

lenek fel-kelvén, Maximiliánus Bavariai Elector által. öket igen meg verte 1620. Prágát meg vette, az új Királyt az Országából ki-kergette, és a' Tseheket nagyon meg zabolázta. Ebből eredett Német Országban nagy hadakozás, melly közel 30. Esztendeig tartott.

3. Ezzel három ízben hadakozott Betlen Gábor, és ugyan három ízben békéllett-is meg vélenyervén a' Királytól Erdélyi Fejedelemségen kivül Vármegyéket Magyar Országban, Silésiában két Tartományt, és Fejedelmi Titulust, a' Római birodalomban.

4. Nem érhette Ferdinánd a' Német Országi véres hadakozásnak végét; mert 1637 ben életét le-tette, e' Symbolum mellett: *Legitime certantibus.* Kit nem sok idö múlva követett Pázmán Péter Kárdinál, Esztergomi tudós Érsek, ki a' Nagy-Szombati Akadémiát fundálta 1635. Esztén.

43. FERDINANDUS III. 1637.

III. FERDINÁND; II. Ferdinándnak fija, még Attya életében Királyá koronáztatott 1625-ben, az Ország igaztatásához fogott 1637-ben, és ditséretesen uralkodott 20. Esztendeig. Ez

1. Az egyenes ígazságnak, és a' jó békességnek, nagy szeretője volt; a' honnan, mint az Impériumban; mint Magyar Országban a' Római Katholikusok és a' Protestánsok között nagy tsendességet szerzett.

2. Ennek idejében I. Rákotzi György Erdélyi F. nagy számú haddal ki jött Magyar Országba, és annak némelly Városait el-foglalta 1644-ben: de tsak hamar azzal Ferdinánd Király meg-békéllett,

és Magyar Országban a' Proteſtánsoknak 90. Templomokat viſzſza adattni parantsolt 1647-ben.

3. Végre Ferdinánd, hogy böltsességgel le-tsen, desítvén a' Német Országi hoſzſzas hadakozáſt 1649. Életének folyását Bétsben el-végezte 1657-ben. Kinek Symboluma vólt: *Pius Deo, juſtus populo.*

44. FERDINANDUS IV. 1647.

IV. FERDINÁND Királyá koronáztatott 1647-ben: de még Atya előtt meg-halván 1654-ben, az Országnak birására nem juthatott. Symboluma vólt: *Pro Patria mori pulchrum.*

45. LEOPOLDUS. I. 1657.

I. LEOPOLD, III. Ferdinándnak második fija, Atya életében meg-koronáztatván 1655-ben, az Országnak igazgatásához fogott 1657-ben, és ditsőségesen uralkodott 48. Eſztendeig. Ez

1. Ennek idejében II. Rákotzi György nagy haddal Lengyel Országba ment a' koronának el-foglalására, de igen ſzerentsétlenül: mert ott a' Lengyelek és Tatárok tsak nem egéſz ſeregét el-veſztették 1657-ben, maga ugyan viſzſza jött nagy nehezen; de a' Török Tsáſzártól, Fejedelemségétől meg-foſztattatott, és Rédei Ferentz tétettetett helyében.

2. Igyekezett ugyan Rákotzi az Országot viſzſza venni; de arra nem mehetett: mert Gyuláná[l] a'

a' Törökkel meg-ütközvén 1660; halálos sebet vett, melly miatt Váradon meg-hólt. Ali Basa pedig ugyan azon esztendöben Váradot meg-vette.

3. Nem sok idö múlva 1663. Esztend. a' Fö-Vezér számtalan néppel Magyar Országba jött, és *Ujvárt*, más szomszéd Városokkal együtt meg-vett. De a' Király népe 1664-ben *Lévát* és *Nyitrát* a' Töröktöl viszsza nyerte, Sz. *Gothárdnál* pedig Montekukuli G. vezérlése alatt azt igen meg-verte 12000. Törököt és 30. Basát el-veszt-vén; melly gyözedelem után 20. Esztendeig tartó Békesség szereztetett a' két Tsászárok között.

4. De e' kívánt békességgel az Ország sokáig nem élhetett; mert abban sok zürzavarok támadtanak, a' mellyek nagy Úri személyeknek életeket el-óltatták, a' Protestánsoknak-is súllyos veszélyt okoztanak, a' mellyböl öket ki-mentette nagy részben a' Királyi kegyelem 1681-ben.

5. Nem nyughatott Tököli Imre is, hanem a' Király ellen támadott 1677-ben, és felsö M. Országban sok városokat meg-vett, vagy el-pusztított.

6. Ezt követte a' Töröknek Magyar Országba, és onnan Béts alá való menetele Kara Mustafa Fö-Vezér alatt, ki Bétset meg-szállván 1683. Esztend. azt szörnyüképen ostromlotta. De ott a' Törököt igen meg verték a' Kereszt yének, és minden tábori eszközeit töle el-nyerték.

7. E' gyözedelem után mindenütt gyözedelmeskedett Leopoldus fegyvere a' Törökön, és azt Magyar Országnak nagyobb részéböl ki-hajtotta, Budát-is töle szerentsésen meg-vette, 1686. Esztendöben. Kinek-is nagy gyözedelmein a' Tö-

rök Tsáſzárnak békesség' kérésére hajlott, mellyet meg is nyert, 25. Eſztendeig tartó frigyet kötvén Leopold Tsáſzárral Karlovitznál 1699. Eſztendőben.

8. Ennek idejében támadott fel Rákotzi Ferentz Bertsényi Miklóssal 1703. és ſok puſztításokat kezdett tenni az Orſzágban, de e' ſzélvéſzt-is idővel a' Királyi hatalom le-tsendeſitette.

9. Végre Leopoldus ſok diadalmas hadakozáſai után életét el-végezte 1704-ben: és Bétsben el-temettetett. Symboluma vólt: *Conſilio & induſtria.*

XVIII. SECULUM.

K. *Hány Királyok uralkodtanak a' XVIII-dik Seculumban?*

F. Hat Királyok, illy rendel:

Első *József* Tsáſzár Nagy Atyát követte,
Ki az örökös juſt bóldogúl el-nyerte.
És minek utánna életét le-tette,
E' juſt az Orſzággal *Károlynak* engedte,

Károly után regnált Leánya, *Therésia*,
Ezt követte *József*, kit el-kapván sírja.
Moſtan Orſzágunkat *Ferentz* fia bírja.
Éljen!

46. JOSEPHUS I. 1705.

I. JÓZSEF, Leopold fija, meg-koronáztatott Pozsonyban 1687-ben, az Orſzágnak igazgatásához fogott 1705-ben, és uralkodott 6. Eſztendeig. Ez

1. Birodalmának kezdetében azon vólt, hogy a' Magyarokat le-tsendesítse az Angliai és Hollándiai Követek által: de a' Magyarok József Királynak kegyelmes ígéretit meg-vetvén, tovább-is folytatták a' hadakozáſt, nem kevés károkkal: mert Trentſin táján igen meg-verettettenek, G. Heiſſter, és Pálfi János Vezérek által 1708. Eſzt.

2. Hadakozott a' Frantzok és Spanyolok ellen, Károly Ötse mellett: ki-is Spanyol Orſzágba bément, hogy azt el foglalja; de ellene állott V. Filep, Frantzia K. Unokája, melly miatt ſok vér-ontások lettenek.

3. Nem ſokáig uralkodott József Király; mert 1711-ben meg-hólt férjfiú mag nélkül, és nagy pompával Bétsben el-temettetett. Symb. *Amore & timore.*

47. CAROLUS VI.

VI. KÁROLY (Tsáſzári méltóságára nézve) Leopoldusnak második fija, 1712-ben Pozsonyban meg-koronáztatott, uralkodott 28. Eſztendeig. Ez

1. Spanyol Orſzágból ki jövén Magyar Orſzágot békességben találta; mert az előtt való eſztendőben, Pálfi Jánosnak és Károlyi Sándornak ſerénységek által a' Kurutzok le-tsendesettenek. *Rákotzi Ferentz, Bertsényi*, és egyebek, ſok pén-

zel Lengyel-Országba mentenek; a' többiek a' Királynak ajánlott kegyelmessége mellet az Országban meg maradtanak.

2. Szerentsésen hadakozott a' Törökök ellen 1716. Eugenius Pezér alatt Téter Váránál; holott Eugenius a' Törököket igen meg-verte. Fő Vezérjeket több tisztekkel együtt meg-ölte, és egész tábori eszközöket el-nyerte; az után *Temesvárat. Pantsovát*, *Palánkát* meg-vette, és úgy ment diadalmasan viszsza Bétsbe.

3. Nem külömben szolgált a' szerentse 1717-benis: mert Károly Királynak fegyveres népe Eugenius Vezér alatt *Belgrád* alá szállott, és azt megvette, meg-vervén a' Töröknek táborát; az után Orsovát is el nyerte, és a' Török Tsászárt arra indította, hogy Károlytól békességet kérne. Hajlott a' Király a' Török kérésére, és 24. Esztendeig tartó frigyet kötött véle Passárovitznál, 1718. meg-tartván kezénél, a' mit el-foglalt vala.

4 Ugyan ez a' Bölts Király állította-fel a' Locumtenentiale Consiliumot Pozsonyban. A' Septem Virális, 's Királyi Táblákat Pesten rendelte; jó rendbe vette úgy a' Négy Dikasteriumokat az Országnak javára 1723-ban.

5. Ezek után a' Frantziai Király XV-dik Lajos, a' Spanyollal és Sabaudussal frigyet kötöt. Károly ellen az Olasz Országi Tartományoknak el-foglalására, 1734-ben folyt a' hadakozás egy darab ideig a' Confederátusoknak nagy elő-menetelekkel. Kikkel Károly meg-békéllett 1738-ban, Lotharingiát engedte a' Frantziának, helyette vévén *Etruriát*, a' Spanyol Király fiának Károlynak *Siciliát*, és a' *Neapolitánumi* Országot.

6. Ezek

6. Ezek közt a' Török háborúban-is keveredett 1737-ben, kívánván a' Muſzkát ſegíteni; melly hadakozás 4 Eſztendeig tartott, de nem ſzinte vídám ſzerentsével: mert Károlynak hada a' Töröktől meg-nyomattatván, *Belgrádot*, *Orſovát* Serviának és Orſzágnak egy darab réſzét a' Töröknek kellett engedni 1739-ben.

7. Ezek után Károly Bétsben meg-hólt 1740-ben, kiben az Habsburgumi fiú ágnak vége ſzakadott, Symboluma vólt: *Conſtatia & fortitudine.*

48. MARIA THERESIA. 1749.

MÁRIA THERESIA, Károly Tsáſzárnak Leánya, és I. Ferentz R. Tsáſzárnak hitves társa, Atya halála után ült a' Királyi ſzékben 1740-ben, és meg-koronáztatván 1741-ben, nagy böltseſséggel fogott az Orſzágnak igazgatásához, és uralkodott 40 Eſztendeig. Ez

1. Ez ellen mindjárt uralkodásának kezdetében ſokan fel-támadtanak, úgy mint, *Pruſsus*, *Bavarus*, *Saxo*, *Fruntzia*, *Spanyol*, és a' *Neapolitánuſi* Király, a' kik az Auſtriai birodalomhoz juſsokat tartották.

2. Elsöben-is a' *Pruſsus* Siléſiába ment, és annak nagy réſzét el-foglalta. A' *Bavariai Elector* a' Frantziákkal együtt Auſtriába bé-ütött, és annak felső réſzét Lintz Városával maga hatalma alá hódoltatta. A' *Saxoniai Elector* pedig Tseh és Morva Orſzágnak el-foglalásában igyekezett, a' Bavaruſsal és Frantziákkal együtt és tsak hamar Prágát meg-vévén, ott a' Bavariai Elector magát, Tseh Orſzág Királynak hirdettette 1741-ben, de a' koronázást el-halaſztotta.

3. De mind ennyi ellenségi között-is Fels. M. Theréſia magát el-nem hagyta, söt bátor ſzívvel örökségét óltalmazta. A' Pruſsuſſal és Saxoniai Electorral tsak hamar 1742 ben meg-békéllett, a' Pruſſusnak Siléſiát, Glátz Tartományjával együtt, Taesſin és Tropávián kívül, a' Saxónak pedig Tseh Orſzágnak Saxonia felé való darab ſzélét engedvén.

4. A' Bavarus ellen G. *Kévenhüllert* küldötte nagy ſereggel, ki-is Lintzet Felsö Auſtriával együtt viſzſza nyerte: azután Bavariába ment, *Monachiumot* Bavariának nagy réſzével el foglalta.

5. Hasonló ſzentséje vólt Tseh Orſzágban-is, mert vitéz ſeregével Prágában a' Frantziákat mind addig ſzorongatta, míg nem titkon a' Városból ki-mennének, és azt F. H. *Lobkovitz* el-foglalná a' Király Aſzſzony ſzámára 1742-ben; holott-is azon való Eſztendöben Mária Theréſia nagy pompával meg-koronáztatott 1743.

6. Sok ellenkezéſek után a' tuſakodó fejedelmek, meg-únván a' hadakozást, kívánt békeſségre léptenek 1747. Eſztendöben.

7. Ujabb háborúságot indított ugyan a' Pruſſai Király Mária Theréſia ellen 1765 Eſztend. és közel 6 Eſztendeig ſzámtalan népének veſzedelmével hadakozott, de ez is jó békeſség által le tsendeſedett 1762-ben, és az idötöl fogva, Mária Theréſia nagy békeſségben uralkodott.

8. Ugyan Mária Theréſia Szent Iſtván Király kettös kereſztes Rendének, a' Királyi udvarnál ſzolgáló N. Prætoriána Militziának, és a' Bétsi 's Vátzi Thereſiánum Collegiumoknak fel állításában: úgy a' Budai Királyi háznak pompás formára lett meg épittetésében, és egyébb fundátiókban ditsöſéges uralkodásának emlékezetét fel-hagyni kívánt. Meg-hólt 1780 ban. Symboluma: *Juſtitia & Clementia.*

49. JOSE-

49. JOSEPHUS II. 1780.

II. JÓZSEF, I. Ferentz R. Tsáſzár és Mária Theréſia' elsö ſzülött ſija. Ez a' nagy lelkü és ditsöséges emlékezetü Fejedelem, igen háborús idöben, valamint ſzületett erre a' világra 1741, 13. Mar. úgy ki-is múlt a' világból, 1790 20. Febr. Egéſz élete pedig, föképpen az ö kilentz Eſztendei Orſzágláſa tellyes ſokféle emlékezetes és rendkívül való történetekkel, és viſelt dolgaival.

1. Midön Jóſef még tsak egy néhány hónapos lett vólna, a' ſok ellenségektöl meg-ſzorongattatott édes Anyja, ötet jobb karján tartván, magával együtt, az ö hüséges Magyarjainak ajánlotta, a' Pozsonyi Dietán, kik-is fel-buzdúlván, egybe-kötött ſzavokkal fel-kiáltották: *vitam & ſangvinem.* 'S úgy-is tettek azután, ſzerentsés elömenetellel.

2. Az ö tüzes és nagy dolgokra termett elméje, mindjárt az ö fiatal gyenge korában tapaſztalható képpen ki-tetſzet belöle. Mert tellyeſséggel ſemmi féle eröltetést el nem türhetett. Könnyen megfogott ugyan mindent, ſzeretet-is tanúlni, de ſzabadon és hoſzſzú üles nélkül.

3. Kétſzer lépet ugyan a' Hzaſsági életre, de mind a' két ízben igen hamar meg-özvegyedett. Az ö elsöbb Hitves társává lett Mária Isabella, a' Pármai Hertzegnek Filepnek elsö ſzülött Leánya, 1760 6. Oct. A' máſikka pedig *Mária Joſeffa*, a' Bavariai Válaſztó Hertzegnek és R. Tsáſzárnak VII. Károlynak leg-ifjabb leánya, 1765 22. Jan.

4. 1765. Meg-halálozván Inſpruk Várossában, a' menyegzöi lakodalomnak alkalmatoſságával az ö édes

ő édes Atyja, ő reá szállot a' Tsászári felsőség, minekutánna arra imár az előbbi esztendőben választatott vólna, 's koronáztatott is 3 Apr. Frankfurt Városában. 'S ugyan ez Esztendőben, az ő édes Anyja is tette őtet *Corregensévé* az Országban, a' hadi dolgokat pediglen egészlen ő reá bízta.

5. Ez időtől fogva ez vólt Józsefnek kettős fő gondja. 1. Hogy a' Hadi népeit, mennél nagyobb számban, és mennél jobban gyakoroltatva talpra állíthassa: és 2. Hogy a' bölts és szerentsés országláshoz minden szükséges tudományt és tapasztalást magának szerezhessen. Melly végre-is, mint második *Hadriánus*, nem tsak örökös Tartományait, hanem sok külső országokat is, nevezetesen a' Német, Frantzia, Olasz országot, Hollandiát, Helvetiát, Russiát 's a' t. egymás után meg-járta, többnyire esméretlenül a' Gróf Falkenstein neve alatt. Valahol pedig meg-fordúltt, mindenre a' mi tsak valamelly figyelmetességet érdemlett, az ő vizsgáló fényes Szemét szegezte, és valamit tsak meg-jegyzésre méltónak talált, leg ottan tulajdon kezével az ő jegyző könyvébe be-írta.

6. 1769. Meg-látogatta Siléziában, ama nagy Friderikust, Prussiai Királyt, a' ki 25. Aug. szinte Nissa Városáig eleibe jött ő nékie. De ugyan ez a' Friderikus is, hasonlóképpen meg-látogatta ötet a' jövő 1770 Esztendőben, 3 Sept. Moryában.

7. Az utólsó Bavariai Választó-Hertzegnek Max. Józsefnek 1771 30 Dec. a' férjfi mag nélkül lett ki mulása, nagy vetekedésbe keverte vólt a' Fels. Austriai Házat a' Biponti Hertzeggel, és annak pártfogójával, Friderik Prussus Királyal, Bavariának némelly Tartományai eránt, melly pörlekedést minthogy pennával nem lehetett meg egyeztetni, fegyverhez fogtak a' vetélkedő felek. Melly alkalmatossággal leg-először tetszett ki tellyes erejében Józsefnek hadi lelke, mivelhogy

az

az egéſz Táborozásnak idején, ſzemélyeſen jelen vólt az Armádánál, a' leg-nagyobb veſzedelmekben-is meg-rémülhetetlen, és magát, mint egy köz katona, ſemmiben nem kímélvén, miglen a' következendő 1779 Eſztendöben 13. Maji, Teſchenben meg-lett a' békeſség.

8. 1780. 29. Nóv. ki múlván a' Világból, az ő édes Annya ama' el-felejthetetlen Nagy-Theréſia, leg-ottan példa nélkül való elevenséggel és hathatósággal hozzá-fogott az orſzágláshoz. Az ő plánuma pediglen, mellyet orſzágló reguláúl mindjárt az elein formált vólt magának, és a' mellyet azután ſzoroſsan követet-is ím' ez vólt;

1. Hogy tellyes ſzabadsággal és hatalomnal orſzágoljon.

2. Hogy az Auſtriai Háznak reá ſzállott régi ſzámos adoságait mennél hamarább le törülhеſſe.

3. Hogy minden Örökös Tartományait egy forma módon kormányozhaſſa, és

4. Hogy az ő ſzárnyai alat, kiki ſzabadon és háborgatás nélkül, vallásához illendőképpen, az ő Istenét imádhaſſa.

És innen ſzármazott azután. a) Hogy ſoha, ſe Orſzággyülést nem tartott, ſe magát nem koronáztatta; söt magát a' Magyar koronát-is 1784 13. Apr. a' Pozsonyi várból, valamint a' Tseh koronát-is Prágából, Bétsbe által vitette. b) Hogy a' ſzokásban vólt Udvari nagy pompát igen meg-ſöſſebbítette, valamint a' ſokféle Udvari penſiókat-is nagy réſzént el-törlötte. c) Hogy az ő Királyi jövedelmeit, tehetségéhez képest meg bővíteni igyekezett. d) Hogy ſokféle ſzerzeteſeket, kivált ollyaténokat, a' kik tsak magoknak éltek a' Klaſtromokban, el-törlött, azoknak helyekbe pediglen ſok új plébániákat támaſztott. e) Hogy minden örökös Tartományiban kereſztyéni kegyes tolerántiát és türedelmet hozott bé, mellyben nem tsak az eddig le-nyomott Evangyélikuſokat, és a' Nemegyesült

sült Görögöket, hanem a' Zsidókat-is böven részeltette. f) Hogy minden oskolákban, és minden Törvényszékében, akarmelly Nemzetnél, a' Német nyelvnek gyakorlását sürgette. g) Hogy elbontván az eddig szokásban volt Vármegyei gyüléseket, és az Ország' igazgatásának előbbi módját, Magyar Országot-is, egyébb örökös Tartományainak módjára, bizonyos circulusokra elosztotta, és azokat Királyi Biztosok és Commissáriusok által igazgatta, az Ország lakosait meg számoztatta, azoknak minden fundusaikat meg mérette, és minden helységeket, Városokat, falukat, és azoknak házaikat, bizonyos számmal meg-bélyegeztette; és lajstromba vétette. h) Hogy az idegen Országi portékáknak Országunkba való béhozattatását meg tiltotta. i) Hogy a' Papi rendnek eddig még a' világiakban is volt nagy hatalmát keskenyebb határok közzé szorította. 's a' t.

9. 1782. 23. Mar. (a' mi ez előtt soha nem történt) a' VI. Pius, Római Pápa, meg látogatta Béts Városát, kit a' József Tsászár, minden tisztelettel fogadott.

10. 1784. Tsak nem hadi Háború támadott József Tsászár és a' Hollandiai Rendek között, bizonyos már ez előtt-is kérdésbe fordúlt jussok, fő-képpen a' Skaldis, vagy Schelde vizén való Szabad hajózás iránt, mellyet a' Hollandusok tsak magoknak tulajdonítanak, József Tsászár pedig közönségessé akart tenni. De midőn immáron fegyverhez fogott volna, mind a' két Felekezet, némelly külső Fejedelmeknek, fő-képpen a' Frantzia Királynak közben-járása által meg-békéltettek, a' Tsászárnak némelly meg-elégetésével.

11. 1787. A' leg-utólsobb, de egyszersmind leg-költségesebb és leg-nevezetesebb útazást tett a' külső Országokba, szinte Chersonba, a' Tatár Krimiának nevezetes Városába, II. Katalin, Muszka

Tsár-

Tsáſzárné kedvéért, a' hol-is az Auſtriai Háznak ezzel a' nagy Fejedelem Aſzſzonyal való régi ſzövetségét ſzoroſabban öſzve kötötte.

12. Ugyan azon idö tájban, midön a' Tsáſzár a' Cherſoni úton múlatott, leg-elöſzör háborodni kezdtek az Auſtriai Belgák, azt vetvén okúl, hogy némelly régi ſzabadságaik meg sértettettek. De akkor ugyan a' Felséges Guberniumnak okoſsága és kegyeſsége által, valamennyire le-tsendesítettek. De tsak ugyan azután 1689 nyilván fegyverhez fogtak, és a' Tsáſzártól, ki-vévén az egy Luxenburg erös Várát és Tartományát, mogokat el-ſzakaſztották.

13. 1787 Meg-támadván a' Török Tsáſzár hadai a' Muſzka Tzárnét, József-is, hogy a' frigyes Társát ſegítheſſe, a' következendö 1788 Eſztendöben, 9. Febr. hadat izent a' Töröknek, melly-is azután egéſz három eſztendeig, de a' Jóſef Tsáſzár, és a' Muſzka Tzárné réſzéröl, ſok ditsöséges diadalmokkkal folytattatott. 1788 meg-vettek a' Tsáſzár' gyözedelmes Hadai Chotzim, Dubitza, Nóvi, Szabats Városát. 1789 a' Hertzeg Kóburg két ízben rútúl verte-meg a' Török Nagy Vezért, a' Feld-Marſchal Laudon pedig, példa nélkül való vitéz séggel meg vette az erös Belgrád várát. A' következendö 1790 Eſztendöben pedig, hoſzſzú kemény oſtromlás után, fel adta magát a' Duna közepetin fekvö erös Orſova-is.

14. Azonban, ez a' Fels. Auſtriai Háznak réſzéröl olly ſzerentséſen és ditsöségeſſen folytattatott Török háború, magának a' Fels. Józſef Tsáſzárnak drága ſzemélyére nézve, igen ſzerentsétlen vólt. Mert a' ſokféle tábori munka és fáradozás, a' mellyben éppen nem tudott módot tartani, annyira ki-fogyaſztotta ötet, hogy 1788 Eſztendei Táborozásnak vége felé, kéntelen vólt viſzſza térni Bétsbe, a' hol-is mennél tovább, annál inkább fogyatkozván, utóljára 1790 20. Febr. tsendeſen el-nyúgodott.

15.

15. hogyha tellyes élete ennek a' ditsöséges nagy Fejedelemnek emlékezetes vólt, annál inkább az ö halála. Mert látván az ö utólsó tzéljának el-közelgetését. a) Nem tsak az egész Fels. Tsászári 's Királyi Háztól, fö Miniſtereitől, és egyéb válogatott bizodalmas barátitól, hanem az egész Hadi-Rendtől-is kegyesen el bútsúzott.

b) Észbe vévén, hogy nagy része az ő új rendeléseinek, noha jó indúlatból származtak, nem tetszene az Országnak, viszsza-vette azokat, ki-vévén hármat, mellyektől tökélletesſen meg-vólt győzve, hogy azoknak el-törlése által meg-sértené a' lelke esméretét, és ártana az ő hűséges alatta valóinak és a' mellyek közzül az egyik és legfőbb vólt, a' Keresztyéni Tolerantia. És végtére

c) Két nappal halála előtt a' Magyar Koronátis az Országba, Budára viszsza küldötte. Symboluma vólt: *Virtute & exemplo.*

50. LEOPOLDUS II. 1790.

II. LEOPOLD, I. Ferentz Tsászárnak és M. Theresiának harmadik Fia, 's II. Jósefnek Ötse. Született 5 Mai. 1747. Az Atyának halála után, reá szállot a' Toskána, vagy Florentia Nagy Hertzegség, a' Bátjának halála után pedíglen, az egész Austriai Birodalom. Koronáztatott Római Tsászárnak Frankofurtumban, 1790 9. Okt. Magyar Királynak Pozsonyban 15. Nov. ugyan azon Esztendöben. Tseh Országi Királynak pedíglen Prágában, 1791 5. Sept. Rövid uralkodású ugyan, de bölts és kegyes Fejedelem. Ez

1. Sokkal szelídebb és nyájassabb természettel bírt az ö Bátyjánál Józsefnél, Nagy Szeretője a' Tudo-

Tudományoknak kisdedségétől fogva, mellyekben olly nagyra-is ment, hogy a' bölts Fejedelemnek nevét meltán viselhette.

2. A' Toskána Nagy Hertzegséget 25 Esztendeig nagy bűltsességgel, és igaz atyai kegyességgel kormányozta, és abban az Egyháznak és az Országnak igazgatását, a' tudományokat, kereskedést, gazdaságot, és az igazságnak törvényes ki szolgáltatását-is, valóban nagy tökélletességre vitte.

3. József Bátyja halála után, által adván az ő kedves Toskánáját, az ő másod szülött fiának. Ferdinánd Józsefnek, maga kezébe vette a' messze terjedő Austriai Birodalmának terhes kórmányát, melly Birodalmat igen zavaros és veszedelmes állapatban talált. Mert elől nyomta ötet eddig ugyan szerentsésen folytatott, de igen költséges és súlyos Török háború. Hátúl fenyegette ötet, a' Tseh és Morva Országnak határára 200,000 hadi néppel ki szállott Prussus Király, ki a' szomszéd Lengyelt-is a' maga részére hajtotta vólt. Belől rettegtették ötet, itt, amott az előbbi Országlás alatt meg-kedvetlenítetett Jobágyok. Fő-képpen pediglen az Austriai Háztól már is el szakadott Belgák. Azonban, a' mit más talán sok esztendei költséges és véres hadakozással nem tudott vólna véghez vinni, azt Leopoldnak Fejedelmi bőltsessége, és Atyai kegyes engedelme, vér ontás nélkül rövid idő alatt eszközlötte, tudni illik, hogy kivánatos békességet szerzett az ő messze terjedő Birodalmának minden részeiben.

4 A' Magyarokkal azzal kedveltette-meg magát leg inkább, hogy mindjárt az elein az ő Országlásának az úgy nevezett Dietát, vagy Országgyűlét hírdettetett Buda Városába, a' mellynek egyik fő tzélja a' vólt, hogy magát az Ország törvényéhez, és az ő Eleinek bé vett szokásokhoz illendőképpen meg-koronáztassa. Öszve-is gyültek az Ország Rendei, a' Juniusnak meg-határozott

6 dik napján. De minthogy ottan, igen lassan folytak a' dolgok, és immáron az alkalmatlan őszi idő kezdett bé-köszönni; kéntelennek találta magát ő Felsége, ezt a' Diétát által-tenni Budárúl Pozsonba, a' hol e ébb-is régi időtől fogva tsak nem minden Diéták tartattak, és a' hol azután ditsőségesen koronáztatott-is, Nov. 15. napján: 1790. Melly koronálását annál fényesebbé tette, sok egyébb fő rendű Méltoságok között, magának a' Felséges Nápoli Királynak is és Királyné Aszszonynak jelen léte.

A' nevezetesebb rendelései pediglen ennek az emlékezetes Országgyűlésnek im' ezek:

1. Hogy az Országnak, az előbbi Birodalom alatt nagyon meg gyengített jussai és szabadságai, újra meg-erősítettek.

2. Hogy ő Felsége negyedik szülött fia, Sándor Leopold, Magyar Országi Palatinusnak választatott.

3. Hogy az Aug. és Helv. Vallású Evangyélikusoknak, az ő régi szabadságaik, mellyekből immáron nagy részént ki vóltak nyomva, ismét visszatérítettek, és Országi törvénnyel meg-erősíttettek.

4. Hogy a' Nemegyesült Görögöknek is, a' kik eddig tsak Toleratusok vóltak az Országban, tellyes szabadság engedtetett.

5. El-végezödvén 13 Mart. 1791. ez a' nevezetes Ország gyűlés, el-útazott ő Felsége Olasz Országfelé, réfz szerint, hogy a' Fels. Nápolyi Királyt elkésérje, réfz szerint pedig, hogy az ő második fiát, Ferdinánd Józsefet, a' Toskáni Nagy Hertzegségben maga helyébe instállálja.

6. A' Frantzia Szomorú Revolutiót igen szívére vette vólt ez a' kegyes Fejedelem, igyekezett-is azon orvosolni, de meg előzte ötet a' halál, 1. Mar. 1792 miuden hűséges Attvalóinak ki-mondhatatlan kese-

keserűségekre; minthogy valóságos Orſzág Atya vót, és mint néhai Titus Veſpasiánus: *dilicíæ generis humani.* Nem ſokára az ő ki-múlása után, úgy mint 15. Májusnak az özvegy Tsáſzárné, Mária Lovisa-is, utánna el-költözött az örök boldogságra. Symboluma vólt: *Opes Regum, corda ſubditorum*; vagy *Pietate & concordia.*

51. FRANCISCUS II. 1792.

II Ferentz Tsáſzár és Király, a' II-dik Leopoldnak, és Mária Lovisának leg-örögbik fia. Született 12 Febr. 1768. Az Orſzág-igazgatásához pedig fogott, édes Atyjának halála után, 1792. 1 Mar. Koronáztatott Magyar Királynak Budán 1792. 10. Jun.; Római Tsáſzárnak 14. Jul. Frankofurtumban, és Tseh Orſzági Királynak 31. Jul. Prágán.

1. Ennek a' nagy elméjű és kegyes ſzívű fiatal Fejedelemnek, két ditsőséges Nevelője vót, úgy mint az ő nagy böltsességű édes Atyja, és ama' nagy Hérós, József Tsáſzár, a' ki-is kü önösen kedvellette ötet, és valamint az Orſzág ásnak tudományában, úgy a' hadi dolgokban-is híven oktatta Mondatik felöle, hogy ő sütötte vólna ki a' leg-első ágyút a' Belgrád vára ellen.

2. 1788. 18. Febr. vette magának Hitves-társúl a' Virtembergai Herczeg kis Aſzſzonyt, Erzsébetet. De ez 1790 18. Febr. a' gyermek ſzülésben meg-halálozván, ismét, ugyan azon eſztendőben, 17. Sept. új Házaságba lépett, Mária Therésiával, IV. Ferdinánd Nápoli Király leányával.

3. Ő is, mint az ő néhai édes Atyja, mindjárt a' kezdetin az ő Orſzáglásának, Orſzág-gyülést

tartatott Buda városában, mellynél maga-is az ő kedves Királyi Élete párjával jelen volt. Ezen a' Dietán annyira meg-kedveltette magát az ő szerette Magyarjaival, hogy nem tsak ő melette a' Királyné Aszszonyt-is, az Országh' koronájával fel ékessítették, hanem a' szokott koronálásbéli ajándékokon kivül, 3000000 forintot-is igértek nékie segítségül a' hadi szükségekre.

4. Mostan fö képpen foglalja ötet a' Frantzia költséges és véres Háború, mellyet a' jó Királynak, XVI. Lajosnak hite szegett népe támasztott. A' Symboluma: *Lege & Fide.*

Éljen és regnáljon szerentsésen!

ERDÉLY

MERFÖLDEK
MERTEKE
Magyar Mér-Földek
Német Mér-Földek
MAGYAR-ORSZAG
ELOSZTVA
L. VARMEGYEKRE
MAGYAR ORSZAG
SZABOLTS VARME
BIHAR VARME
BEKES VARME
TSANAD VARME
ARAD
TEMESVARI
BANAT
BODROG VARME
BATS VARME
BARANYA
TOLNA VARME
SOMOGYVAR
VESZPRIM VARME
FEJER VAR
KOMAROM VARME
NOGRAD VARME
BORSOD VARME
HEVES VARME
PEST
KIS KUN SAG
NAGY KUN SAG
JASZ KUN SAG
SZOLNOK
KOLOSVAR VIDEKE
MARAMAROS
UGOCSA VARME
BEREG VARME
UNG VARME
SZATMAR
SZABOLTS VARME
SZEPES VARME
ZEMPLIN VARME
TORNA VARME
GOMOR
ABAUJVAR
LIPTO VARME
TUROCZ VARME
TRENTSIN VARME
POSONY VARME
NYITRA
MORVA
SZLESIA
NEMET ORSZAG
LENGYEL ORSZAG
ERDELY ORSZAG
OLAH ORSZAG
MOLDVA
SERVIA
Duna Vize
Duna V.
Szava V.
Temes V.
Maros V.
Olta V.
Bels
Kis Marton
Savros
Kaszo
Szombat Hely
Nemet U.
Vasvar
Tsaska
Tornya
Varasdin
Koros
Vasar-Hely
Verotze
Illanda
Kanizsa
Szigetvar
Tolna
Pecs
Mohats
Velika
Eszek
Posega
Brod
Peter Vara
Zemlin
Belgrad
Bata
Bodrog
Titel
Baja
Zombor
Kun Szent Miklos
Kalocsa
Szolnok
Tsongrad
Kecskemet
Szeged
Tsanad
Arad
Temes Var
Lippava
Lugos
Fus kut
Pancsova
Uj Palanka
Orsova
Caransoves
Gyula
Zarand
Boros jeno
Karasz
Debrietzen
Nagy-Varad
Kallo
Szathmar
Nagy Karoly
Ko-Var
Kovar
Hadhad
Kaszna
Kraszna
Szamos Uj-Var
Szilagy
Szalok
Nagy Szalok
Tokaj
Ujvar
Zempl
Kassa
Eperies
Bartfa
Eperjes
Szepes
Iglo
Cobor
Szemnitz
Gomor
Rosnyo
Kemasz Szombat
Miskolcz
Hatvan
Egri
Heves
Hevenyi
Gyongyos
Nogrard
Vatz
Pest
Buda
Szekes Fehervar
Szolnok
Kun Szent Miklos
Kalocsa
Tsongrad
Kecskemet
Szeged
Tsanad
Arad
Maros V.
Fus kut
Temes Var
Lippava
Lugos
Bata
Bodrog
Titel
Baja
Zombor
Mohats
Pecs
Szekes
Velika
Eszek
Posega
Brod
Peter Vara
Zemlin
Belgrad

EGYETEMI KÖNYVTÁR · DEBRECEN

ERDÉLY ORSZÁGNAK
KIS-TÜKÖRE.

I. SZAKASZ.

Erdély-Országnak Földéről.

1. *Nevei.*

ERDÉLY Ország régenten hívattatott *Közép Dátziának*, mikor azt a' *Dákusok Géták* és *Gothusok* bírták: most Nevei ezek.

Erdély: mert erdös hegyekkel van környül vétettve.
Tranſilvania: mert Silvánián, Szilágyságon túl elik.
Siebenbürgen: a' hét ſzáſz Városokról.

2. *Határai.*

Határozza Erdélyt, *Északra* Móldva. *Nap-keletre* Moldavia. *Délre* Valachia, Oláh Ország.

Nag-nyúgotra Magyar Orſzág. Széle, hoſzſza ki-terjed 30. Mértföldekre, és némi némü ſzív formát mutat.

3. *Nevezetesebb folyó Vizei.*

Maros, mellyen hordjáka' sótſzálakon *Szegedre Ólt*, *Aluta*, Tarkó hegyből ered Maroſſal.
Nagy és *Kis Szamos*, ſok rákkal bövelkedik, *Aranyos*, Sebes viz, fövényi között aranyat ſzednek.
Kükülö, *Sebes*, *Ompoly*, *Kenyér*, *Strigy*, kiſſeb vizek.

4. *Földének állása.*

Erdély hegyes völgyes Tartomány, és dombosabb a' ſzomſzéd Orſzágoknál: mivel minden vizek innen ki-folynak; másunnan pedig ſemmi vizet bé-nem véſzen.

5. *Földének minéműsége.*

Erdély igen áldott kis Orſzág, melly a' terméſzetnek majd minden javaival bövelkedik, és Magyar Orſzágnak Kints-tartó Háza. Úgy an-is:

Gazdag Erdély Orſzág vadáſz Erdejével,
Arany, ezüst, vas, réz, 's egyéb Értz nemével.
Só, búza, bor, kender, méz elégségével,
Mind halak' mind barmok' tellyes bövségével.

6. Lakosai.

Erdélynek fö Lakosai, *Magyarok*, *Székelyek* és *Sáſzok*, kik közzé egyelettenek, *Oláhok*, *Oroſzok*, *Örmények*, *Bolgárok*, *Görögök*, *Zsidók*, és *Tzigányok*.

1. A' *Magyarok* egy eredetüek és hajlandóság a' Magyar Orſzág-béliekkel. Barátságosok vendégesdedök. pompások.

2. A' *Székelyek*, *Siculi*, a' régi Magyaroktól ſzármaztanak. Az Orſzág' határát a' Kúnok és Tatárok ellen bizonyos ſzék-helyekben örzötték, a' honnan *Szék-helyeseknek*, vagy *Székelyeknek* neveztettek. Jó Katonák, a' Lovasokra *Ló föſzékelyeknek*, *Primipilos*, a' Gyalogokat *Darabontoknak*, *Pixidários*, hivják. Régenten ſzép ſzabadsággal bírtanak, de már a' mellöl igen el-eſtenek.

3. A' *Száſzok*, *Saxones*, Német Nemzet, Saxoniából valók, kiket II. Geiza K. hivott ki Erdélybe a' Meſterségeknek nagyobb folytatására 1145. Eſzt. tájban. Igen munkás mértékletes és tiſztes emberek.

4. Az *Oláhok*, *Valachi*, Olaſz nemzet, a' régi Rómaiaknak maradványi, a' honnan magokat mais *Rumunyoknak*, azaz, Rómaiaknak nevezik. *Valachusoknak* pedig a' *Valak*, tót ſzótúl, melly Olaſzt téſzen, Többnyire jobbágyok, és mérges emberek.

5. Az *Oroſzok*, *Rutheni*, Lengyel Rusſiából ſzakadtanak Magyar és Erdély Orſzágban. Igen paraſzt, tudatlan, ſzegény nemzet.

6. Az *Örmények*, *Armeni*, Armeniából valók, kik a' Persáktól és Törökötől nyomattatván, Krim Orſzág felé, onnan Móldvában és Erdélyben bújdoſtanak. Nagy kereskedö kalmár emberek.

7. A' *Bolgárok*, Bulgáriából jöttenek Erdélybe, de meg ültek Brassónak egygyik Hóſtatját, melly ma-is *Bolgár-ſzegnek* hivattatik.

8. A' *Görögök* és *Zsidók* kereskedés kedvéért ſzármaztanak Erdélyben,

9. A' *Tzigányok*, *Zingari*, vagy *Singara* névü Mésopotámiai Városból; vagy *Circaſſia* Tatár Orſzági Tartományból ſzálankoztanak az Európai földekre 1418. Ezt. táján Szemtelen, varásló, tolvaj, bujdosó nemzet.

7. *Fel-oſztása.*

Erdély Orſzág a' három fő Nemzetekre nézve, három Réſzekre oſztattatik.

A' *Magyarok*, VII. Vármegyéket bírnak.
A' *Székelyek*, VII. fő-ſzékeket, és 5 fiú-ſzéket.
A' *Száſzok*, VII. fő-ſzékeket, és fiú-ſzéket.

8. *A' Magyarok VII. Vármegyei.*

A' Magyarok' VII. Vármegyei, Erdélynek Nag-nyúgot és Dél felöl való réſzén feküſznek illy rendel.

1. Belső Szólnak Várm.
2. Doboka Várm.
3. Kolos Várm.
4. Torda. Várm.
5. Küküllő Várm.
6. Fejér Várm.
7. Hunyad Várm.

I. BELSŐ SZOLNOK-Vármegye.

Szomſzéd belső Szólnok, Meſzes-Hegy allyával,
'S mind a' két Szamosnak újúl folyásával,
Hol-

Hol *Dés*, *Szamosújvár* népes vásárjával,
Szent-Benedek, *Káplán*, *Betlen* ſzép Várával.

Dés régi Város, só-bányájáról híres.
Szamosújvár, nagy Vásárú hely, ſok Örmények lakják.
Szent-Benedek, Jeles Vára Gr. Kornis familiának.
Káplán, Gróf Haller Kaſtéllyját mutatja.
Betlen, Betlen Gróf tornyos Várával ékeskedik.

II. DOBOKA Vármegye.

Doboka Vármegye néz Szamos vizére,
Hol mehetſz, ha tetſzik, *Szent Mihály-telkére*,
Onnan *Dobokára*, kis Szamos mentére,
És *Apafalvának* kövér mezejére.

Szent-mihály-telke Torma familiát uralja.
Doboka, középſzerű Város Kis ſzamos mellett,
Apafalváról neveztettek az Apafi Fejedelmek.

III. KOLOS Vármegye.

Kolos-Vármegyében találod *Bontzidát*,
Ugy *Kolosvárt*, mellynek Szamos moſſa falát
Monoſtort; *Koloſſal*, *Búzát*, *Gyalú* Várát,
'S kettös Kaſtéllyokkal ékes *Szamas falvát*,

Bontzida kies helyen épült Vár, a' ſzölös hegyek között,
Kolosvár kerített Magyar Város, Akademiájáról Reform. és Socin. Collegiumról; főképpen pedig az Edélyi Fő Guberniumról, melly Szebenből ide által tétetett, nevezetes.
Monostor vólt elsö ſzálláſok a' Jeſuitáknak.
Kolos mezö Város, só-kútakkal bövelkedik.
Búza, Várát a' Csákiak, *Gyalut* a' Bánfiak bírják.
Szamas falva, Kornis, és Mikola Kaſtélyaival ékes.

IV. TORDA Vármegye.

Torda Vármegyének *Torda* Város feje,
Hol *Disznájó*, *Régen*, *Véts Görgény* teteje,
Itt van *Szent Iván*-is, Vajdák kies helye,
'S vas-bányáról híres *Teplitza* ferdeje.

Torda népes Város, sóval bővelkedik.
Disznájót Kún famil. *Vétset* Kemény fam. bírja.
Régen Dombos helyen épült, szép Város.
Görgény, régen erős Vár, most romlását siratja.
Vajda Szent Iványnak, múlató helyek az Erdélyi Vajdáknak.
Teplitza, Vas-bányáról, meleg fördörül híres.

V. KÜKÜLŐ Vármegye.

Kükülö Vármegyét Kükülö ásztatja,
Kükülövár, *Radnót* itt Várát mutatja.
Bonyhát, *Ebesfalvát* lábad el-járhatja.
Szent-Miklós Várát-is szemed meg-láthatja.

Kükülö vár, *Radnót* tornyos épületü Várak.
Bonyha Sz. Miklós, Bethlen fam. szép Kastéllyai.
Ebesfalváról emeltetett Apafi a' fejedelemségre.

VI. FEJÉR Vármegye.

Fejér Vármegye néz *Gyula-Fejér-várra*,
Hol *Enyed*, *Borberek*, *Alvintz*, *Balásfalva*,
Torotzkó, *Zalákna*, híres *Abruk-bánya*,
Szent-Király, *Homorod*, *Brad*, *Tövis*, *Tótfalva*.

Gyula fejérvár most *Károly Vára*, a' régi Fejedelmek' lakó helye, ma az Erdélyi P. Püspök Residentziája.
Nagy *Enyed*, szép Város, a' Ref. Collégiumnak helye.

Bor-

Borberek hegyen épült Vár. *Alvintz* el-puſztúlt.
Balásfalva Oláh falú, az Oláh Püspök helye.
Torotzkó. vas és ezüst bányáiról nevezetes.
Zalakna, *Abrug Bánya* a' Bánya Városoknak feje.
Szent-Király Bánfi Kast. ékes. *Tót falú* rongyos vár.
Homorod sóval, *Brád* lakosokkal bővelkedik.
Tövisen a' Paulinuſoknak ſzép Klaſtromjok vagyon.

II. HUNYAD Vármegye.

Vég Hunyad Vármegye Dél felé tétetett,
Hol *Hunyad*, *Aranyvár*, *Rápót* építetett,
Illye, *Déva*, *Dobra* mind ide helyhetett,
Vas-kapun a' Török gyakran meg-veretett.

Hunyad, Hunyadi János Gubernátor' régi Vára.
Aranyvár, *Illye*, *Dobra* jeles erősségek.
Rápot ſavanyú vízzel kedveskedik. Káſzoni Fam.
Déva kerített népes Város, itt vólt *Decidáva*, és ehez közel *Sarmizegethuſa* Decebalus Városa.
Vas-kapú ſzoros bé-'s ki-járás a' hegyek között.

9. *A' Székelyek VII. Fő-Székei.*

A' Székelyek VII. Fő-Székei, és Fiókjai nagy réſzben Eſzakra és Nap-keletre feküſznek illy rendel:

2. Csik-ſzék.
2. Kézel-ſzék.
3. Orbai-ſzék.
4. Szepsi-ſzék.
5. Udvarhely-ſzék.
6. Maros-ſzék.
7. Aranyos-ſzék.

I. CSIK-

I. CSIK-SZÉK *Gyergyó*, *Káſzon* ſzékekkel.

Csik-ſzék, Gyergyó, Káſzon vagyon é-
ſzak táján,
Ama híres *Tarkó* 's *Gimes* hegynek allyán,
Itt *Somlyó*, *Csik-ſzerda*, menj túl *Miko Várán*,
Majd éred *Szentmiklóst* 's nyúghatſz *Oláhfal-
ván*.

Somlyó népes hely, ſzép Pápiſta Oskolával.
Csik ſzerda fő Város Csikban, nagy Vásáru hely.
Miko-Vár magas Sántzokkal meg-erősittetett.
Sz Miklós Gyergyó ſzéknek Fő Városa.
Gimes hegyen sólyom madarak erdei Bikák te-
remnek.

II. KEZDI SZÉK.

Kezdi ſzéket keresd Nap-kelete felűl,
Hol *Kezdi-Vásárhely* az ótt vize körül,
Kezdi Szent-Lélek-vár magas kő-ſziklán űl,
Dálnak, *Maxa*, *Beretzk*, helyheztetett ſzélűl.

Kezdi-Vásárhely fő Város a' gyülésnek helye.
Dálnok, *Maxa*, *Bálványos* közép ſzerű helyek.
Beretzknél lehet által menni az Ojtó ſzoroſságán.

III. ORBAI SZÉK.

Hegyes Orbai Szék határos Moldával,
Hol *Zábola* fénylik magas kő-várával,
Itt van *Kováſzna*-is meleg forrásával,
Zágon után *Papóltz* ſok ſzámú vadával.

Zábola mellett lévő hegyek termő sót adnak.
Kováſzna haſznos meleg ferdejéről híres.
Zágon és *Papóltz* népes helységek.

IV. SZEP-

IV. SZEPSI SZÉK.

Nap keletre hajlik Szepsi-ſzék határa,
Hol helyheztett *Szent György* Ólt vize partjára,
Körös-Patak, *Uzon*, *Ajta*, *Miklósvára*,
Innen mehetſz *Gidó-Illye Bik-falvára.*

Szent György, *Uzon*, *Bik-falva* jó helységek.
Körös-Patak, *Miklós-Vár* nagy meſterségű Várak.
Ez egy folyásban lévő ſzékek *Három ſzéknek* (Triſedes) neveztettnek.

V. UDVARHELY SZÉK.

Udvarhely Szék vagyon Kükülő mentében
Hol *Almás*, *Udvarhely* egymás Vidékében,
Gyógy, *Bardótz*, *Kereſztúr*, hegyek környékében,
Termeſzt ſok vadakat makkos erdelyében.

Almásnál, a' Kriptákba tsepegő víz kövé válik.
Udvarhelyen lakik, a' Székelyeknek fő Kapitánjok.
Gyógyon ſok góbé golyás emberek laknak.
Kereſztúr, *Bardótz*, hegygyel, sóval bővelkedik.

IV. MAROS SZÉK.

Maros vize moſſa Maros Szék határát,
Itt találod *Szent-Pál*, *Szent-Demeter* Várát.
Maros-Vásárhelyen nézd Pallás óltárát,
'S annak halmon épült meſterséges Várát.

Szent-Pál várát, Rédei, *Sz. Demetert* Gyulafi fam. bírja.
Maros-Vásárhely, hegyen épült Várával, a' Pápiſta és Reformátuſok ſzép Oskaláival ékeskedik.

VII. ARANYOS SZÉK.

Szomszéd Aranyos Szék Torda Vármegyével
Hol *Kotsárd*, *Várfalva* Kastéllyos helyével,
Bagyon után *Fel-vintz* nagy számú népével,
'S a' *Kereszztes-mezö* sok búza kévével.

Vár-falva Báró Jósika Kastéllyával ékes.
Kotsárd, *Bagyon*, *Fel vintz* népes Városok.
Kereszztes mezö a' sok népes Városok.

19. *A' Szászoknak VII. Fö-Székei.*

A' Szászoknak földe VII. Fö-Székekre és két Districtusokra osztatik illy rendel:

1. Szeben-Szék.
2. Medgyes-Szék.
3. Szász-Sebes Szék.
4. Szász-város Szék.
5. Kö-halom-Szék.
6. Seges-vár Szék.
7. Nagy-Sink Szék.
8. Brassai v. Bartza Distr.
9. Beszterczei Districtus.

A' Szászoknak nevezetesebb Városai ezek.

Brassó, *Szeben*, *Medgyes*, *Nagy-Sink*, *Beszterze*, *Seges-vár*.
Kö-halom, *Ujegyház*, *Szász-város*, *Rudna*, *Vizakna*
Szász-sebes, és *Szerda-hely*, *Berthalma*, *Szelistia*, *Talmáts*.

Brassó, Corona, Kir. Város, a' Bartzaságnak feje.
Szeben, Cibinium, Hermannstadt, Királyi fö-Város, ez elött a' Guberniumnak, Generálisnak, és Ország gyülésnek helye.

Ide

Ide közel vagyon a' *Veres torony*, erős Vár a' szoros útnál.

Medgyes, Media, Kir. Város, nagy halmon épültt Templomával.

Nagy-Sink, formás Szász Városotska.

Beſztertze, Biſtricia, K. Város, a' Biſztritz vize mellett.

Segesvár, Schäßburg, K. Város, hegyen épült Várral.

Kő-halom, Reps, módoſan épült ſzép város, magas Várával.

Ujegyház ſzabad Város az Ujegyházi fiú ſzéknek feje.

Szász-Város, Broß, K. Város a' Maros mellett. Ehez közel vagyon a' *Kenyér mezö*, a' kenyér víz mentében.

Rudna, közel Szebenhez, só bányával bővelkedik.

Szász-Sebes, Müllenbach, K. Város, kies lakóhely.

Szerdahely, Reißmarkt, fiú ſzéknek feje.

Berthalom, hegyen épült templomával, a' Szász Püspök ſzékével, és ſzép ſzőlejével nevezetes.

Szelist és *Talmáts* egyben köttetett fiú ſzékek.

II. *Fogaras Földe.*

Ólt vizére hajol Fogaras Vidéke,
Oláhsággal tellyes többnyire környéke,
Itt épültt *Fogaras* Oláh Püspök ſzéke,
Seppedékes motsár Várának melyéke.

Fogaras földe, fejedelmi magános jóſzág, hol *Fogaras* népes Város erős Várával, az Unitus Oláh Püspök lakó-helye. Jó kenyerével kérkedik.

Porumbák, itt ſzép üveg kéſzítő kementzék vagynak.

II. SZAKASZ.

Erdélynek Polgári állapotjáról.

§. 1.

ERDÉLY ORSZÁG Polgári állapotjára nézve két rendből áll, a' *Fejedelemből.* és az *Ország Tagjaiból.*

§. 2. Moſtani Fejedelme, F. Római Tsáſzár II. *Ferentz* Magyar és Tseh Országoknak örökös Királya, a' ki az Erdélyi Fejedelemséget-is örökös juſſal bírja 1792 Eſztendőtől fogva, és azt hív Tiſztei által igazgatja.

§. 3. Az Országnak Tagjai Nemzetségekre nézve, *Magyarok*, *Székelyek*, és *Száſzok.* Vallásokra nézve, *Catholicuſok*, *Reformátuſok*, *Evangyelikuſok* és *Unitáriuſok.* Rangjokra nézve pedig, *Papok*, *Mágnáſok*, *Köz-Nemeſek*, és *Királyi Polgárok*, kik a' tiſztes Száſzok.

§. 4. Az Országnak dolgai a' Fejedelemnek hatalmából igazgattanak I. Az Ország-Gyűlésén. II. Az Erdélyi Cancelláriánál. III. A' Guberniumon. IV. A' Királyi Kamarán. V. A' Királyi Táblán. VI. A' Vármegyének Tábláján. VII. A' Székelyeknek és VII. A' Száſzoknak Székein.

§. 5.

§. 5. *Az Orſzág Gyűlése* ſzokott lenni a' három fő Nátziókból, melly-is *Felső* és *Alsó* Táblákra oſztattatik. *A' Felső Táblán* űl a' Gubernium a' Prælátusokkal, Grófokkal és Bárókkal. *Az Alsó Táblán*, a' Királyi Tábla, a' Magyar Vármegyéknek, a' Székelyeknek és Száſzoknak Követei. *Mind a' két* Táblának Feje a' Királyi Commiſsárius, a' ki a' Királynak Propóſitzióit az Orſzág eleibe terjeſzti.

§. 6. *Az Erdélyi Cancellária* Bétsben vagyon, és a' Királynak Parantsolatit írásban küldi az Orſzágnak.

§. 7. *A' Fels. Gubernium* az Orſzágnak dolgait Kolosváron folytatja, mellynek Præſese a' Gubernátor, a' Tanátsos Urak pedig a' Három Nátziókból válaſztatott XII. Úri ſzemélyek.

§. 8. *A' Királyi Kamara* kettő: A' *Szebeni*, és a' *Abrugbányai*: Ez a' Bányai: ama' pedig az Orſzágnak egyéb jövedelmire visel gondot.

§. 9. *A' Királyi Tábla* az Orſzágnak fő Törvény ſzéke, melly egy Præſesből, Itélő Bírákból és Aſseſsorokból áll, a' mellyről mind az által lehet a' Guberniumhoz, és onnan a' Királyi Udvarhoz folyamodni.

§. 10. *A' Magyar VII. Vármegyék* ugyan annyi Táblák által igazgattatnak, mellyeknek ítélő Bírája Fő-Ispány, Vice-Ispány, Szolga Bírák, Notáriusok, és Nemes Alsesorok. Holott-is a' Causák elsöben a' Szolga-Bírák eleiben vitettetnek, onnan a' Vármegye Gyülésére, végre pedig a' Királyi Táblára.

§. 11. *A' Székely Nemzet* a' mint VII. Székekre osztattatott, úgy minden Széknek vagyon különös Magistrátusa, ezen 7. Magistrátusnak egy Fő Királyi Bírája, ki a' Fejedelemtől rendeltetik, és annak nevében ítéli a' Székelyeket. Itt a' Per elsöben a' Királyi Vice-Bíró eleiben; onnan a' Királyi Fő-Bírához, utóljára a' Királyi Táblára szokott vitettetni.

§. 12. A' Szász Nemzet VII. Fő Székekre és 2. Districtusokra fel-osztattatván, mindenik különös Magistrátus alatt vagyon. Az egész Szász Universitásnak pedik a' Fejedelem rendel egy Fő Királyi Bírót, ki Szebenben lakik; és Esztendönként ott Katalin nap tájban közönséges Gyülést tart, a' hová vitettetnek az appellált Causák a' Városi Tanáts' törvény székről.

§. 13. Egy Fő Papi Szék vagyon Erdélyben, mellynek Feje az Erdélyi Katholikus Deák Püspök. Ez ítéli-meg Káptalanjával együtt a' Szent Székre tartozó dolgokat, a' hon-

honnan lehet a' Causákat fellyebb vinni az Eſztergomi Érsekhez, és végre a' Római Szent Székhez.

§. 14. A' hadi dolgokat az Erdélyi Generális igazgatja, ki hat Regementel vigyáz az Orſzágnak békességére.

§. 15. A' Törvénykezésekben élnek az Erdélyiek, réſz-ſzerént a' Tripártitummal; réſz-ſzerént a' magoktól fel-állíttatott Törvényekkel. Mellyeket ök *Adprobáta* és *Compiláta* névvel neveznek. és meg erösítettenek II. Rákótzi György által a' Fejérvári Gyülésben, 1653. Eſz.

§. 16. A' mi a' Valláſt illeti: Erdélyben öt féle Religiók vagynak. R. *Catholika, Reformáta, Evangelika, Sociniána* és *Görög Vallás.*

A' Római *Katholika Religio* a' Magyarok és Székelyek között virágzik, a' Fejérvári Deák Püspök igazgatása alatt.

A' *Reformáta Vallás*, ugyan a' Magyarok és Székelyek között gyakoroltatik, egy Superintendens, és az alatt lévö Seniórok vígyázása alatt.

Az *Evangelika Religio*, mellyet többnyire a' Száſzok követnek, egy Superintendens, és bizonyos Dekánusok által igazgattatik.

A' *Sociniána* Vallás, mellyett *Blandrata György* és *Dávid Ferentz* hintegettenek elsöben Erdélyben, Ifjú Zápolja János idejében igen virágzott vala; de már hezd hanyatlani. Vagyon ma-is egy Superintendense.

A' Görög Valláſt tartják az Oláhok, Oroſzok, Görögök, kik-is *Unitusok* vagy *Diſsentiensek*, azoknak Püspökjök *Fogarason*; ezeknek pedig *Balásfalván* lakik.

§. 17. A' Tudományok-is ſzépen virágoznak Erdélyben.

A' Katholikusoknak egy Akadémiájok vagyon *Kolosvárban.*

A' Reformátusoknak három fö Collegiumjok, az *Enyedi*, *Kolosvári*, és *Maros-Vásárhelyi.*

A' Száſz Evangelikusoknak majd minden fö Száſz Városokban vannak ſzép Oskoláik.

A' Sociniánusoknak, *Kolosváron* és *Tordán.*

§. 18. Tzímere Erdélynek 3. réſzekre oſztatott pais, mellyen a' Magyaroknak *fekete Sassok*, Székelyeknek *napjok* és *hóldjok*; a' Száſzoknak pedig 7. *Városaik* vannak lerajzolva.

III.

III. SZAKASZ.

Erdély-Országnak rövid Hiſtóriája.

§. 1.

Erdély Országot régenten *Dákusok* és *Geták* bírták, igen hadakozó kegyetlen Nemzet mind *Ovid* írja:

Nulla Getis tota gens eſt truculentior orbe.
Nints e' földön kegyetlenebb Nemzet a' Getáknál.

§. 2. Ezek minek-elötte a' Rómaiak' hatalmába eſtenek: gyakran háborgatják vala öket; mert valamikor a' Duna bé-fagyott, azon nagy ſereggel által menvén, Mézſiának és Pannoniának földét ſzörnyüképen puſztítoták. Kivált, *Cotizó* névü Fejedelem, úgy meg-ijjeſztette Rómát, hogy az akkor élö Horátzius illy ſiralmas panaſzra fakadna:

Pæne occupatam ſeditionibus delevit Urbem Davus.

Tsak nem el-puſztította Dákus a' zenebonás Róma Városát.

§. 3. *Domitziánus* Római Tsáſzár fegyvert fogott ugyan ellenek, és ſzándékozott öket meg-zabolázni; de majd egéſz ſerege a' Dákusoktól meg-verettetvén, kénteleníttetett

eſztendőbéli adónak ígéretével azoktól békességet kérni 88. Eſzt.

§. 4. Végre Trájánus Imperátor 102. Eſzt. nagy kéſzülettel a' Dákusos ellen menvén, őket igen meg-alázta: mert *Decebalus* névű Királyokat egéſz ſeregével meg-verte, annak Fő-Városát *Szármizegethuzát* az Orſzággal együtt el-foglalta, és oda új Római lakosokat küldvén, a' Királyi Városſt Ulpia Trájánának nevezte.

§. 5. Sok idő múlva, Gallienus Római Tsáſzár idejében, a' Gothusok és Sarmaták az Éſzaki Tartományokból ki-jövén; a' Dákuſokkal, Getákkal öſzve adták magokat, és a' Rómaiakat Dáziában annyira háborgatták, hogy ott tsendesen lakások nem lehetne. Melly okra nézve *Aureliánus* Imp. 274-ben a' Római Vitézeket onnan Mézſiába által költöztette, a' kik ott meg-maradtanak, idővel el-allyasodván, Oláhokká lettenek, kik magokat ma-is Rómaiaknak nevezik.

§. 6. Bírták a' Gothusok, Gepidák és egyéb nemzetek Dáziát ſzép békességben mind addig, mig nem a' Hunnusok Scithiából kijövén 376. Eſzt. táján, azokat réſz ſzerént a' Dunán által hajtanák; réſz ſzerént meghódoltatnák, és Dáziát a' ſzomſzéd tartományokkal együtt el-foglalnák.

§. 7.

§. 7. Kik-is mit tselekedtenek Atilla Király alatt, hogy jöttenek idővel helyekben az *Avaresek*, és ezek után a' *Hungarus Magyarok*, mint foglalták és oſztottak-fel Dáziát és Magyar Orſzágot: rövideden meg-lehet látni a' Magyar Orſzági Kis-Tükörben.

§. 2. Első Szent Iſtván Király Gyulát Erdélyi Fejedelmet meg-győzvén, Erdélyt a' Magyar koronához foglalta 1002, Eſzt. és az időtől fogva, azt a' Magyar Királyok bírták bizonyos Fő-Tiſztek, avagy Erdélyi Vajdák által, Zápolya János Magyar Orſzági Király' haláláig, melly történt 1540. Eſzt.

§. 9. Annak halála után kívánván Isabella, vagy Erzsébet özvegy K Aſzſzony, a' kötés ellen-is kisded fijának Ijfú Zápolya Jánosnak az Orſzágot meg-tartani: Első Ferdinánd, Magyar Orſzág rendes Királya ellen ki-hívta ſegítségére Sulimán Török Tsáſzárt, mint Tutorát, de nagy kárával: mert Sulimán Buda alá jövén nagy ſereggel, Isabellát fiával együtt Erdélybe küldötte, Budát pedig az Orſzágnak nagy réſzével magának foglalta 1541-ben.

§. 10. Igy el-ſzakadván Erdély a' Magyar Koronától, az időtől fogva különös Fejedelmek és Vajdák által ſok változások között igazgattatott, egéſz Leopold Ts. és Király idejéig, a' ki a' Törököt Béts alatt meg-ver-

vén, nem csak Magyar Országnak nagy részét, hanem Erdélyt-is el-foglalta, és viszont a' Magyar koronához szerentsésen kötötte 1687-ben.

§. 11. Kik vóltanak gedig Ifjú Zápolya Jánostól fogva Erdélyi Fejedelmek vagy Vajdák mind ez ideig azokat rövid Versekben foglalván, rend szerént elö adom.

Az Erdelyi Fejedelmek és Vajdák.

Zápolya vólt elsö Erzsébet Annyával,
Kit *Bátori István* követett sorjával,
Majd *Bátori Kristóf*, *Sigmond* kis fijával,
És *Bátori András*, a' *Mihály* Vajdával.

Székely Mózseſt sorban *Botskai* követte,
Ezt *Rákótzi 'Sigmond*, de csak el-kezdette,
Bátori Gábornak mert önként engedte,
Ki a' gyilkos útszát vérével festette.

Bethlen Gábor magát vitézül forgatta,
Ki az igazgatáſt *Katalinnak* hagyta,
De *Bethlen Istvánnak* ezt az Ország adta,
Majd *Rákótzi Györgynek* ismét ajánlotta.

Bízta *Rákótzi György*, érvén vég órára.
Ifjabb *Rákótzi György* és *Ferentz* fijára.
Rédei, *Bartsai*, *Kemény* nem sokára.
Bírván, szállott a' két *Apafi* vállára.

Végre Fö-Urához Erdély visszsza tére,
Jutván *Leopoldnak* hatalmas kezére,
Ez után vólt *József* kegyelmes Vezére,
Bár' *Rákótzi-Ferentz* vólt nagy ellenére.

Károly

Károly a' Törökön véve diadalmat,
Leánya *Mária Thréſia* óltalmat,
Szerze Erdélynek-is tsendes nyúgadalmat,
Szállítta *Józsefre* a' nagy bírodalmat.

Józsefet bölts ötse, *Leopold* követte,
Igaz Orſzág-Atya: tsak kár, hogy élette,
Hamar el-tünt: Éljen ſokáig helyette,
Ferentz fia! Erdély, imádkozz érette!

1. JOANNES ZAPOLYA Jun. 1541.

ZÁPOLYA János ZSIGMOND, Zápolya János K. Fija, bé-ment Isabella Annyával együtt Erdélybe 1541-ben, és bírta a' Fejedelemséget 30 Eſztendeig. Ez

1. Igen gyenge lévén helyette Isabella fogott az igazgatáshoz, *Martinuſius György* Váradi Püspök kints-tartó, és *Petrovitz* Temesvári Commendáns tutorságok alatt.

2. De nem ſokáig-bírhatta Erdélyt Isabella békeſségben: mert György Püspök a' Török alatt nem kivánván lenni, titkon Ferdinándnak ajánlotta Erdély Orſzágot. Ki-is Kástáldus Hadi Vezére által arra hajtotta Isabellát, hogy Erdélyt a' M. Orſzági Koronával, és Kaſſa Városával, Ferdinándnak engedte, maga pedig Erdélyből ki-költözne fijával együtt Siléſiába, az Oppavifi Hertzegségbe, mellyet adott nékie Ferdinánd ſzáz ezer aranyal együtt Erdély Orſzágért 1751-ben.

3. György Püspöknek ezen hűségét ſzépen megjutalmaztatta ugyan Ferdinánd, tévén ötet Eſztergomi Érſekké és Erdélyi Gubernátorrá: de e' jóval kevés ideig élhetett: mert tsak hamar azután

Kastáldó Vezér ötet Alvintzen meg ölette némelly gyilkosok által.

4. Ferdinánd sem bírhatta sokáig Erdélyt: mert Sulimán Török Tsászár mind addig hadakozott ellene, míg nem Erdélyt Isabellának viszsza adná, mellyet meg is tselekedett, nem reménylhetvén különben Sulimántól békeséget.

5. Viszsza jövén Isabella fiával együtt Erdélybe 1556 Esztendő kezdett *Bebék Ferentz* ellene vádoskodni a' Török portánál, mint ha nem volna alkalmatos az igazgatásra, és magát Gubernátorrá tétette: de tsak hamar torkára forrott a' vádoskodás: mert Isabella szép szín alatt *Bebék Ferentzet*, *Kendi Ferentzet* és *Antalt* magához hívatván, öket Fejérváron éjjel meg ölette tikon 1558 Esztend. melly után maga-is nem sok idő múlva halálos nyavalyába esvén, meg-hólt 1559 Esztend.

6. Ifjú Jánosra szálván Annya halála után az igazgatás, sokat alkalmatlankodott a' Török segítségével a' Magyaroknak, kit-is hogy jobb barátjává tehessen, *Blandrata György* Udvari Orvos Dok. tora tanátsából a' Sociniána, avagy a' Szent Háromság tagadó vallásra hajlott, és azt Erdélyben minden módon terjeszteni igyekezett.

7. De így sem nyerhette-meg Sulimán Tsászárnak azt a' kegyelmét, hogy igérete szerént nékie viszsza adná Budát Magyar Országgal együtt: mellyért-is elméjét a' békeségre fordította; és Maximilián Királlyal meg egyezett illy pontomokban. Hogy ne Királyi hanem Fejedelmi titulussal bírja Erdélyt, és Magyar Országban, *Bihar*, *Márma-os*, *Kraszna*, *Közép Szolnok* Vármegyéket, életéig. 2. Maximilián ötet a' Török ellen védelmezze, és ha Erdélyből ki-szoríttatnék, az

Oppá-

Oppáviai Hertzegséget bírja Siléſiában. 3. Unokái közzül adjon a' Tsáſzár egy Hertzeg Kis-Aſzonyt néki Feleségül 1750 Eſztend.

8. De nem ſokáig élhetett e' békeſség haſznával János: mert 1571 2. Márt. hervadozó életét letette magtalanúl 31 Eſztendös korában. Ditséretes Fejedelem lett vólna, ha roſzſz Tanátsosi által életében és vallásában meg-nem veſztegettetett vólna.

2. STEPHANUS BÁTORI. 1571

Somlyai BÁTORI István, ez előtt Váradi Commendáns, (kit nagy lábú Bátorinak hívták a' Magyorok) Ifjú János után válaſztatott Erdélyi Fejedelemmé 1571-ben, kinek válaſztását mind a' két Tsáſzár helyben hagyta le-kötelezvén magát mind a' kettőnek hűségére.

1. Hogy békeſségben bírhatná Erdélyt, a' külömböző vallásoknak ſzabadságot engedett. De az Ariánus Miniſtereket udvarától el-tiltotta.

2. Sokat alkalmatlankodott ennek *Békesi Gáspár* Ifjú Jánosnak kedves fő embere, ki a' Fejedelemségre vágyodván, Maximiliántól kért ſegítséget és azzal ellene bé-ment Erdélybe, kihez a' Székelyek közzül-is ſokat állattanak. De Bátori István a' Török ſegítségével őtet igen meg-verte, népéből ſokat el-fogott, a' Magyarokkal kegyelmeſſen bánt; de az Erdélyi Székelyeknek füleiket, oraikat elmetélvén, ugy küldötte viſzſza feleségeikhez. A' Törökök pedig ezen ſegítségért 5 ezer arannyal ſzaporították a' 10 ezerből eddig álló adót.

3. Ez

3 Ez után a' Lengyelek Király nélkül lévén Bátori Istvánt választották Királyoknak 1576. Ki-is Lengyel Országban a' Királyságra menvén, Erdélyt bízta testvér Atyafiára *Bátori Kristofra.*

3. CHRISTOPHORUS BÁTORI. 1576.

BÁTORI KRISTOF Bátori István testvére, fel-válalván az Erdélyi Vajdaságot azt viselte közel 6 Esztendeig. Ez

1. Nagy indúlattal viseltetett a' Jésuitákhoz, kiket nem csak bé-hívatott Erdélybe 1579 Esztend. hanem Polgári szabadsággal is meg ajándékozott, és Kolosvárba bé-vivén, számokra szép Klastromot, Oskolát építtetett.

2. Ugyan ez vetette a' Dévai örökös fogságba *Dávid Ferentzet* a' Unitáriusok Püspökjöket: mivel azt tanította, hogy az Ur Jésust imádni nem szükséges.

3. Végre látván maga nagy erőtlenségét, Sigmond nevű 8 Esztendős fiját Succesorának declarálta az Ország Gyülésében 1581-ben, és ugyan azon Esztendőben meg-is hólt, nagy békeségben hagyván az Országot.

4. SIGISMUNDUS BÁTORI. 1581.

BÁTORI SIGMOND, Bátori Kristof Vajdának, Botskai Erzsébet Aszszonytól születtetett fija, Erdélynek igazgatásához fogott 1581-ben, és azt sok változások között folytatta 20 Esztendeig.

1. E' felöl azt írják, hogy vérrel tellyes marokkal jött-ki annya méhéből, melly az ő kegyetlenségét jelenthette, a' mint hogy igen változó elméjű, és kemény természetű Ifjú vólt, melly miatt Erdélyt nagy veszedelembe ejtette.

2. Míg ugyan *Gétzi János* Tutor és Gubernátor alatt vólt, mindenek jól folytanak, de minek utánna Gétzi János Gubernátori hivatalt le-tette, és az igazgatást Sigmondra bízta, azonnal hanyatlani kezdett az Országnak békessége.

3. Mert Zsigmond el-pártolván a' Töröktől Rúdolf Tsászár mellé állott a' Móldvai és Oláh Vajdákkal együtt, és az Országnak azon fő Urait, kik véle abban, mint Erdélynek veszedelmére tzé ozó dologban, meg-nem egyeztenek, kegyetlenül megölette. 1594-ben.

4. E' meg-lévén, láttatott a' szerentse Zsigmondnak igen kedvezni; mert Rúdolf Tsászár ötet arany gyapjas tzímerrel, Imperiumi Hertzegséggel meg-ajándékozván, *Mária Kristinát* a' Stiriai Károly Hertzeg leányát nékie feleségül ajánlotta, a' Móldvai és Oláh Vajdák is magokat hatalma alá adták. Kiknek segitségével a' kevély Sinán Basát, ki Győrt meg-vette vala, három ízben Oláh Országban igen meg-verte, és futva szálasztotta Konstántzinápolyba 1595 holott-is bánatjában meghólt, bosszonkodván azon hogy illy régi tanúlt Vezér egy gyermektől meg-gyaláztatott.

5. Ezután a' Török Tsászár Mahumet sok néppel Eger alá szálván, azt meg-vette. Ki ellen Maximilián Hertzeg és BátoriSigmond szép haddal mentenek, véle Keresztesnél tüzessen meg-ütköztenek, népét meg-nyomták, a' Török Tsászárt is meg-futamtatták. De midön a' Németek és Magyarok

rok mohon esnének a' prédára: a' Törökök és Tatárok újobban reájok rohanván, őket meg-verték, és az előbeni Victoriát kezekből ki-tekerték 1596 Esztendőben.

6. Meg-únván Bátori Sigmond a' Fejedelemséget, azt Rudolf Tsászárnak ajánlotta, kivánván tőle Esztendőnként 50 ezer aranyat, és az Oppáviai Hertzegséget. De tsak hamar elméjét meg-változtatván, titkon viszsza ment Erdélybe, és Pátens Levelével az Országban szemtelenül ki-hírdette, hogy ő Rúdolf Tsászártól igen meg-tsalattatott légyen.

7. Ki ellen hogy magát óltalmazhassa a' Török Tsászárhoz folyamodott, de az őtet meg-vetette és haddal készültt ellene. Mellyen Bátori Zsigmond igen meg-ijedvén, Erdélyt Bátori András Kárdinál Báttyára bízta, Feleségét Máriát viszsza küldötte Annyához Stiriába, és maga Lengyel Országba bujdosott 1599-ben.

5. ANDREAS BATORI. 1599.

BÁTORI ANDRÁS Kárdinál, Erdélynek igazgatását fel-válalta 1599-ben, de maga veszedelmére: mert *Mihály*, Oláh Országi Vajda, Rúdolf Tsászárnak kérésére, bé-menvén Erdélybe Bátori András ellen, azt egész táborával együtt igen meg-verte, András a' hartzról el-szaladván, az Oláhoktól agyon verettetett 33 Esztendős korában, egy alávaló kunyhóban.

Mi-

6. MICHAEL VAIVODA. 1599.

MIHÁLY Oláh Vajda Bátori András halála után egész Erdélyt Rudolf Tsászár számára foglalván, annak nevében kezdette a' Dajdaságot viselni vad kegyetlenséggel.

1. Ez ellen újobban ki jött vala Bátori Zsigmond Lengyel Országból válogatott sereggel: de Básta Györgytől és Mihály Vajdától Goroszlónál igen meg verettetvén, futva szaladott viszsza L. Országba 1600.

2. Melly időben Erdélynek igen keserves állapotja vólt, a' midőn a' kegyetlen Básta, és Mihály Vajda fene szívű Tisztjeikkel Erdélyt szabadolsan nyomorgatták, a' Nemes Uri személyeknek házaikat el-foglalták, javaikkal, feleségeikkel, leányaikkal kedvek szerént éltenek, nem lévén senki, a' ki őket ez inségből meg szabadíthtaná.

3. E' között Básta György, kegyetlen Olasz ember, irigyelvén Mihály Vajdának a' prédát, azt maga Sátorában álnokúl meg ölette, és Erdélyt kedve szerént sanyargatta. Kinek szörnyű pusztítása miatt arra jutott Erdély, hogy az emberek magok vonnák az ekét, és a' hét kerekű talyigát, mellyett Básta szekerének neveztenek.

4. Nem szenvedhetvén tovább az Erdélyiek Bástának kegyetlenségét, ismét Bátori Zsigmondot Erdélybe hívták, és sokan melléje állottanak. De Sigmond látván, hogy Rúdolf Tsászárnak és Bástának erejével nem bírhatna, maga álhatatlanságának kárhoztatásával a' Tsászár kegyelméhez folyamodott, és végképen által-adván az Országot, Tsch-Országba

ba ment lakni 1602-ben, holott-is végre unalmas életét le-tette 1613 Eſzt.

5. Így Erdély újobban Básta kezére esvén, ſzörnyű keménységével azt tselekedte; hogy az Erdélyiek Rúdolf Tsáſzártól el-pártolván, a' Törökhöz hajólnának, Vajdájokká tévén *Szekély Moizsest.*

7. MOISES SICULUS. 1602.

SZÉKELY MÓZSES a' Török Tsáſzárhoz folyamodván attól az Erdélyi Vajdaságban meg-erösíttetett, és Bektes Basával Erdélyt a' Török ſzámára kezdette foglalni.

1. De ez-is kevés ideig bírhatta a' Vajdaságot; mert Rádula Oláh Vajdától egéſz népe ſzéllyel verettetett, és magának-is feje vétettetett 1603 Eſzt. Bektes Basa pedig nagy kárral futva ſzaladot-ki az Orſzágból.

2. E' hartz után Rádula Vajda Erdélyt ismét Rúdolf Tsáſzár hüségére hajtván azt Bástára bízta. Ki-is nem lévén már mit puſztitani; az Orſzágnak igazgatására Decemvirátust rendelt Németekből és Magyarokból: maga pedig onnan Magyar Orſzágba Rúdolftól ki-hívattatott, és ott fő hadi Vezérré tétettetett 1604 ben.

3. De az Erdélyiek nem ſzenvedhetvén a' Német Tiſzteket, és mind vallásokban, mind javaikban való háborgattatáſokat: kivált *Botskai Iſtván*, a' ki párt ütéſsel vádoltatván, a' Kaſsai Generálistól *Barbiánusól*, minden jóſzágaitól meg-foſztattatott: új háborúságot indított Erdély és Magyar Orſzágban 1604-ben.

8. STE-

8. STEPHANUS BOTSKAI. 1604.

BOTSKAI ISTVÁN, Bátori Sigmond alatt Váradi Commendáns, kezdett Rúdolf Tsáſzár ellen fegyvert fogni 1604-ben, és folytatta a' hadakozáſt, 2 Eſztendeig. Ez

1. Látván, hogy mentsége a' Tsáſzár előtt haſzontalan, fegyverrel kivánta maga ügyét óltalmazni. Mellyre nézve, *Lippai Baláſi* és *Németi Baláſi*, a' Hajdúságnak fő Kápitányait az egéſz Hajdúsággal magához édesgetvén, tsak hamar *Dioſzegnél* és *Kerekinél* a' Németeket fel verte, magát-is Bárbiánuſt futva ſzalaſztotta Tokajba és onnan Kassa felé.

2. Botskainak illy ſzerentsés elő-menetelén felindúlván némelly Magyarok, tsak hamar mellé állottanak Kassa Városával együtt, és hogy erősebbek leheſſenek, a' Török Tsáſzár hűségére magokat ajánlották.

3 Ezt meg-értvén Rúdolf Tsáſzár, Báſia Györgyöt küldötte Botskai ellen 1605-ben. Ki Botskait Edelénynél meg-verte, és népét el-ſzéleſztvén, magát Egerbe ſzalaſztotta. De tovább győzedelmét nem folytathatta, mivel a' Németek nem akartanak ſzolgálni fizetés nélkül, hanem Eperjesnél, az után Pozsonynál töltötték az időt haſzontalanúl.

4. E' jó alkalmatoságon kapván Botskai, új ſereget gyűjtött, felsö M. Orſzágot a' Bánya Városokkal együtt el-foglalta. A' *Szerentsi* Gyülésben mind a' Magyaroktól, mind a' Törököktől Erdélyi Fejedelemnek esmértetett. Söt Mahumet Fő-Vezér, ötet, Peſt alá hívatván, egy ſzép koronával meg-is ajándékozta. Mellyet ugyan Botskai

nagy emberséggel el-vett, de nem úgy mint hatalomnak; hanem mint ſzeretetnek jelét.

5 Ezek után tsak hamar békességre fordítván elméjét, Mátyás Hertzeg közben vetése által a' Tsáſzárral meg-egyezett illy Pontomokban. 1. Hogy Impériumi Hertzeg titulussal bírja Erdélyt, és azon Vármegyéket, mellyeket Bátori Zsigmond bírt M. Orſzágban. 2. A' Protestáns Vallásnak légyen ſzabadsága.

6- Ugyan akkor tájban a' két Tsáſzár között-is 20. Eſztendeig tartó frigy ſzereztetvén, Botskai nagy örömmel Kassára ment, és ott, életének 50 dik Eſztendejében mag nélkül meg hólt 1606. 17. Dec. Sokan úgy vélekednek: hogy *Kátai Mihály*, Botskai Cancelláriussa étette vólna-meg ötet méreggel, melly gyanuságért Kátai Mihály másod napon a' Hajdúktól öſzve vagdaltatott. Botskai Iſtván teſte pedig Erdélybe vitettetvén; Fejér-váron el-temettetett.

9. SIGISMUNDUS RAKOTZI. 1607.

RÁKÓTZI ZSIGMOND, Botskai Iſtvánnak Hadi-Generálisa, és Erdélynek akkori Gubernátora, Botskai után, kedve ellen-is Fejedelemmé válaſztatott Erdélyben: De ez mint jámbor és beteges ember, önként e' Tiſztességet *Bátori Gábornak* engedte, és M. Orſzágban *Szerentsre* ki-jövén, ott lakott magános tsendességben, mind haláláig.

10. GABRIEL BATORI. 1603.

BÁTORI GÁBOR az Erdélyi Vajdaságot fel-válalta 1608. és bírta azt nem nagy ditsérettel 5. Eſztendeig. Ez

1. Jeles vitéz, de igen fajtalan és kegyetlen ember vólt, mellyért tsak hamar az Orſzágnak kedvetlenségébe esett.

2. Ez ellen Mátyás K. Forgáts Zsigmondot, és Rádula Vajdát ſzép haddal küldötte Erdélybe. Kik is Kolosvárt, Szebent, és egyéb Városokat könnyen el foglaltanak. De Bátori Gábornak ſegitségére jövén *Nagy András* a' Hajdúk Kapitánja, és ſok ſzámú Törökök; Forgáts hadát igen meg-verték; és Erdély Orſzágból ki-kergették 1611-dikben.

3. E' meg-lévén, Bátori Gábor azon Városokkal, mellyek könnyen fel-adták magokat, kezdett kegyetlenül bánni: mert lakosaik közzül ſokakat meg-öletett, vagy jóſzágaikat fel-prédálta. *Nagy Andrást* pedig a' Hajdúk Kapitányját borital közben agyon verte, melly tselekedetével ſokakat magától el-idegenített.

4. Ki-is hogy ezen kegyetlenségért a' Török Portánál ne vádol aſſon: Gétzi Andráſt, meghit emberét, maga mentségére a' Török Tsáſzárhoz küldötte. De *Gétzi András* külömben tselekedett; mert Bátori Gábornak kegyetlenségét, bujáságát és egyéb vétkeit elö-adván, annyira ellene haragította a' Török Tsáſzárt, hogy azt Tiſzteiröl meg-foſztaná, helyében elsöben ugyan

Gétzi Andrást, majd *Bethlen Gábort* állítaná ezt számos Török haddal Erdélyben kisértetné. Kit az Erdélyiek örömmel fogadtanak, Bátori Gábort meg-vetvén, 1613. Eſzt.

5. Ezen ſzerentsétlenséget meg-értvén *Bátori Gábor*, Mátyás Királyhoz folyamodott, és Váradra menvén, a' midön ott, az ígért ſegítséget várná: *Szilasi János*, és *Nadány Gergely* N. emberek á tal, kiknek feleségeikkel ez előtt gonoſzúl élt, a' Váradi Utſzán maga kotsijában megölettetett 27. Oct. 1613.

II. GABRIEL BETHLEN. 1613.

BETHLEN GÁBOR, Bátori Gábor' keménysége miatt a' Török Tsáſzárhoz ſzaladott, és ſok igéretek, ajándékok által, annak engedelméből az Erdélyi Fejedelemséget megnyervén, 1613. Eſzt azt ſzerentsésen bírta 18. Eſztendeig. Ez

1. Fejedelemségének mindjárt kezdetében, Medgyesre Gyüléſt hírdetett az Orſzág' dolgainak elrendelésére, a' mellyre *Szilasi* és *Nadányi* megjelenvén, Bethlen, és az Orſzág előtt ugyan kegyelmet nyertenek, de a' katonák és a' köz rend őket halálra keresték: és midön a' Medjesi toronyba ſzaladtanak vólna, onnan nyakra főre levettettenek Bátori Gábor haláláért 1614-ben,

2. Ez után egynéhány eſztendő múlva 1619-ben, a' Tseheknek öſztönözésekre, 18. ezer válogatott ſereggel bé-jött M. Orſzágba II Ferdinánd K. ellen, és tsak hamar M. Orſzágnak nagy részét *Kassával*, *Nagy Szombattal* és *Pozsonyal* együtt

együtt el-foglalta, a' Korona-is minden Clenodiumokkal kezébe esvén.

3. Küldötte ugyan ellene Ferdinánd *Dompier* névű fő vezérét 19. ezer néppel: de *Dompier* Posonynál halálra lövettetvén kevésre mehetett. Hasonló ki menetele lett Ujvárnál Boquojánakis, egy nagy hadi Vezérnek.

4 Ezen káros hadakozásnak véget vetett a' kivánt békesség 1622-ben, Bethlen Gábornak nagy hasznával: mert ennek erejével, 1. Imperiumi Hertzeggé tétettetett, 2. Néki engedtettek Erdély Ország mellett 7. Vármegyék: *Szathmár*, *Szabólts*, *Ugotsa*, *Bereg*, *Zemplin*, *Borsod* és *Abaújvármegye* Kassával együtt éltéig, e' felett, 3. Silésiában az *Opávai* és *Rátibórni* Hertzegségek bizonyos számu pénzel a' hadi költségre, ő pedig visza adván az el-foglalt Vármegyéket, Városokat, és a' koronát, haza ment békességgel Erdélybe.

5. De nem sokáig tartott ez áldott békesség: mert Bethlen, azon okból, hogy néki az igértt hadi költség meg-nem adattatott: újobban Ferdinánd ellen támadott, 1623. Morvát, Austriát pusztította, söt Bétsnek Hostátját is fel-égette. Kinek le tsendesítésére ismét békességre lépett Ferdinánd K. igérvén Bethlennek *Etsed* Várát örökösön Dominiumjával együtt.

6. Azon közben Bethlen Gábor felesége Károlyi Susánna meg-halván, második feleségül vevé magának a' Brandeburgiai Electornak leányát *Katalint*, kivel pompás menyegzőt tartott Erdélyben 1626. Azntán tsak hamar a' Német Országi Protestánsok kértére harmadszor is Ferdinánd

ellen fegyvert fogott, De e' zürzavar-is jó békesség által le-tsendesedett 1627-ben.

7. Nem sokáig élhetett Bethlen e' békesség hasznával; mert dagadásba esvén 49. esztendös korában, meg hólt 1629-ben 15. Nov. és Fejér-váron nagy pompával el-temettetett. Nagy szívü, szerentsés, gazdag, de fogadásában nem eléggé állhatatos Fejedelem.

8. A' mit éltében el-mulatott, halálában ki pótolta; mert Ferdinánd Ts. Fijának testált 40000. aranyat, és egy drága szerszámú paripát, ugyan azt és annyit a' Török Tsászárnak is. Katalin Feleségének pedig száz ezer Tallért a' *Munkátsi Tokaji* és *Fogarasi* Dominiumokkal együtt. Hagyott a' Fejérvári Collegiumnak is 74000. Tallérokat, hogy Akadémiává tétetteſſen; de azt Rákotzi György Succeſſora maga haſznára fordította.

12. CATHARINA. 1629.

KATALIN, Bethlen Gábor' felesége Férjének rendelése szerént 12. Tanátsos Uraknak igazgatások alatt kezdette a' Fejedelemséget viselni 1629-ben, de kevés ideig:

1. Mert az Erdélyi Urak, idegen Német Aszszonynak nem örömeſt kivánván fejet hajtani, a' Kolosvári Gyülésben szép szóval arra vették, hogy másnak engedné a' Fejedelemséget, a' mint azt meg is tselekedte.

2. Katalin pedig el-adván jószágait, minden kintsével Tokajba, és onnan Német Országba ment lakni, holott is férjhez ment, Ferentz Saxoniai

xoniai Hertzeghez. Ebben hagyta emlékezetét Erdélyben, hogy ö fundálta az Enyedi Réf. Collegiumot.

13. STEPHANUS BETHLEN. 1630.

BETHLEN ISTVÁN, Bethlen Gábornak Ötse, és Erdélynek Gubernátora, válaſztatott Erdélyi Fejedelemnek 1630. de attól, maga együgyüsége miatt tsak hamar el-esett. Ugyan-is.

1. Kétséges lévén a' felöl, hogy ötet válaſztanák Fejedelemnek: titkon Rákótzi Györgyhöz küldötte a' maga fiját *Bethlen Iſtvánt*, és *Vejét Zólyomi Dávidot*, és azok által nékie ajánlotta a' Fejedelemséget.

2. Azon közben az Urak, Bethlen Iſtvánra voxoltanak, mellyet ö meg értvén azonnal Rákótzihoz izent, hogy maradjon otthon tsendességben: de Rákótzi már útban vólt, nagy pompával Váradra bé-kisértetett Ifjú Bethlen Iſtvántól, ki azon Várnak fő-Commendánsa vólt.

3. Azért az Erdélyi Urak azt végezték, hogy újabb voxra menjen a' dolog. Rákótzi ajándékokkal igéretekkel forgolódik, az Urakat magához édesgeti; Bethlen Iſtván pedig könyörgésben tölti idejét, és magát egyedül bízza az Iſteni gondviselésre.

4. Bé-állván a' Gyülés *Száſz Városban*, Katalin Fejed. Aſzſzony is Kemény János Követöje által Rákótzit commendálta az Uraknak, és könnyen arra hajtotta, hogy Rákótzit tiſztelnék Fe-

jedelemnek; Bethlen Istvánt pedig előbbeni Gubernátorságában meg-hagynák.

14. GEORGIUS RAKOTZI. 1630.

I. RÁKÓTZI GYÖRGY, Rákótzi Zsigmond fija, M. Országból Erdélyi Fejedelemmé hívattatott 1630 és nagy pompával Erdélybe bé-menvén, hivatalához kezdett 1631. és azt folytatta maga házának nagy haſznával 18 Eſztendeig.

1. Ez ellen Ferdinánd, Eſzterházi Miklós Palatinust nagy haddal kü dötte Erdé'y felé, hogy azt a' pactum ſzerént el fogla'ná; de Rákótzi ki-ment a' Palatinus e eibe M. Országba, azt egéſz ſeregével viſzſza-verte, és arra indította a' Tsáſzárt, hogy őtet Fejedelemnek esmérné 1632.

2. *Tsáki Iſtvánt*-is, Katalin Fejed. Aſzſzonynak kedves embere, irigyelvén Rákótzi ſzerentséjét, törekedett ellene, de kevés elő menetellel: hanem hogy Erdélyben lévő jóſzágát viſzſza nyerte.

3. Nagyobb bajt okozott néki *Bethlen Iſtván* Gubernátor, mert ſajnálván, hogy ő a' Fejedelemségtől el-eſett, a' Törökhöz folyamodott, és attól ſzép ſegítséget nyert e lene. Mellyel a' midőn Erdély felé nyomakodna; Rákótzi, maga hadával eleibe menvén, *Szalontánál* ötet és a' Törököket tüzeſen meg-ütötte. Mel y hartz után, látván a' Török Rákótzi vitézségét, ötet a' Fejedelemségben meghagyta, és Bethlen Istvánt véle meg-békéltetvén, Gubernátori tiſztibe viſzſza állította 1635 ben.

4. Igaz helyre állván a' kivánt békeſség: fiját II. Rákótzi Györgyöt maga után Succeſſorának tévén

tévén 1642-ben *Bátori Sofiát* Somlyónak örökösét feleségül ſzerzé nékie 1643 a' ki-is ſzülte Rákótzi Ferentzet 1645-ben.

5. Ezekután a' Svékuſſal és némelly Magyar Urakkal ſzövetséget vetvén, nagy ſereggel ki-jött M. Orſzágba 1664 és mind addig terhelte az Orſzágot, míg nem a' Tsáſzár, III. Ferdinánd békeſségre hajlana. Melly-is meg lön 1646. Rákótzi Györgynek ſzép haſznával: mert azon 7 Vármegyék M. Orſzágban, mellyeket Bethlen Gábor bírt vala, *Tokaj* és *Regetz* Várokkal együtt nékie engedtettenek, a' *Proteſtánſok*-is M. Orſzágban vallá ſok ſzabadságában meg-erösítvén, 90. Templomokat a' Király kegyelméből vi zſza nyernek 1647.

6. Haza menvén Rákótzi György Erdélybe, ott tsak hamar halálos betegséghe eſett, és meghólt 1648 életének 54-dik Eſztendejében. Kinek Symboluma vólt: *Non eſt currentis, neque volentis, ſed miſerentis Dei.*

15. GEORGIUS RAKOTZI II. 1648.

II. RÁKÓTZI GYÖRGY az igazgatáshoz fogott 1648 Eſzt. és folytatta azt ſok változáſok között 12 Eſztendeig. Ez

1. Mint hogy ſzámtalan kintsel bírt, mellyet Attya ſzerzett ſok erőſzakos módokon, hivatalának mindjárt kezdetében drága nagy ajándékokat küldött a' Török Portának: mellyért nem tsak a' Fejedelemségben erösíttetett meg, hanem a' *Móldvai* és *Oláh* Vajdák-is igazgatáſa alá adattattanak.

2. Láttatott a' ſzerentse eleinten nékie kedvezni, mert mind a' Móldvai Vajdát *Baſiliust*, ki nékie fejet nem akart hajtani, Tiſztitől meg foſztotta, és helyében *István* nevű Cancellárius ſát állította; mind az Oláhokat, kik *Conſtantinus* nevű Vajdájokat az Orſzágból ki-kergették, igen meg-alázta, és Conſtantinust e'öbbeni tiſzteſségében helyheztette. Mellyért mindenütt nevelkedett ſzép híre, és az Erdélyi Státuſok-is *Ferentz* nevű Fiját Fejedelemmé válaſztották 1655-ben.

3. Illy bóldog ſzerentséjével meg-nem elégedvén, nagyobra vágyódott, me ly ötet egéſzen el-veſztette. Mert a' midön a' Lengyelek, akkori ſok ellenségeik ellen töle ſegítséget kérnének, igérvén Ferentz nevű fijának idövel a' Lengyel koronát, ha Római Vallásban neveltetnék: erre nem állott, hanem maga kívánván a' Királyságot el-nyerni; mind a' két Tsázárnak ellenére-is nagy haddal Lengyel Orſzágba ment, hogy azt a' *Svékuſokkal* és *Kozákokkal* együtt erővel-is el-foglalná 1657.

4. De ott ſzövetséges Társaitól el-hagyattatván, tsak maga maradott, a' Lengyelektől környúl vétettetett fegyverrel, éhséggel ſanyargattatott, és kénſzerítteteti a' Lengyelektől terhes Conditziók alatt-is békeſséget kérni.

5. Így a' Lengyelek engedelméből kevéſed magával, nagy nehezen a' havoſokon által verödvén, *Etsedre* ment feleségéhez nem kis gyalázattal. A' hátra maradott 20000-ből álló népe pedig Podoliában a' Tatároktól környúl-vétetvén, baromſereg módjára *Kemény János*, *Apaſi Mihály* és egyéb Fő Tiſztekkel együtt a' Krimi rabságra hajtattanak.

6. Ne-

7. Nevelkedett *Rákótzi* ſzerentsétlensége ebben-is hogy a' Lengyelek a' *Munkátsi* Dominiumra ki-tsapván, Rákótzinak minden jóſzágát fel dúlták, és egéſz *Patakig* puſztították, ezt írván a' falakra: *Vicem pro vice, reddo tibi bone vicine*, viſzſza adom a' költsönt jó ſzomſzéd.

7. De még itt ſem vólt vége Rákótzi bóldogtalanságának: mert a' Török Tsáſzártól Fejedelemségétől az engedetlenségért meg-foſztattatott, és helyében *Rédei Ferentz* rendeltettetett 1658 dik Eſztend.

16. FRANCISCUS RÉDEI. 1658.

RÉDEI FERENTZ Máramároſi Fô-Iſpán a' Török Tsáſzár parantsolatjára válaſztatott az Orſzágtól Fejedelmmé 1658 de azt alig bírhatta, 3 hólnapig Rákótzinak nyúghatatlansága miatt. Ugyan-is.

1. Vévén Rákótzi a' Török Tsáſzárnak mennydörgés parantsolatját, az Orſzág kértére le-tette hívatalát, és ezt Rédei Ferentznek engedte illy kötéſsel: hogy ha a' Török Udvart meg-engeſztelhetné, a' Fejedelemségbe viſzſza állhaſson, és 20. Mart. az Orſzágtól el-bútsúzván, Etsedre ment lakni.

2. Holott a' midön mulatna, *Gyulai Ferentz* Váradi Commendáns és egyebek hozzája menvén, ötet öſztönözték, hogy ne engedné olly könnyen Uraságát jobbágyának. Kapott e' Tanátson Rákótzi, fegyveres néppel viſzſza-ment Erdélybe, és a' Medjeſi Gyülésben arra kénſzerítette az Urakat, hogy újobban ötet Fejedelemnek esmérnék, igérvén, hogy ő a' Török Tsáſzárt meg-fogja engeſztelni.

3. Az

3 Az egyben gyült Urak féltekben akaratjára hajlának, *Rédei Ferentz* önként a' Fejedelemséget nékie viſzſza engedte, és az Orſzágtól el-b tsúzott. Ezt meg-hallván a' Török Tsáſzár, azonnal a' Budai Basának parantsolja, hogy Rákótzit az Orſzágból hajtsa-ki, de mivel a' Baſa tsak kevés ſzámú néppel ment ellene; könnyen Rákótzitól verettetett.

4. Ezen meg-haragudván a' Török Tsáſzár, nagyobb erővel küldi a' Fő-vezért Erdélybe, nem külömben a' Tatár Kámot-is ſzámtalan vad néppel: a' kik égették puſztították Erdély Orſzágát minden irgalom nélkül. Akkor égett-meg a' Fejérvári Ref. Collegium minden könyveivel együtt. A' ſzegény Deákok pedig fegyvert fogván a' Tatárok ellen, nagy réſzbe el-veſztenek. A' kik meg maradtanak, Enyedre vonták magokat *Vásárhelyi Péter* Profeſſorjokkal.

5. Illy nagy inségekben, folyamodnak az Erdélyiek *Bartsai Akós* követjek által a' Fő-Vezérhez, kérik, kegyelmezzen-meg nékiek, és öket ne emélſzſze-meg tellyeſséggel. Hajol nagy nehezen a' Vezér kéréſekre, de nagy ſumma pénzt kíván tőlök, a' 15 ezer aranyból álló rendes adót-is meg-nagyobbítja, és Vajdájokká téſzi *Bartsai Akóst*, kit-is 2000 Törökkel Erdélybe békisértettetett 1659.

17. ACATIUS BARTSAI. 2659.

BARTSAI AKÓS, Hunyad V. M. Fő-Ispánja, a' Török Vezértől Fejedelemmé tétettetett 1659-be, de kevés ideig bírta azon tiſzteséget, és ſzomorú ki-menetellel végezte. Mert

1. Rá-

1. Rákótzi György nehezen ſzenvedvén, hogy az ő Fejedelmi Székét, más ember foglalta-el; kezdette Bartsait újobban üldözni, és a' M. Vásárhelyi Gyülésben erőſzakkal ismét magát Fejedelemnek esmértetni kívánta.

2. Bartsai nem bízván maga erjéhez, a' Tömösvári Basához ſzaladott, és a' Török Tsáſzártól kért ſegítséget. Ki-is bízta Bartsai dolgát a' Budai Basára. Ez nagy haddal Rákótzi ellen menvén, azt Erdélyből ki-kergette, és Bartsait Fejedelemségében bé-állította.

3. De alig ment-ki a' Basa Erdélyből, ismét Rákótzi Bartsaira támadott és *Szebent* reája megſzállotta. Mellyet meg értvén a' Budai *Szojdi Achmet* Basa ſietséggel bé ment Erdélybe, Rákótzival közel Kolosvárhoz meg-ütközött, ſeregét meg-verte, Rákótzit pedig halálos ſebekbe ejtvén Váradra ſzalaſztotta, holott-is e' nagy ſzívű de bóldogtalan Fejedelem meg-hólt 1660 életének 39 Eſztendős korában. Hólt teſte Etsedre, onnan Patakra vitettetvén ſzomoruan el temettetett édes Annyával Lórándfi Susánnával, ki nagy bánatjában tsak hamar fia után költözött vala.

18. FRANCISCUS RAKOTZI I.

I. RÁKOTZI FERENTZ, II. Rákótzi György Fija, Erdély Orſzágtól Fejedelemnek acceptáltatott vala 1566-ben: de Attyának ſzerentsétlensége miatt el-esvén a' Fejedelemségtől, annak tsak titulusát bírta. Ez

1. M. Orſzágban jövén lakni Patakra, Bátori Sofia Annyával Attya halála után a' Róma Vallásra hajlott, és Feleségűl vette magának Zrini Pé-

Péter' Horvát Orſzági Bán leányát *Zrini Illonát*, kitől ſzüllettetett II *Rákótzi Ferentz* 167-ben.

2. Lehetett vala Rákótzi Ferentznek a' M. korona alatt tsendeſſen nyugodni: de ő *Zrini Péter*, *Nádasdi Ferentz*, és egyéb Uraknak öſztönözésekre a' Király ellen való támadásba egyeledett: melly ötet nagy veſzedelembe ejtette vólna, hanem a' T. Jésuiták, és Annya Leópold Ts. előtt eſedeztenek vólna életéért.

3. Meg-kegyelmezett ugyan a' Tsáſzár nékie. de illy pontomokon. 1. Hogy a' Trentsényi Dominium nélkül el-légyen. 2. Minden Váraiba Német Préſidiumokat ereſzſzen. 3. Fizeſſen 400000 forintokat. Bátori Sófia pedig a' T. Jéſuitáknak mutatott hüségekért Kaſsán egy ſzép Templomat épitetett.

4. Mind e' pontomokat bé tellyesítvén Rákótzi Ferentz, az után tsendes életet követett, és végre meg-hót 1677 Eſzt. hagyván maga után két N. Tsemetéket *Rákótzi Juliánát*, és *Rákótzi Ferentzet*.

5. A' Rákótzi Familiáról meg-lehet jegyezni, hogy ez temérdek kintsel bíró fejedelmi Ház vólt: mert a' két Rákótzi György, Erdélynek majd minden pénzét Patakra takarták, mellyért az Erdélyiek köz-beſzédben azt ſzokták mondani: *A' Patak vitte-el a' mi pénzünket.*

6. Ez erőſzakaſon gyüjtött pénzből juttatott az áldott ſzerentse egy Pataki ſzegény Deáknak-is valamelly réſzt, mert kedves Tsókája, a' kints tartó házból az ablakon által, midőn a' Bodrog partján tanúlgatna, ki-terjeſztett könyvébe 200 aranyat hordot, melly tsóka ſegítséggel Akadémiákra fel-

ment,

ment, meg ölvén előre tsóka pátrónáját, hogy lidértzsége ki-ne tudódjon, (mint írja Tsétsi János P. P.)

19. JOANNES KEMÉNY. 1661.

KEMÉNY JÁNOS, Rákótzi Györgynek fő hadi Generálisa a' Tatár rabságból ki-szabadúlván, Erdélyi Fejedelemnek kezdette magát mutatni 1661-ben; de tsak hamar ő-is minden uraséggal együtt el-múlt 1662-ben. Ez

1. Rákótzi Györgynek halála után a' Székelyektől és némely Uraktól, kik mind Bartsinak változó elméjét; mind a' Török nagy adót, melly Bartsai idejében igen meg-szoporodott, meg únták vala, M. Országból Erdélybe hívattatott. Ki-is Rákótzinak el széledett katonáit egybe szedvén, Erdélybe bé-ment, és pátens Levelével ki hírdette az Országban, hogy ő nem az Országnak el-foglalására, hanem annak le-tsendesítésére igyekezik.

2. Azon közben Bartsinak fő Tanátsosit, kit szép szóval, kit erővel magához hajtott, sőt Bartsait-is barátságos szín alatt arra vette, hogy az Erdélyi Státusokat az esküvés alól óldozná-fel, és a' Várakat bizná hűségére.

3. Mind ezeket szegény Bartsai meg tselekedte, de maga veszedelmével: mert Kemény János magát Fejedelemmé tétetvén, azonnal, *Bartsai Andrást* Fogarason fel akasztatta, *Bartsai Ákóst* pedig, midőn Kővári rabságba vitetné, az útban meg-ölette.

4. Hogy

4. Hogy tovább fel-tett ſzándékába elő mehesſen Leopold folyamodott, és attól kért a' Török ellen ſegítségre, ki-is ſegítségre küldötte *Montékukuli* Generálist 20000 néppel. De ez, tsak hamar viſzſza tért M. Orſzág felé népével, nem kivánván a' Tsáſzár hadát olly el puſztúlt Orſzágban éheztetni, és ſzerentséltetni. Præſidiumot mind az által ſzál ított Kolosvárban, és egynéhány Várakban.

5. Meg-halván ezt *Ali Baſa*, ki Váradot tsak akkor vette vala-meg, viſzſza tért Erdélybe a' Tatárokkal, kergetvén mindenütt Kemény Jánost, de azt el nem érhette, mint hogy M. Orſzágba ſzaladott

6. Hogy azért *Ali Baſa* ott az időt híjába ne töltse, az Erdélyi Urnak javallásokból, *Apaſi Mihályt* Ebesfalvi Kaſtélyából magához hívatván, Erdélyi Fejedelemmé tette 1661-ben, és úgy ment-ki Erdélyből Temesvár felé a' telelésre.

7. Alig lépet-ki *Ali Baſa* Erdélyből, azonnal Kemény János 2000 Németekkel és egynéhány Magyarokkal ismét bé-ütött Erdélybe, és *Apaſit* Szász-Városban ſzorítván, meg-akará fogni.

8. De *Kutzuk Baſa* ſietséggel Kemény Jánosra ment, népét ſzéllyel verte, melly hartzon Kemény János lováról le esvén, a' lovaktól el tapodtatott, és így a' midőn Uraságot kereſett, életét-is elveſztette 23. Ján. 1662-ben.

20. MICHAEL APAFI I. 1661.

I. APAFI MIHÁLY, Apaſi György fija kedve ellen-is Ali Basától Fejedelemmé tétettetett a' Török Táborban 1661 és az Orſzágot bírta 28 Eſztendeig, Ez

1. Jám-

1. Jámbor és ſzelíd erköltséért, mind az Orſzágtól mind a' Török Portától kedveltetett, és békeségben uralkodott. Hogy hűségét a' Törökhöz megmutaſſa, a' terhes adónak ki pótolására, gyakorta magoktól a' Törököktől vett-fel pénzt uzsorára.

2. A' Tudományt és a' Tudos embereket ſzerette. A' Debretzeni Collegiumnak öt ezer kő ſót adott eſztendőnként. A' Pataki Collegiumot pedig, melly Bátori Sófia által Patakról ki-mozdíttatott 1672 ben, magához vette, és a' Deák Ifjakat a' Fejérvári elpuſztúlt Collegiumban, *Posaházi János* és *Buzinkai Mihály* Profeſſorokkal együtt bé fogadta.

3. *Bánfi Diénes* igen gazdag és fel-fúvalkodott Úr, Apafi jámborságával viſzſza élvén ellene támadott, mellyért *Diénesnek* éjtſzaka Bethlen Várában feje vétettetett, Társai pedig el-ſzaladtanak.

4. Némelly pártos Magyar Urak igen öſztönözik vala Apafit Leopold Tsáſzár ellen való támadásra de ſzavoknak ő nem engedett. Mind az által elküldötte Teleki Mihályt ſzép ſereggel 1677-ben, hogy a' M. Orſzági zenebonát le-tsendesítse; de tsak hamar viſzſza tért Erdélybe.

5. Leopold Tsáſzár fegyvere a' Törökön diadalmaskodván, *Apáfi Mihály* Teleki Mihálynak tanátsából Leopold mellé állott, melly hűségért Teleki Mihály az Impériumi Grófságot, és az Erdélyi Magyar Generáliſságot a' Tsáſzártól meg-nyerte.

6. Ezen ſzövetségnek erejével, Carolus Lotharingiai Hertzeg Erdélybe bé-ment, ott a' Várakban Német Præſidiumot állított, és Apafitól a' hadi költségre egynéhány ezer forintot kívánt 1687-ben.

7. Végre Apafi Mihály Fogarasban életét le-tette, 1690-ben, 58-dik eſztendős korában, bízván fiát és az Orſzágot Leopold Tsáſzárnak kegyelmeſségében.

21. MICHAEL APAFI. II. 1690.

II. APAFI MIHÁLY még Attya életében válaſztatott a' Fejedelemségre, és aztLeopold Tsáſzárnak engedelméből, nagy névvel-is kezdette viselni 1690-ben.

1. Ennek idejében Tökölyi Imre ſzámos Törökökkel és Tatárokkal bé-ment Erdélybe annak el-foglalására. Kinek eleiben állván *Teleki Mihály*, *Heisler Generális* és *Marchio Dória* a' Magyarokkal és Németekkel, attól igen meg-verettek. Melly hartzon *Teleki Mihály* el-eſett, *Heisler* és *Dória* el-fogottattanak Tökölyi pedig Erdélyi Fejedelemnek kívánta magát tétetni 1690 ben.

2. De nem nagyra ment igyekezetében: mert a' Bádai Hertzeg meg-hallván ezen ſzerentsétlenséget, ſietséggel Erdélybe ment, és Tökölyit onnan ki-kergette 1690-ben.

3. Ifjú Apafi Mihály-is ſokáig Erdélyben nem lakhatott: mert némelly Urak el ene Vádaskadtanak a' Tsáſzár előtt, mint ha a' Törökhöz vólna haj'andóbb. Mellyért maga Bétsbe fel-ment, és ott lakott feleségével Imperiális Hertzeg titulus alatt, mind halálig melly lett 1714 ben.

22. LEOPOLDUS. 1692.

LEOPOLD Tsáſz. és Király, Erdély Orſzágba bé-lépett 1687-ben Apafi Mihálynak halála után pedig tsak hamar kívánt Fejedelemnek esmértetni 1692-ben. Ez

1. A' Törökök meg-verettetéſe után, úgy egyezet-meg Apafival; hogy Apafi és Maradéka bírja a' Fejedelemséget a' Tsáſzár függéſe alatt; ha pedig az Apafi Ház el-fogy; ſzáljon Erdély egéſz juſſal Leopold Maradékára.

2. Meg-

2. Meg-halván I. Apafi Mihály, a' ſzövetség ſzerént Ifjú Apafi M. következett: de ez tsak hamar Bétsben menvén lakni, által-adta egéſz jusát Leopoldnak.

3. Leopold kezéhez vévén Erdélyt, abban új igazgatásnak módját rendelt, az Erdélyi Nemesſeknek, és három Nátzióknak régi ſzabadságokat Diplomával meg erösítette, az Unitus Oláhokat-is a' Katholikus Státus közzé vette, és Papjaikat ſzép Privilegiummal meg-ajándékozta.

4. Végre Leopoldus is ſok Orſzágokon ditsösségeſen uralkodván, világi életét örök élettel felváltotta 5. Máji 1705 Rákótzi Ferentz alkalmatlansága miatt néminémü zürzavarban hagyván az Orſzágot.

23. IOSEPHUS 1705.

JÓZSEF Tsáſzár és K. Nagy Leopoldnak elsö Fija, a' mint egyéb Orſzágainak, úgy Erdélynek-is igazgatásához fogott 1705-ben és azt folytatta ditséretesen 5 Eſztendeig, de nem egéſz tsendeſséggel Rákótzi Ferentznek nyughatatlansága miatt. Kiröl illik valamit ſzóllani.

24. FRANCISCUS RAKOTZI. II.

II. RÁKÓTZI FERENTZ az Elsö Rákótzi Ferentznek fija, némelly Pártoſoktól Erdélyi Fejedelemnek neveztetett 1707-ben de 4. Eſztendö múlva mind Erdélyböl, mind M. Orſzágból örökösen ki rekeſztetett. Ez

1. Gyenge korában Attyától meg-válván, Annyának, és mostoha Attyának Teleki Imrének tú-

torságok alatt neveltetett Munkátson, Munkáts Várának fel-adása után Annyával együtt vitetett Bétsbe 1688 és ott mulatott egy darab ideig Juliána Nénnyével: mivel az Annya Heislerért viſzſza botsáttatott Tökölihez.

2. Fel-nevelkedvén tanulásnak kedvéért ment Olaſz Orſzágba; Cardinál *Kolonits Leopold*, mint Tutor, bízván jóſzágának gondviſelését *Klobuſitzki Ferentz* Inſpectorára.

3. Viſzſza jövén M. Orſzágba, Haſſai Fejedelem leányát fe eségül vette magának, és ſokat törvénykezett Inſpectorával, kit jóſzágának el-pazarlásával vádolt. De kevésre mehetett, lévén Inſpectorának ſok párt-fogói.

4. Mind ezen, mind pedig azon, hogy a' F. Tsáſzár ötet Imperiumi Hertzeg tituluſsal meg-nem ajándékozta, igen fel-indúlt, és Gróf *Bertsény*, *Szirmai*, *Vay*, 's egyebeknek izgatáſokból kezdett titkos ſzövetséget vetni a' Frantziai Királyal Lajoſſal 1701 ben.

5. Melly dolog tudtára adattván a' Tsáſzárnak, meg-fogattatott, és fogva vitettetett Német Uj-Várban. De onnan, *Léhmann* nevü Kapitánynak, kinek 20000 forintokat igért, meſtersége által kiszabadúlván, Lengyel Orſzágba ſzaladott Bertsényihez. *Léhmannak* pedig feje vétettetett, és teſte 4 réſzekre vágattatott hüségtelenségéért.

6. Onnan Bertsényivel ki-jövén 1703 az Orſzágban nem kis zenebonát indított. Igyekezett ugyan ötet, mind Leopold, mint azután Józſef kegyelmes igéretekkel le-tsendesíteni; de haſzontalan; mert a' pártoſok képtelen dolgokat kívántak a' Kirá y ól. Söt olly vakmeröségre léptenek, hogy az Onodi Gyülésben 1707.ben, Józſef Királyt letétetni kívánták, Rákótzi Ferentzet pedig Erdélyben Fejedelemnek tennék.

7. De

7. De tsak hamar kezdett Rákótzi szerentséje hanyatlani, a' midön, *Heister*, *Rabutin*, *Herbeville* és *Pálfi János* Fő-Vezérek által, gyülevész népe elszéleszteteti, és maga Rákótzi-is egész hadával Erdélyből ki-verettetett.

8. Látván Rákótzi, hogy el-kezdett dolgában elö nem mehet, M. Országból Bertsényivel és egynéhány pártos Urakkal vég-képen ki-költözött 1711-ben; és sok bújdosási után a' Törökhöz folyamodott, kinél töltötte bóldogtalan életét, mind haláláig.

25. CAROLUS. 1712.

IV. KÁROLY Tsászár, és K. Nagy Leopoldnak második fija, M. Országgal együtt Erdélyt-is hatalma alá vévén 1713-ben, azt ditsöségesen bírta 28 Esztendeig. Ez

1. Nagy békeségben igazgatta Erdély Országot, és azt mind bövíteni, mind ékesíteni kívánta, Gyula fejér Várát szebb formába vetette 1716 és Károly Várának neveztette. Melly alkalmatossággal a' Ref. Templom és Collégium el-vévödött, és ez Maros Vásárhelyre vitettetett.

2. Az Örményeket, kik a' Római hitre állottanak, Erdélyi polgársággal meg-ajándékozta, és a' Katholikus Státus közzé vette. Nem külömben az Unitus Oláh Püspöknek-is, Püspöki lakó helyet rendelt Fogarasban, és Bárósságra emelte.

26. MARIA THERESIA. 1740.

MÁRIA THERÉSIA, Fels. Károly Tsászárnak halála után, a' Pragmatica Sanctio ereje szerént, a' mint egész Országainak, úgy Erdélynek-is igazgatásához fogott 1740-dikben,

azt ditsöségesen bírta 40 Esztendeig. Adván mindenütt igazságának és kegyelmességének ditséretes Jeleit, Symboluma szerént: *Justitia & Clementia.* Szerentsés uralkodása után 1780-ban múlt-ki e' Világból és Bétsbe a' Tsászári Mausoleumba temettetett-el.

Ezen szeretett Fejedelem Aszszony Erdély Országot Nagy-Fejedelemségi Titulussal ajándékozni méltóztatott.

27. JOSEPHUS II. 1780.

II. JÓZSEF, Tsászár és Király, mint Erdélynek örökös Nagy Fejedelme

1. Valamint egyébb örökös Tartományaiban, kivált Magyar Országban, szintén úgy Erdélyben-is nagy változásokat tett, minekutánna azt immáron 1773 öszve-járta, és fényes szemével és elméjével szorgalmatosan meg-vizsgálta vólna.

2. Az Erdélyi három Nemzetek, úgymint Magyarok, Székelyek és Szászok között való régi külömbséget el-törlötte. Az Erdélyi Cancelláriat Bétsben a' Magyar Országival öszve-kötötte.

Az ö országlása alatt, úgy mint 1784 Esztendöben a' garázda Oláhok veszedelmes zenebonát támasztottak vólt Erdélyben, valamelly Hóra nevü, egy alávaló sorsú ugyan, de igen ravasz és merész Oláhnak vezérlése alatt, a' kihez más-is hozzá hasonló, Gloska nevü ember segitö-társúl magát tsatolta. Ennek az utálatos párt-ütésnek ez vólt alkalmatossága: Felséges József Tsászár, kegyesen meg-enyhítette vólt, valamint Magyar Országban, úgy Erdélyben-is a' szegény örökös Jobbágyoknak kemény sorsokat. 'S ugyan azon idö tájban meg-fordúla Bétsben az álnok Hóra, vala-

valamelly dologban, a' mellyben kegyelmesen meg-is hallgattatott a' Tsászártól. Azomban, haza-térvén Erdélybe, az hitegette az Erdélyi parasztot oláhsággal, hogy ő a' Jobbágyoknak közönséges ügyekben fárodott vólna, és hogy a' földes Uraságok alól tellyes fel-szabadúlást ki-munkálotta vólna nékiek. Ennek meg-bizonyíttására, egy költött Tsászári petsétes levelet-is mutogatott az olvasni sem tudó ostoba Oláh községnek, s' valami réz lántzot-is, mellyet amazok arany lántznak tartottak, mint Tsászári ajándékot, fügesztett nyakába. Öszve zendülnek hát százonként és ezerenként a' sok féle helységbéli Oláhok, és rabolni, gyujtogatni kezdik a' Nemesek' jószágokat, magokat a' Nemeseket pediglen, a' kik kezekbe kerültek, kínzani és vagdalni. Mikor már sok károkat tettek vólna, és sok ártatlan vért ontottak-ki, küldettek ellenek egy néhány százból álló lovas és gyalog Hadi nép. De ez még annál inkább gyújtotta-fel az ő dühösségeket, noha száznál többen le-vágattattak közzülök. 'S így hát a' felséges Tsászári parantsolatra egész Regimentek rendeltettek ellenek, a' kik utóljára azt a' gyülevész fene népet el-széleszteték, a' Vezéreik pediglen Hóra és Gloska meg-fogattatván, kerékbe törettek Károly-váron. 22. Febr 1785 Esztendőben.

28. LEOPOLDUS II. 1790.

II. LEOPOLD, mindjárt az elein az ő Országlásának, valamint Magyar Országnak, úgy Erdélynek-is, kegyelmessen viszszaadta és meg-erősítette az ő elébbeni Szabadságaikat; tsak hogy a' Guberniumot Kolosvárat hagyta, a' hová JÓZSEF Tsászár halála után Diéta alkalmatosságával által költözött vólt, minthogy azt magok az Erdélyi Rendek kíván-

kívánták. Az Erdélyi Cancellláriát a' Magyar Orſzágitól újra el-ſzakaſztotta.

29. FRANCISCUS II. 1792.

II. FERENTZ Tsáſzár-is, mint Erdélyi Nagy Fejedelem, Erdélynek az ö ditsöültt Atyja által viſzſza térített régi Szabadságait újra meg-erösítette. Orſzág-gyülést-is tartatott Kolosváron 1792 Eſztendöben.

Éljen és uralkodjon ſokáig!

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
1966-1924 példány

ERDELY ORSZAGI
UJ TABLA
VII MAGYAR VARMEGYEKRE
VII OREG es V. FIU SZEKELY SEGEKRE
VII SZASZ V. NEMET SZEKEKRE
II SZASZ s I. MAGYARFÖ DISTRICT
FELOSZTATVA.
MERFOLDEKNEK MERTEKE.
Magyar Mer- Földek k
Nemet Mer- Földek
ÉSZAK
DEL
NAP-NYUGOT
NAP KELET
MAGYARORSZAG
HAVAS = ALFÖLDE
OLAORSZAG
BELSO ZOLNOK
BESZTERCZE
KOLOS VARMEGYE
KOLOSVAR
TORDA
ARANYAS SZEK
FEJER VARK II KULO VARME
KARLOVAR
HUNYAD VARMEGYE
SZASZSEBES SZEK
SZEBEN SZEK
FOGARAS
FOLDE
MAROS SZEK
UDVARHELY
SZEGESVAR SZEK
MEDGYES SZEK
NAGYSINK SZEK
KOHALOM SZEK
KEZDI
ALMAS SZEK
BARDOCZ
KASZON
GSIK
GYERGYO
CSIK
BRASSAI FOLD
GRBAI SZEK

D. Sebastiani Hoffmanni
ex. L.

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

756555

756553